

F 568

11h

1984 AUG

3

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1984

24.évf.

2

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI INFORMÁCIÓS INTÉZET
ÉS KÖNYVTÁR BUDAPEST

CONTENTS AND SUMMARIES IN ENGLISH
СОДЕРЖАНИЕ И РЕЗЮМЕ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

LSZ: 12274

A Z
O R V O S I K Ü N Y V T Á R O S

1984. 24. évf. 2.szám

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI INFORMÁCIÓS INTÉZET ÉS KÜNYVTÁR

B u d a p e s t

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr. Birtalan Győző

Szerkesztő:

dr. Benda Mária

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Információs
Intézet és Könyvtár
Budapest, VIII., Szentkirályi u. 21.
1088
343-788, 343-789

Számunk munkatársai: dr. Jan HELBICH, dr. Jiří OBENBERGER,
dr. Naděžda BERÁNKOVÁ, a prágai Orvostudományi Információs
Intézet munkatársai, dr. TAKÁTS Ádámné, a Zala megyei
Kórház Orvosi Könyvtárának vezetője, KOVÁCS Katalin, az
OIK módszertani instruktora, Ylva DAHLSTRÖM, az uppsalai
Klinikai Kórház Orvosi Könyvtárának munkatársa, IMRÉNYI
Tiborné, a szegedi Városi Kórház orvosi könyvtárosa,
dr. SZŐNYI Ferencné, szegedi nyugdíjas könyvtáros.

HU ISSN 0030-6010

Felelős kiadó: dr. Birtalan Győző

Készült: az Országos Orvostudományi Információs Intézet és
Könyvtár sokszorosító osztályán

Felelős vezető: Selmeczi Nándor

Pld.szám: 300 B/5 Budapest, 1983.

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár
T á j é k o z t a t ó j a

1984

24. évf.

2. szám

T A R T A L O M

Oldal

Beszámoló az Országos Orvostudományi Információs Inté-
zet és Könyvtár 1983. évi munkájáról. 3

K i t e k i n t é s

Jan HELBICH - Jiří OBENBERGER - Naděžda BERÁNKOVÁ: A tudo-
mányos információáramlás tanulmányozása hivatkozás-
elemzéssel a csehszlovák egészségügy keretében.
2.rész 51

T a n u l m á n y u t a k

TAKÁTS Ádámné - KOVÁCS Katalin: A csehországi orvostudo-
mányi szakkönyvtárakban. 101

K ü l f ö l d i o r v o s i k ö n y v t á r o s o k i r j á k

Ylva DAHLSTRÖM: A számítógép alkalmazása az irodalomkuta-
tásban. 112

S z u b j e k t í v o l d a l

IMRÉNYI Tiborné: Vallomás a könyvtárról. 121

K ö z l e m é n y e k - H i r e k

Ideggyógyászat: a legújabb irodalom annotált bibliográ-
fiája. Ism. SZÓNYI Perenné 124

C O N T E N T S

Page

Report on the work of the National Institute for Medical Information in the year of 1983.....	3
--	---

O u t l o o k

Jan HELBICH - Jiří OBENBERGER - Naděžda BERÁNKOVÁ : Use of the analysis of references in studying the communication of scientific information in Czechoslovakian medicine.....	
Part II.	51

S t u d y t o u r s

Katalin TAKÁTS - Katalin KOVÁCS: In the medical reference libraries of Czechoslovakia....	101
--	-----

F o r e i g n l i b r a r i a n s w r i t e

Ylva DAHLSTRÖM: Computer-technology in medical literature research.	112
---	-----

S u b j e c t i v e p a g e :

Anna IMRÉNYI: Evidence on the library.	121
---	-----

N o t i c e s - N e w s :

Neurology : Annotated bibliography of the newest literature. Review: Anna SZÖNYI.	124
---	-----

С О Д Е Р Ж А Н И Е

Стр.

Отчет о деятельности Центрального Института по
медицинской информации в 1983 году 3

З а Р у б е ж о м

Jan HELBICH - Jiří OBENBERGER- Naděžda BERÁNKOVÁ:

Изучение потока научной информации методом
анализа цитат в области здравоохранения
Чехословакии. 2. часть 51

Н а у ч н ы е к о м а н д и р о в к и

Katalin TAKÁTS - Katalin KOVÁCS: Чехословацкие меди-

цинские спецбиблиотеки 101

З а р у б е ж н ы е м е д и ц и н с к и е б и б л и о т е к а р и п и ш у т

Ylva DAHLSTRÖM: Использование вычислительной

машины в ретроспективном поиске литературы . . 112

С у б ъ е к т и в н а я с т о р о н а

Anna IMRÉNYI: Излияние о библиотеке 121

С о о б щ е н и я - И з в е с т и я

Невропатология: библиографический указатель с анно-
тациями последней литературы. Рец.: Anna SZŐNYI . . . 124

Beszámoló az Országos Orvostudományi Információs Intézet
és Könyvtár 1983-ban végzett munkájáról

Az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár költségvetése 12.418.000.-Ft, a felhasználás 11.239.000.-Ft.

Az intézet létszáma 51 teljes és 4 részfoglalkozású munkatárs.

Az 1983-ra vonatkozó fő feladatok közül nem mindegyik valósult meg. Az intézet leendő épületéhez a terület megszerzésének lebonyolítása nem haladt az elképzelések szerint.

Az Egészségügyi Beruházó Vállalat megbízásából a Buváti által készített három változatból az elhelyezési tanulmánytervben a legalkalmasabbnak megjelölt telekről kiderült, hogy azon a kerületi tanács ABC áruházat szándékozik építtetni. Erre vonatkozó terveink ilyen módon meghiusultak. A másik két változat közül az egyik számunkra elfogadhatatlan volt a környék intenzív levegőszennyezettsége miatt. A harmadik variáció megoldásához a Fővárosi Tanács egészségügyi osztályával és pénzügyi szerveivel kell hosszú és bonyolult egyeztető tárgyalásokat folytatni. Ennek szakszerű lebonyolítását gazdasági osztályunk nem vállalta. 1983-ban azt kértük felettes hatóságunktól, hogy a telekszerzés feladatával újból az Eübert bízzuk meg s erre engedélyt kaptunk. Az engedély alapján folytatjuk tovább a telek megszerzésére tett erőfeszítéseinket.

A regionális központok kijelöléséről szóló egészségügyi miniszeri közlemény megjelentetésére nem került sor, mivel nem mindegyik regionális központ személyi körülményei és esaküzellátása felelt meg a feladatok ellátásához szükséges feltételeknek. Ennek ellenére a regionális együttműködés összességében fejlődőben van, élő és hatékony. Ez bizonyosodott be a devizaigényes külföldi folyóiratrendelések összehangolásakor, aminek pozitívumaként tekinthetjük az országosan járó orvosi folyóiratok választékának bővülését a sajnálatos mennyiségi redukciókkal szemben. Ugyanakkor bővült a folyóirat másolatszolgáltatásunk és a könyvtárközi kölcsönzés, ami a kieséseket bizonyos mértékig kompenzálta.

A Medinform gépi adatbázisának kísérleti felhasználására főként a külföldi partnereknek a tervezettnél kevesebb és rosszabb minőségű adatbevitels miatt nem került sor. Megjelentettük azonban a Hungarian Medical Bibliography számítógéppel előállított első számát, amelynek minősége kielégítette előzetes várakozásainkat.

A Medline adatbázisból folytatott on-line keresések számom rajtunk kívül álló technikai nehézség /géphiha, vonalbeadás/ ellenére az év folyamán a tervezettnél valamivel kisebb mennyiségben megvalósultak. E szolgáltatásunkat a felhasználók elismerték, népszerűsége fokozódóban van.

A reprográfiai osztálynak nem sikerült még megfelelő helyiséget szereznünk, az elhelyezendő terminálnak sem. Az utóbbi azonban előreláthatóan csak 1984 második felében érkezik meg.

Mikrokártya és xerox másolat szolgáltatásainkat az igényeknek megfelelően, elfogadható minőségben tudtuk nyújtani.

Végrehajtottuk az OIK-hoz tartozó költséghelyek költségvetéséhez kapcsolódó feladatokat.

Az év folyamán egy új Lumoprint másológépet szereztünk be.

II.

Az egyes munkaterületek célkitűzései és feladatai

1. Vezetés, igazgatás

Szervezeti intézkedések

Egry Tamásnének, a Könyvtári Osztály vezetőjének nyugdíjba vonulása után osztályvezetőnek Ottlik Miklósnét neveztük ki.

1983. december 5 -én összehívtuk a Szakmai Kollégiumot. Két napirendi pontot tárgyaltunk: dr. Boray Tamás ismertette az egy éve folytatott Medline kutatási munkát, tapasztalatait. A hozzászólók az előadást érdeklődéssel fogadták, megbeszélünk néhány ezzel összefüggő technikai problémát, a további fejlesztés lehetőségeit és kilátásait. A másik napirendi pontként a magyar orvosok külföldi publikációs gyakorlatával foglalkoztunk. Ezzel kapcsolatban számos kérdés merült fel: a hibás névfeltüntetés, a pontatlan, sokszor ellentmondásos munkahelyi megjelölések, a nem kellően informatív közlemény-cimek és összefoglalások, a rossz fordítások stb. Kiderült az is, hogy a magyar szerzők gyakran nem a legolvasottabb, legmegfelelőbb folyóiratokban publikálnak. A felvetődött kérdések megoldásának első lépéseként a Szakmai Kollégium javaslatára elhatároztuk, hogy a magyar egészségügyi intézmények jelenleg gyakran eltérő elgondolásból kialakított cimeit egységes elvek alapján próbáljuk pontosítani. Az Egészségügyi Minisztérium megbízásából felkérjük az intézményeket, hogy küldjék meg magyar és idegen nyelvű elnevezéseiket. A jegyzékbe szerkesztett cimanyagot azután szakbizottság felülbírálja és javaslatot tesz a felettes hatóságnak a hivatalos nomenklaturára.

A kollektív vezetés megvalósulásában 1983-ban is jól funkcionáltak a kéthetente /illetve a szükség szerinti időközökben/ megtartott vezetőségi értekezletek, az augusztus 19-én

és a december 16-án megtartott munkaértekezletet és a szükség szerint összehívott üzemi háromszög megbeszélések.

Bel- és külföldi kapcsolataink

Főhatóságainkkal a kapcsolataink igen jók. A XI. főosztály vezetője, dr. Gál György kezdeményezésére az ETT február 14-én plenáris ülésen kiemelten foglalkozott az OIK működésével, eredményeivel és fejlődésének jelen szakaszával. Az erre a célra készített referátumot az ETT tagjainak előzőleg megküldtük. A plenáris ülés a tájékoztatásra érdeklődéssel és pozitívan reagált.

Az első negyedévben ismételten tárgyaltunk dr. Hutás Imre miniszterhelyetttel és dr. Gál György főosztályvezetővel a hálózat devizás folyóiratrendeléseinek koordinálásáról, a lehetőség szerinti legjobb megoldás elérése céljából. Ezirányu törekvéseinkben mindig megértést és segítőkészséget tapasztalunk.

Jó a kapcsolatunk a szakfelügyeleti hatóságunkkal, a Művelődési Minisztériummal, elsősorban a Könyvtárügyi Osztályával, ezen kívül a KMK-val és a Magyar Könyvtárosok Egyesületével is. Rendszeresen részt vettünk az Országos Könyvtárügyi Tanács plenáris ülésein és a szakbizottságok munkájában. Az országos import folyóiratválaszték minőségi fejlesztése, az informatív folyóiratok maglistáinak összeállítása érdekében alakított bizottságban intézetünk is részt vesz.

Szoros kapcsolat alakult ki köztünk és az OMIKK között a Medline keresések munkájában, valamint a Medik és a Medperiodik gépi adatfeldolgozásban ill. az adatok felhasználásának előkészítésében. Az OMIKK biztosítja számunkra a Medline adatbázishoz az összeköttetést, a gépidőt és a devizafedezetet. Az Agroinform mikrokártya felvevő laboratóriuma megrendeléseink alapján magas technikai színvonalu mikrokártyákat állít elő.

A Művelődési Minisztériumnak javaslatot tettünk az ESZTIK és az Országos Kardiológiai Intézet Könyvtárának szakterületi együttműködő kört irányító könyvtárrá minősítésére, tovább-

bá a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának tudományos könyvtárrá minősítésére.

Külföldi tanulmányutra küldtük négy intézeti dolgozónkat.

Az esztendő folyamán több, már hosszabb ideje üres státuszt töltöttünk be osztályainkon.

Részt vettünk a KGST keretében folyó nemzetközi információs tevékenységben. Az intézet igazgatója és a Medinform osztály vezetője egy hétig tanulmányozta a moszkvai partnerintézeteket, tárgyalásokat folytatott a kétoldalu szerződés bővítéséről.

1983-ban intézetünkben a következő külföldi vendégeket fogadtuk: A.Noack /NDK/, J. Kapuscik és D. Grodzka /Lengyelország/, J. Peška és J. Helbich /Csehszlovákia/, L.Szadovszkaja, R. Pavlenko, T. Kosztienko, M. Romanova /Szovjetunió/, Y.Dahlström /Svédország/.

2. Hálózati és Módszertani Osztály

Kapcsolatunk a hálózattal továbbra is szoros és élénk volt, egyre több a főhatóságok által adott sürgős feladat, amit telefonon bonyolítunk le /a másológép igénylés, a cédulasokszorosító, a külföldi könyv- és folyóiratrendelések sürgős tennivalói stb./. A kapcsolattartás kiszállásokkal, a megbeszélések helyben továbbra is megmaradtak, de számuk csökkent. A tervben azt irányoztuk elő, hogy az alközpontokat és a tagkönyvtárakat a szükséghez képest látogatjuk meg, a regionális központokat azonban valamennyit. Az utóbbiakat a Regionális Könyvtári Tanácsok üléseivel kapcsoltuk össze, amelyeknek fő témája - immár hagyománnyá válva - a külföldi folyóiratok megrendelésének egyeztetése, szabályozása, valamint a regionális tevékenység fejlesztése volt.

A könyvtárak meglátogatása ilyen irányú szándékainktól függetlenül is úgy alakult, ahogy a hazai könyvtáros szakemberek a hálózatoknak a networking irányába való fejlesztését elképzelik és óhajtják. S hogy ez így történt, bizonyítja, hogy erre van szükség. A kiszállások alkalmával ritkábban került sor alapvető instrukciók adására /állomány-átvétellel, leltá-

rozással, könyvtárközi kölcsönzéssel stb. kapcsolatos tanácsok adására/, de ilyenekre továbbra is szükség van és lesz is, mert személyi változások miatt és más okból egyes problémák ujratermelődnek. Leltározásban való tényleges részvételre is sor került a fővárosi egészségügyi intézmények könyvtáraiban. Mégis jóval több időt fordítottunk irányító munkára: az országos állományalakítás szervezésére, valamint közvetítő munkára a Medline szolgáltatások és a könyvtárak között stb. Az ápolónővérek számára kialakított tömörítvény-állomány és a tematikus fordítási bibliográfiák terjesztése érdekében lépéseket tettünk. A Könyvért Vállalat, a Posta Központi Hirlapiroda, a Kultura, a MIGÉRT illetékesei és a könyvtárak között összekötő szerepet töltöttünk be.

Könyvtárosaink bejelentési fegyelme 1982-höz képest nem javult, a retrospektív OSZK-folyóíratjegyzékek visszaküldése terén voltak késések és fennakadások.

A többi osztállyal az együttműködés az 1982. évihez hasonlóan jó volt, tartalma nem változott.

Tervteljesítés az egyes feladatcsoportokban

Kiszállásaink szám szerint a tervhez képest alakultak: összesen 38 könyvtárat látogattunk meg, ezek közül 5 regionális központ, 12 alközpont, 16 országos intézet könyvtára, 5 tagkönyvtár.

A regionális központok közül a dél-dunántuli/a POTE Könyvtára/, az észak-alföldi /a DOTE Központi Könyvtára/ és az északmagyarországi /a BAZ megyei Kórház könyvtára/ regionális központ jól működik. A dél-alföldi most először megszervezte a regionális értekezletet és elvállalta, hogy összeállítja a régió 1984. évi lelőhelyjegyzékét.

Az év során el kellett döntenünk, vajon a szombathelyi Markusovszky Kórház könyvtára maradjon-e az észak-dunántuli régió központja vagy helyezzük át olyan alközpontba, ahol a munka feltételei megvannak és a munkát el is vállalják. Az OIK igazgatójával megbeszélésre kértük a Markusovszky Kórház főigazgatóját és elmondtuk, hogy a regionális tevékenység végzéséhez

másológépre és még egy személyre van szükség.

A főigazgató szempontjainkat elfogadta és az év során intézkedett másológép megrendeléséről /amíg megérkezik, a helyi Ofotérttal másolatok készítésére szerződést kötöttek/ és 1984-re biztosította egy szakképzett könyvtáros beállítását.

A regionális megbeszélések két okból is eredményesek voltak. Egyrészt aktívabbá tették az eddig passzívabb központokat, másrészt megkönnyítették az országos koordinálómunkát. A csökkentés módját, az átcsoportosításokat a könyvtárosok megértően vették tudomásul, a más könyvtár javára való folyóiratlemondás nem volt ritkaság.

Az országos intézetek könyvtárai közül a szokásosnál többet látogattunk meg. Nem jók a helyiségvizonyai az OTKI könyvtárának, amely többek között ezért nem képes egyetemi könyvtárrá fejlődni. Gyakran használják olvasótermét előadások céljára az Országos Sugárbiológiai Intézetnek. Az Egészségügyi Főiskola Könyvtára állománya és állományának feltáratlansága miatt sem tudja a főiskolásokat információval és szakirodalommal ellátni. Ez az oka annak, hogy a főiskolások nagy számban keresik meg az OIK-ot.

Kiemelkedően jól működik az ORFI, a Korányi Pulmonológiai Intézet, az Országos Ideg- és Elmegyógyászat, az ESZTIK és az OKI könyvtára. Nagy nyereség az Országos Idegsebészeti Intézet és az Országos Testnevelési és Sportegészségügyi Intézet két új könyvtárosa a hálózat számára.

Az Országos Kardiológiai Intézet és az ESZTIK vezetősége azt az óhajukat fejezték ki, hogy könyvtárukat szakterületi együttműködő kört irányító könyvtárrá szeretnék fejleszteni. Mindkét intézmény munkájának színvonala a feladatra képessé teszi őket, az ESZTIK könyvtára az egészségügyi szervezési irodalmat gyűjtő intézményekkel kapcsolatba lépett, eljuttatta hozzájuk az új könyvbeszerzések jegyzékét, a profilintézményekbe járó külföldi és hazai folyóiratok listáját stb. Az Egészségügyi Minisztérium felterjesztésünket a Művelődési Minisztériumhoz továbbította, ahol azonban a két könyvtár kérését egyelőre nem teljesítették.

Az alközpontok 90 %-a magas színvonalu munkát végez. Némelyikük másológépet igényelt és kapott s ez munkájuk hatósugarának szélesedésén máris meglátszik.

Nagy nyereség a hálózat számára, hogy az Országos Könyvtárügyi Tanács akciója keretében 13 Lumoprint ill. Rex-Rotary másológéppel gyarapodtak a következő intézmények: a DOTE, POTE, SOTE, SZOTE, a NET könyvtára, a Korányi Pulmonológiai Intézet, az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet, az OKI, Békés, Borsod, Komárom és Tolna megyei alközpontjaink könyvtárai, valamint a hálózati kö: t.

Minden igyekezetünk ellenére sem sikerült javítanunk a könyvtárosok könyvhejelentéseinek minőségén.

A koordinációs kör 20 intézménye közül az év során 2 intézmény jelentette könyvvásárlásait, 12 pedig 1984-re megrendelt folyóirataik listáit juttatta el, amelyek címe ilyen módon bekerül 1984. évi lelőhelyjegyzékünkbe. A kör könyvtárosai közül sokan látogatják továbbképző napjainkat, tanfolyamainkat és konferenciáinkat. Némelyek közülük kifogásolják azt a törekvésünket, hogy intézményeiket bevonjuk koordináló munkánkba, ezzel - szerintük - elaprózzuk az ország devizavagyonát és nem lesz egyetlen olyan intézmény sem, amelyben egy-egy téma világirodalmát teljességre törekvően be tudnák szerezni. A kérdés megbeszélése, megvizsgálása további feladatokat ad.

Sulyponti feladatunk az 1984. évi nem-rubel elszámoláshoz külföldi folyóiratrendelések egyeztetése és új feladatként minden egyes megrendelés engedélyezése volt, ami kb.10.000 folyóirat árának ellenőrzését is jelentette. A 44 millió rendelkezésre álló devizaforintot igyekeztünk úgy elosztani, hogy a helyi igények lehetőleg ne szenvedjenek csorbát, az országos választék tovább szélesedjen, a régióközpontok állománya maradjon minél teljesebb. Tekintetbe vettük az átfedéseket, a folyóiratok védettségét, a területi megoszlást, vitás esetekben konzultáltunk a könyvtárosokkal, orvostanácsadókkal, esetleg a fenntartókkal.

A véglegesen kialakult 1984. évre várható folyóiratállomány számbavétele folyamatban van. Annyi már látható, hogy a példányszámban jelentős csökkenés következett be. 1983-ban 2163 folyóiratféleség érkezett a hálózatba 10.800 példányban./1982:2087 féleség 11.400 példányban/.

Képzés, továbbképzés

Januárban megindítottuk 2. könyvtárkezelői tanfolyamunkat 21 fővel /néhányan munkahely változás miatt kimaradtak/, vizsgájuk 1984-re tolódott. Az oktatómunkában továbbra is főként OIK munkatársak vettek részt /8 fő/.

16 fővel indítottuk orvosi terminológiával és szakirodalmi információval foglalkozó továbbképző tanfolyamunkat /lemerzsolódás itt is volt/. Néhány hallgató vizsgadolgozata publikációra érett, folyóiratunkban közölni fogjuk.

Két továbbképző napot tartottunk /az ORFI könyvtárának bemutatásával egybekötött látogatás, majd dr. Fedinecz Sándor, az ESZTIK főosztályvezetője amerikai tapasztalatairól tartott beszámolót/.

Igény mutatkozott újabb könyvtárkezelői tanfolyam szervezésére. Az előkészítő munkák befejeződtek, a tanfolyam 1984. januárjában indul.

Megszerkesztettük Az Orvosi Könyvtáros 4 számát.

Megszerveztük és lebonyolítottuk az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 10. tájértekezletét Gyulán. Kis-Pál Sándorné alközpontvezető jó szervezőmunkájának köszönhetően a nagylétszámú /120 fős/ tájértekezlet igen jól sikerült, a tárgyi feltételek minden eddiginél jobbakk, a kulturális program színvonalas volt. A szakmai program előadásainak szövegét Az Orvosi Könyvtáros 1984. 1. számában közöljük.

5 referáló ülést tartottunk, némelyik referátumot publikáljuk.

9 módszertani körlevelet adtunk ki.

Felhívásunkra 1 régió, 3 egyetem, 4 alközpont és 10 országos intézet megküldte a külföldi folyóiratok 1982. évi használatára vonatkozó adatokat. Jól értékelhetőként a dél-dunántúli régió és Szabolcs-Szatmár megye adatait emeltük ki és elemeztük. Ujabb információkat a vizsgálatból nem kaptunk, de sok módszertani tanulságot nyertünk, amelyeket fel tudtunk használni 1984. évi hasonló vizsgálatunkban.

Nyilvántartások, jegyzékek

Központi Könyvcimjegyzékünknek 78 könyvtár 4436 beszerzett műről küldött katalóguscédulát.

Központi Folyóiratcímjegyzékünk nyilvántartó lapjaira rávezettük az 1983. évi adatokat.

Elkészült a hálózat 1983. évi külföldi folyóiratlelőhely-jegyzéke még a regionális értekezletek lebonyolítása előtt. Megjelentettük a hálózat 1977-1982. évi külföldi folyóiratlelőhelyjegyzékét is.

1983-ban a központi katalógusokból 1068 alkalommal adtunk a könyvtár munkatársaival együtt felvilágosítást /1982-ben 801 alkalommal/. Közülük

könyv	388	negatív válasz:	218
		pozitív	170
folyóirat	680	negatív	240
		pozitív	440

Egyéb tevékenység

Az év során 10 megrendelő 50 féle folyóiratból 89 példányban rendelt mikrokártyát. A szolgáltatás iránt az érdeklődés nő.

A Művelődési Minisztérium Könyvtárügyi Osztályának előírásai szerint 110 könyvtárnak juttattuk el a statisztikai jelentőlapokat, majd ezek ellenőrzésük után megküldtük az Egyetemi Számítóközpontnak.

Az OSZK retrospektív folyóiratkatalógusa számára továbbítottuk ill. összegyűjtöttük a 31,32,33. és 34.sz.jegyzéket.

Kapcsolataink külső intézményekkel a szokásos módon élénkek voltak. Részt vettünk az Akadémiai Könyvtárhálózat értekezletén, az OKT munkabizottsági ülésén és planáris ülésén, az Orvostörténeti Társaság ülésén, a Prodinform megbeszélésein és előadást tartottunk a Heim Pál orvosainak továbbképzésük keretében a szakirodalmi információs szolgáltatásokról.

Egy alkalommal osztályértekezletet tartottunk.

3. Medinform Osztály

A Medinform számítógépes rendszerében /MEDIK/ minőségi változás történt, ui. - a Rendszertanács 1982. évi határozata alapján - a tagországok megkezdtek a tezaurusszal való indexelést, amely differenciáltabb feltárást és visszakeresést eredményez.

A Medinform Osztály az év második felétől vezette be a tezaurusz alkalmazását. Ez az új feladat számos problémát okozott, alapjában megváltoztatta az eddigi indexelési gyakorlatot, s ez nem kis nehézséget jelentett az indexelést végző külső orvos-munkatársaknak. Közülük néhányan a továbbiakban nem vállalták ezt a munkát. Egyfelől tehát új munkatársakat kellett keresnünk, másfelől az indexelést gondosan ellenőrizve és a hibákat javítva, rendszeresen kellett és kell konzultálnunk az indexátorokkal.

A tezaurusz használatára való áttérés átmenetileg lassította a feldolgozás ütemét, amelyet azonban az év utolsó hónapjaiban sikerült felgyorsítanunk, így a tervezett dokumentummennyiség feldolgozását lényegében teljesíteni tudtuk.

A tezaurusz használata nemcsak metodikai szempontból jelentett nehézséget, hanem a már meglévő magyar nyelvű tezaurusz hibái, továbbá a magyar tezaurusz és az 1983-ban újjalag átdolgozott, orosz alaptezaurusz közötti eltérések egyeztetése miatt is. A különböző típusú hibák és eltérések javítása, módosítása folyamatos és igen időigényes feladat, amelynek végzésében az osztály minden munkatársa részt vett.

A thezaurusz bevezetéséhez a számítógépes munkákat ellátó OMIKK-nak új programokat kellett fejlesztenie. A gépi ellenőrzés alapján kiírt deskriptor hibalistákat a mágnesszalagok elkészülte előtt minden esetben javítottuk. Ez a munkafolyamat esetenként 2-3 napot igényel, így a feldolgozásra rendelkezésünkre álló idő csökken, az anyag leadásának periodicitását azonban továbbra is tartanunk kell.

A thezaurusz és az új indexelés adta problémák miatt elhagytuk a MOB számítógépes előállítására irányuló kísérletek folytatását, ezt 1984-re halasztjuk.

A vártnál nagyobb munka- és időráfordítást igényeltek a Medperiodik gépi adatbázis létrehozására tervezett munkálatok, ul. az ISDS adatbázis szakágazati kiválogatása csak részben volt megoldható gépi programmal, az anyag tekintélyes részét gépi listák alapján, manuálisan kellett válogatnunk.

A számunkra megfelelő terminál beszerzésének ügyében számos szakemberrel konzultáltunk, míg - az MTA SZTAKI munkatársának szakvéleménye alapján - 1984. évi szállítással, javaslatot tettünk a terminál és tartozékainak beszerzésére.

A Medinform jelenlegi helyzetéről adtunk tájékoztatást az orvosi könyvtári hálózatnak a gyulai tájértkezőleten. Ezt az alkalmat felhasználtuk néhány más KGST-rendszer - mindenekelőtt a Tudományos Kutatások NSIR - propagálására is.

Az intézet más osztályaival való együttműködésünk megfelelt a korábbi gyakorlatnak. Minden osztállyal együttműködünk a külföldi szakemberek munkaprogramjának lebonyolítása terén; a MEDIK számára történő feldolgozás terén a Bibliográfiai Osztállyal, a Módszertani Osztállyal és a Dokumentációs Osztállyal; a Könyvtári Osztály biztosítja a feldolgozásra kerülő periodikákat, esetenként másolja a külföldre küldendő dokumentumainkat. Utóbbi munkából a Reprográfiai Osztály is kivette részét. A Könyvtári és a Módszertani Osztállyal rendszeresen megvitatjuk a Medinform-tagországokkal folytatott hagyományos információcsere kérdéseit. E megbeszélések képezik az idevonatkozó magyar javaslatok alapját.

Tervteljesítés az egyes feladatcsoportokban

A MEDIK adatbázis fejlesztésével kapcsolatos tevékenység

Az év folyamán havonta szolgáltatottunk mágnesszalagot a szófiái bázisszerv számára. A mágnesszalag-szolgáltatásnak ezt a periodicitását a tagországok közül egyedül a magyar KNSZ tartotta.

A szolgáltatott adatok /rekordok/ száma lényegében megfelel a tervezettnél: 5500. A feldolgozás minősége fejlődött, augusztusban elkezdtük a tezaurusszal való indexelést, s minden egyes dokumentum címét lefordítottuk mindkét munkanyelvre. Mintegy 900 dokumentum leírása angol nyelvű referátumokat és MeSH-deszkriptorokat tartalmaz. A referátumokat és a MeSH-deszkriptorokat a Dokumentációs Osztály szolgáltatta.

Az 1983-as magyar adatbázisból számítógéppel előállítottuk a HMB 1982/1.számát, a 2. szám kéziratának futtatása folyamatban van. Az OMIKK-kal programot írtunk a HMB névmutatójának tökéletesítésére.

A magyar mágnesszalagokról kétszer végeztettük el különböző témák /profilok/ kísérleti lekérdezését, a kiírások alapján tovább pontosítottuk az out-put-formátumot, azaz milyen elemeket, milyen sorrendben kérünk kiírni.

A szófiái bázisszervtől 10 db egyenített mágnesszalag érkezett, amely 16.280 rekordot tartalmaz. A rendszerben feldolgozott dokumentumok mennyisége messze elmarad a tervezettől, aminek oka - amint az a MEDIK Bázisszerv Rendszertanács előtti beszámolójából kitűnt - hogy a Szovjetunió átmeneti műszaki nehézségei miatt az általa tervezett mennyiségnek csak mintegy 10 %-át tudta teljesíteni.

Ily módon az egyes mágnesszalagok olyan kiszáma rekordot tartalmaznak, hogy nem találtuk rentábilisnak a tervezett kísérleti profilok többszöri lekérdezését, a visszakeresés ui. a legköltségesebb számítógépes munkafolyamat. A gyulai tájértekeztet előtt, elsősorban demonstráció céljára lekérdezett 10 profil eredményei is azt bizonyították, hogy tulajdonképpen kis adatbázisban nem érdemes keresni, egyúttal az

anyagokból arra is következtethettünk, hogy a legtöbb tagország indexelési gyakorlata nem felel meg a kívánalmaknak. E téren szerzett tapasztalatainkról a Rendszertanács előtt is beszámoltunk.

Az év végén kummuláltattuk az 1981-83-as időszak mágnesszalagjait, ily módon megkaptuk a használható rekordok retrospektív adatbázisát, amelyből a jövő évtől rubrikátor szerinti visszakereséseket szándékozunk végeztetni.

A Medperiodik adatbázis létrehozásával kapcsolatos tevékenység

Az OSZK-tól megkaptuk a jogot ahhoz, hogy az ISDS adatbázisból átvehessük a Medperiodik számára szükséges rekordokat. Az orvosi-biológiai és határterületi periodikák tematikus leválasztását ETO és Dewey kódok megadásával készítettük elő. A kódok alapján a számítógépes munkákat végző KSH Infologic vgm. válogatott ki és vitt számunkra mágnesszalagra 6.700 rekordot. A válogatás következő fázisában mintegy 40.000 rekord gépi listájából kellett kijelölnünk a számunkra szükségesnek tűnő periodikákat, amelyek teljes rekordjait az év végén kaptuk meg mágnesszalagon. Ily módon két mágnesszalag mintegy 15.000 periodika rekordjait tartalmazza. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy ez az adatmennyiség becslésünk szerint jelentős irreleváns anyagot tartalmaz, tehát az adatbázis szakágazati homogenitásának elérése többlépcsős, hosszú feldolgozási folyamat eredménye lesz majd.

A munkák időbeli ütemezését nem tudtuk a tervezettnak megfelelően tartani, egyrészt az ISDS tartalmáról kapott hiányos információk miatt, másrészt a külső együttműködők nem mindig megfelelő operativitása miatt.

A meglévő kartonanyagon folytattuk a periodikák rubrikátor-kóddal való ellátását, ellenőriztük és javítottuk a tagországok nemzeti periodikáinak gépi feldolgozását szolgáló adatlapokat.

A lingvisztikai munka

E téren a munka gerincét az 1982-ben számítógépre vitt és kiadványként megjelentetett alfabetikus és szisztematikus tezauruss hibáinak javítása alkotta. Az egyes hibákra és azok jellegére /rossz fordítás, pontatlan fogalom, duplikáció stb./ egyrészt a tezauruss számítógépre vitele, másrészt maga az indexelési gyakorlat deríthet fényt, az ezzel kapcsolatos problémák és munkák tehát szükségszerűek és a jövőben is fennmaradnak.

Ugyancsak módosítási, változtatási feladatot jelentett az újabb orosznyelvű alaptezauruss kiadása és a magyar variáns-sal való egyeztetése, amely 1984-re is áthúzódó feladat marad.

A lingvisztikai munkát nem lehetett és a közeljövőben sem lehet az erre a célra rendelkezésünkre álló egyetlen munkakörön belül ellátni; a nyelvi apparátus gondozásában, az indexelés ellenőrzésében, a profilok megszerkesztésében gyakorlatilag minden munkatárnak részt kell vennie.

Az orvosi-jogi információs rendszerben való részvétel

A Medinform munkatervében meghatározott határidőkre az év folyamán összesen 120 jogi dokumentum orosz nyelvű bibliográfiai leírását küldtük meg a bázisszervnek, közülük mintegy 30-at annotációval láttunk el. A bratislavai bázisszerv visszajelzése szerint ezzel a mennyiséggel továbbra is a legtöbb anyagot szolgáltatjuk a tagországok közül.

Dokumentumok kidolgozása, kiadvány-előkészítés

A szakértői értekezletre 3 dokumentumot dolgoztunk ki /Beszámoló a Medperiodik adatbázis létrehozásáról; Javaslat a Medperiodik számára történő indexelésről; Javaslat új kiadvány kibocsátására/, a Rendszertanós-Ülésre 2 dokumentumot /Beszámoló a Medperiodik gépi adatbázis létrehozásának helyzetéről; Tájékoztatás a külső adatbázisok felhasználá-

sáról/.

A különböző tanácskozások határozatai alapján mintegy 15 javaslatot, véleményezést dolgoztunk ki és küldtünk meg az illetékes Medinformszerveknek.

A MEDIK adatbázis alapján tervezett " Egészségügyi szervezés" c. bibliográfia számítógépes előállításától az év folyamán elálltunk, részint az adatbázis már fentebb említett hiányosságai miatt, részint költségkimélés végett.

/Itt említjük meg, hogy a Medperiodik számítógépes munkái a vártnál nagyobb költségárfordítást igényeltek./

A Medinform-ról szóló szemlekiadvány rövidített és átdolgozott kiadása több okból bekövetkezett munkaidőkiadás miatt 1984-re húzódik át.

Egyéb információs és adatszolgáltatási tevékenység

A Medicinskij Referativnij Zsurnal számára 250 dokumentum feldolgozását szolgáltattuk, közülük mintegy 50 annotációt, a többi referátumot tartalmaz. A tervezettől való elmaradást az okozta, hogy az oroszul referáló orvos-munkatárs indexelést is végez, amely az új gyakorlat miatt számára is átmenetileg nehézséget okozott. Ugyanakkor megszüntettük azt a gyakorlatot, hogy a dokumentumok egy részénél csak címfordítást adunk, úgy véltük, hogy, informativitás szempontjából ez nem kielégítő. A szovjet társintézetből /VNIIMI/- sajnos - továbbra sem kaptunk visszajelzést megküldött anyagaink minőségéről és publikáltságuk fokozásáról.

A szovjet bázisszervnek /GCNMB/ 19 orvosi-egészségügyi metodikai dokumentum feldolgozását küldtük meg.

Több ízben szolgáltattunk irodalomkutatók alapján adatokat vagy referátumokat /orosz és angol nyelven/ orvostikai és jogi /transzplantáció, véradás stb./ témakörökben a kubai társintézménynek.

A Bibliográfiai Osztály vezetőjével együttműködve kidolgoztuk a MEDLINE felhasználására vonatkozó javaslatot és a szolgáltatás alapidokumentumait.

Nemzetközi együttműködés

Javaslatot tettünk a devizamentes szakembercsere résztvevőire és a tanulmányozandó témákra. Szerveztük és elvégeztük a ki- és beutazó szakemberek tanulmányutjával kapcsolatos teendőket.

Az év folyamán az alábbi munkatársak utaztak külföldi tanulmányutra: dr. Birtalan Győző és dr. Szilágyi Vilmosné a Szovjetunióba, ahol megismerkedtek az Össz-szövetségi Orvostudományi és Orvostechikai Információs Intézet /VNIIMI/ és az Országos Orvostudományi Könyvtár /GCNMB/ tevékenységével. A VNIIMI igazgatójával folytatott megbeszélések középpontjában a Medinform feladataival, fejlesztésével és az intézeteink közötti együttműködéssel kapcsolatos kérdések álltak, dr. Borsy Tamás az NDK társintézményét /IWIM/ látogatta meg, tanulmányutjának fő célja a MEDLINE-felhasználás és az IWIM-nél alkalmazott keresési stratégia megismerése volt. A Csehszlovák orvostudományi információs intézethez /UVLI, Prága/ küldtük ki Kovács Katalint és dr. Takács Ádámot /utóbbi a Zala megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője/. Tanulmányuti programjuk elsősorban az UVLI könyvtárának és könyvtári szolgáltatásainak, valamint hálózati-módszertani tevékenységének megismerése volt. A program keretében meglátogattak egy vidéki alközponti könyvtárat is.

Ebben az évben 10 külföldi munkatársat fogadtunk, közülük 6 szakember a kétoldalu egyezmények, 4 pedig a minisztériumok közötti egyezmény keretében érkezett hozzánk.

A nemzetközi együttműködés feladataival - csak a szakembercsere területén - munkatársaink ez év folyamán mintegy 50 munkanapot töltöttek el.

Medinform-tanácskozások

Részt vettünk a négy szakértői értekezleten /Prága/, és a Rendszertanács ülésén /Potsdam/. A Rendszertanács anyagairól rövidített fordítást készítettünk a Rendszertanács tagjai számára, javaslatot tettünk a magyar fél hozzászólásaira és

állásfoglalásaira. A tanácskozásokról az Egészségügyi Minisztérium számára jelentéseket készítettünk.

Képzés, továbbképzés

Az osztály egy munkatársa folytatta tanulmányait az ELTE orosz kiegészítő szakán; egy munkatárs angol intenzív tanfolyamot végzett; hárman tanulnak angolul, közülük egy németül is.

Egy munkatárs előadást tartott az intézeti referáló ülésen; az osztályvezető oktatott a könyvtárkezelői és a továbbképző tanfolyamon, előadást tartott a gyulai tájékoztatón a Medinform tevékenységéről.

Gazdasági munka.

Elkészítettük a kétoldalu egyezmények költségtervét és a felhasználásról szóló összesítést. Megkötöttük a szerződéseket a számítógépes munkák tárgyában /Medperiodik, MEDIK, MEDLINE/. Gazdálkodtunk a Medinform, az MRZS és a kétoldalu szerződések költségkeretével.

Egyéb tevékenység

Az NTMJR Magyar Titkársága által rendezett továbbképző tanfolyamon a Rendszertanács tagja - a velünk folytatott konzultáció alapján - előadást tartott a Medinform-ról, a felvetődő kérdésekre válaszoltunk.

Több napon át hallgattunk előadásokat a DATA BASE c. nemzetközi konferencián. A Rendszertanács tagjával együtt részt vettünk az INFORMOSZ Siófokon tartott szakértői értekezletén.

Az osztály problémáiról

Az év folyamán - az előző évihez képest - tovább növekedett a munkaidőkiegészés betöltetlen státusz, gyes, intenzív tanfolyam, betegség miatt. Gyakran állt elő olyan helyzet, hogy két vagy három munkatárs alkotta az "osztályt".

Az év második felében betöltöttük a lingvisztikus munkatárs státuszát, ez azonban nem jelentette és egyelőre nem is jelentheti azt, hogy az új munkatárs képes az adott munkakör minden feladatát ellátni. A gyes-en lévő matematikus munkatárs helyettesítésének keretében el kellett látni a gép előtti belső szervezési munkákat, s a korábbinál gyakrabban kellett konzultálnunk külső szakemberekkel. November-től matematikus munkatársunk részidőben újra munkába állt, s ez az év utolsó két hónapjában könnyített helyzetünkön.

Az osztályértekezletek elmaradása döntően munkatársaink hiányzásának, távollétének tudható be.

4. Dokumentációs és Információs Osztály

Az elmúlt évben az osztály létszáma teljes volt, a munka összehangoltan és gördülékényen folyt. Kialakult és megszilárdult a HMB gépi feldolgozásának rendszere a MEDINFORM osztállyal való együttműködés keretében.

A különféle szolgáltatások útján terjesztett szakmai anyag színvonalának, frissességének fokozásával és a felhasználókhoz való gyors eljuttatása eredményeként megrendelőink ill. előfizetőink számát sikerült megtartani, illetve fokozni.

Ennek érdekében az elmúlt évben folyamatos és célzott propagandatevékenységet folytattunk. Az Orvosi Hetilap I. és III. negyedévi, összesen nyolc számában tettünk közlést figyelemfelhívó hirdetést intézetünk szakirodalmi szolgáltatásáról. A hirdetések hatására többszáz érdeklődő igényelte ismertető füzetünket, illetve jelentette be konkrét igényét szolgáltatásainkra.

Az egészségügyi szakdolgozók képzését és továbbképzését szolgáló tömörítvény-gyűjteményünkre kívántuk felhívni a figyelmet az 1983. augusztus 22-26-án Debrecenben megrendezett Egészségügyi Szakdolgozók Tudományos Konferenciáján terjesztett szórólapplal. Ezt az Egészségügyi Minisztérium Gyógyító-Megelőző Főosztályával együttműködve végeztük. Folyó év szeptemberében ugyancsak a fenti Főosztály segítségével propagan-

da anyagot küldtünk az ország 120 vezető egészségügyi intézményébe.

A Módszertani Osztállyal együttműködve az orvosi szak-könyvtári hálózat kapott figyelemfelkeltési céllal ilyen tárgyú módszertani levelet.

Tervteljesítés az egyes feladatcsoportokban

Kiadványok

Megszerkesztettük a HMB 1982/I. kötetét, amely az utolsó hagyományosan szerkesztett, manuálisan előállított kötet. A 185 tételt tartalmazó kiadvány kéziratát április 30-án adtuk nyomdába. Ezzel párhuzamosan a MEDINFORM Osztállyal való kooperáció keretében - az előző évihez jasonlóan - folyamatosan végeztük a magyar szakirodalomból a válogatást, szakozást és az angol nyelvű referátumok készítését. Az év folyamán a gépi adatbázis számára 888 adatot szolgáltatottunk, amely a tradicionális HMB kötet 185 tételével együtt 1073 adatot jelent /1982: 780/.

1983. februárjában elvégeztük a kísérleti HMB outprint értékelését. Ez a futtatás 1982. évi adatokat tartalmazott. A szerkesztési és formai változások számbavétele alapján javaslatot tettünk azok módosítására, ill. javítására. Ennek nyomán júniusban került nyomdába az 1982. II. kötet gépi uton előállított kézírata. Ehhez angol nyelvű előszót készítettünk, amelyben tájékoztatjuk megrendelőinket a kiadvány szerkezeti és formai változásairól /erősen megnövekedett oldal-szám, két füzetben való megjelenés, utalások megszűnése, hibajegyzék, névmutató/.

A Spectrum Pharmaceuticum számára nyolc folyóirat farmakológiai anyagából válogattunk, címfordítást és szakozást készítettünk.

Összesen 490 adatot szolgáltatottunk /1982: 506/.

Tájékoztatás

Témafigyelő Szolgálat

A szolgáltatás keretében 35 témát figyeltünk. T₃₇ jelzéssel új témát indítottunk " A gyermeksebészet aktuális kérdései" címmel.

Az 1160 /1982:1176/ megrendelő közül 894 egyéni/ ezekből 104 Romániában élő magyar orvos, akik a szolgáltatást díjmentesen kapják/ és 266 közületi előfizető. Területi megoszlás szerint 719 vidéki, 317 budapesti, 124 külföldi felhasználó.

A megrendelések száma 2992/1982:2975/, ami az 1983-ra tervezett 2800 megrendelést figyelembevéve, kedvező.

A közel 3000 megrendelés néhány szempont szerinti értékelése során kitudt, hogy a figyelt 35 téma közül 13 témakörre 100-190 között változik az előfizetések száma.

Kiemelkedően megnőtt az előfizetések száma az előző évhez viszonyítva az alábbi témák esetében:

T ₂₇	Az általános orvosi gyakorlat aktuális kérdései	emelkedés: 60
T ₂₂	Egészségügyi szervezés; orvos- és középkezelő továbbképzés	emelkedés: 20
T ₃₅	Ipari és mezőgazdasági üzemegészségügy	emelkedés: 25

A T₃₇ A gyermeksebészet aktuális kérdései témára már induláskor 45 előfizetés érkezett.

A T₂₉ Neuropszichiátria a felnőttkorban és a T₂₀ Újabb terápiás és diagnosztikai eljárások /gyermek és felnőttkori/ téma előfizetésének száma 12, ill. 15-tel csökkent. Az egyéb előfizetéseknél a változások száma $\pm$ irányban 2-5. A megrendelések számának alakulása egyebek mellett alkalmas jelzésnek tekintendő a témakörök idővel történő esetleges módosításához.

1983-ban megkezdtek és folyamatosan vizsgáltuk a szolgáltat egyes témaköreiben adott referátumok tartalmi megoszlását abból a célból, hogy a nagyobb, átfogóbb témakörökön belül egyenletesebben történjék a releváns közlemények válogatása.

A T₈ Szívbetegségek című témakör tematikai megoszlásának vizsgálata azt mutatta, hogy az év folyamán szolgáltatott 120 db referátumból 50 db foglalkozott az ischaemiás szívbetegségekkel /angina pectoris, szívizom infarktus/.

Az egyéb szívbetegségeket /endocarditis, pangásos szívbetegségek, alk. kardiomiopathia, szívtumor, echinococcosis/ tárgyaló referátumok száma 20.

A műtéti beavatkozásokkal /coronaria bypass, vitiumok, pacemaker beültetés/ 10 referátum foglalkozott.

A szívritmuszavarok gyógyszeres kezelését 35 referátum tárgyalta.

Egyéb /megelőzés, rehabilitáció, ateroszklerózis hipertenzió/ 5 referátum.

A T₉ Érbetegségek című témakör 120 referátumának tartalmi elemzése az alábbi megoszlást mutatta:

Ateroszklerózis /hyperlipidaemia, hypercholeszterinaemia/	32 db
Thromboembóliás megbetegedések /artériás és vénás/	28 db
Egyéb érbetegségek /angiitis necrotisans, Raynaud kór, diabeteszes angiopátiák, aneurizmák, fejlődési rendellenességek stb./	30 db
Érbetegségek konzervatív kezelése	10 db
Érbetegségek sebészi kezelése	10 db
Érbetegségek eszközös vizsgálata /ultrahang, kontrasztanyagot rtg vizsgálat, pletizmo-gráfia stb./	10 db

Emellett figyelemmel kísértük a szolgáltatott referátumok nyelvi megoszlását, ami az előző évekhez viszonyítva némi módosítást mutat az angol, illetve az orosz nyelv javára. A referátumok 50 %-a angol, 27 %-a német, 14 %-a orosz, 9 %-a francia és 10 db egyéb nyelvterület szakirodalmát tárta fel.

Az év folyamán 4548 db referátumot készítettünk.

A Reprográfiai Osztállyal történt megbeszélés értelmében 1983-ban 10 alkalommal adtuk a Témafigyelő Szolgálat anyagát nyomdába, részben a nyári szabadságok okozta munkaerő-kiesés miatt, részben a decemberi torlódás elkerülése érdekében.

A kézirat nyomdai leadásának határidejét - minden hónap 15. napja - betartottuk. Az év folyamán 12 alkalommal postáztunk.

A referátumok készítésében 41 külső munkatárs vett részt. Ezek többsége hosszabb ideje gyakorlottan végzi a referátum készítést, azonban a lektori javaslat alapján néhány külső munkatárstól megváltunk és újakat alkalmaztunk.

A referátumok lektorálása folyamatos és a szakmai ellenőrzésen kívül kiterjed az ortográfiai szabályok érvényesítésére. Fokozott figyelmet fordítottunk a szolgáltatás kurrenciájára. A szolgáltatás előállítás /a releváns közlemény kijelölésétől a postázásig/ 4-6 hét. Alapvetőnek tartjuk, hogy két-három hónapnál ne legyen régebbi a referált közlemény.

A szolgáltatás számára az OIK és a SOTE Központi Könyvtára kurrens külföldi folyóiratain kívül felhasználtuk az OMI, a Heim Pál Gyermekkórház, a SOTE Szájsebészeti Klinika, a Központi Honvéd Kórház, az OGYI mintegy 40 féle szakfolyóiratát is.

1983 óta a Témafigyelő Szolgálat kurrens évi anyagát hasznosítjuk a személyes tájékoztatásban is.

Az év elején elvégeztük a GH-val együttműködve az előfizetések 1983. évi egyeztetését.

Az év során bekövetkező előfizetői, ill. lakcímváltozásokat az osztály nyilvántartásában folyamatosan és naprakészen vezetjük.

1984-re új témakör indítását nem tervezzük.

Fordítószolgálat:

1983-ban 696 db közlemény fordításáról gondoskodtunk 7.306 oldal terjedelemben /1982:705 db, 6.679 oldal/.

Ebből 434 db jelölt fordítás készült el 5.142 oldal mennyiségben /1982:390 db, 4.342 oldal/ és folyamatban van 36 db jelölt fordítás, hozzávetőlegesen 400 oldal terjedelemben.

A Gyógyszereink című folyóiratban kilenc alkalommal publikáltunk jegyzéket, összesen 455 /1982:429/ fordítást.

Az év folyamán 608 db megrendelésre 3112 db. fordításmásolati igény érkezett 30.002 oldal terjedelemben /1982:2229 db, 28.054 oldal/ ami 40 %-os emelkedést jelent.

A helybemolvasásra és kölcsönzésre igényelt fordítások darabszáma 518 /1982: 375/, oldalterjedelemben, cca.5000 oldal /1982: 3.117 oldal/.

A meghirdetett fordítások megoszlása szakáganként /zárójelben az 1982. évi adatok/:

Belgyógyászat 153 /129/, ezen belül szív- és érrendszer betegségek 59 /39/, gyermekgyógyászat 60 /52/, gyógyszerteran 92 /59/, onkológia 39 /20/, ideg- és elmeorvosászat 18 /21/, sebészet 31 /29/, szülészet-nőgyógyászat 23 /20/ egészség-tudomány 4 /30/, akupunktúra 1 /12/, szemészet 4 /11/, fül-orr-gége 4/4/, labordiagnosztika 5 /5/, bőrgyógyászat 5 /3/, gerontológia 4 /6/, radiológia 2 /3/, immunológia 10 /-/.

A jelölt fordítások nyelvenkénti megoszlása: angolról 33,4 % /38,2/, németről 44, 8 % /38,1 %/, franciáról 13,2 % /12,5 %/, oroszról 8,5 % /9,7 %/. A fordításoknál - a Témafigyelő Szolgálat anyagával ellentétben - kissé csökkent az angol nyelv aránya a német, illetve a francia nyelv javára.

A megrendelt fordításmások havi átlaga 259/1982:185/.

Megvizsgáltuk a fordításmások forgalmi adatainak megoszlását néhány szempont szerint:

A meghirdetett fordítások közül 32 db-ot 10-26 példányban rendeltek meg. Ezek közül kiemelkedtek az alábbiak:

Az akut és krónikus hepatitiszek diagnosztikája és terápia című fordítást 26 példányban;

A diabetes mellitus új beosztásának /WHO nomenklatura/ patogenetikai alapja című fordítást 18 példányban;

A prosztataaglandinok 1981-ben. A prosztataaglandinok biológiai hatásai és klinikai vonatkozásai c. fordítást 14 példányban igényelték.

A legmagasabb példányszámban igényelt fordítások tematikai vizsgálata azt mutatta, hogy első helyen a szív- és érrendszeri betegségek, illetve ezek gyógykezelésével és klinikumával foglalkozó közlemények fordításai keltik a legnagyobb figyelmet.

Ezen kívül a hasi sebészet, ideg- és elmeorvógyászat, endokrinológia egyes kérdéseit tárgyaló fordítások népszerűek.

Az onkológiai tárgyú fordítások közül elsősorban azokat igényelték ilyen magas példányszámban, amelyek a tumor-immunológiával, a tumor markerekkel és ezek klinikai jelentőségével foglalkoznak.

Kitűnt, hogy az 1983-ban megrendelt fordításmásolatok közül 600 fordítást az 1982-ben publikált jegyzékeink alapján igényeltek. /Ez a szám 1982-ben csak 372 volt/.

Ugy tűnik, hogy a megrendelők az elmúlt évek fordítási jegyzékeiből és archívumunkból témaorientáltan, több évre visszamenően kérnek olyan jegyzékeket és fordításmásolatokat, amelyeket elkészültük évében nem igényeltek.

Még az 1980 és az 1979-es jegyzékről is rendeltek fordításmásolatot az elmúlt évben.

A fentiek értelmében úgy tűnik, hogy az aktuális évben egyszer sem igényelt fordítások száma - öt éves periódust alapulvéve - átlagosan kb. 20 %-kal csökken.

Az 1983-ban publikált jegyzékek alapján eddig 31 /1982:38/ a nem igényelt fordításmásolatok mennyisége.

Az elmúlt évben a fordításmásolat sokszorosítási igényeket kizárólag intézeti keretek között oldottuk meg. Ehhez a Könyvtári Osztály nyújtott segítséget. 12.600 oldal fénymásolat készült.

A fordításmásolati igényeket a tárgyévben két héten belül teljesítettük. Ehhez részben a házi sokszorosítás gyors és ütemezett megoldása kínált lehetőséget, másfelől az a körülmény, hogy a lektori javítások átvezetését a jegyzék megjelenéséig igyekeztünk megoldani. Ez elég nagy többletmunkát jelent a fordítószolgálat munkatársainak és esetenként indokoltá teszi a munkafolyamat belső átszervezését.

Összességében azonban a fordítások igényes lektorálásának, javításának és az igények gyors kielégítésének pozitív hatása a megnövekedett forgalmi adatokban tükröződik.

226 db /1982: 235 db/ rendelt fordítás készült 2160 oldal terjedelemben /1982: 2337 oldal/. Ebből 149 db idegen nyelvről /1982: 199/, 43 pedig idegen nyelvre /1982: 36/ történő fordítás volt.

A rendelt fordítások nyelvi megoszlása:

angolról 55 db /24,3 %/, németről 45 db /20,0 %/, oroszról 50 db /22,12 %/, franciáról 13 db /5,7 %/, egyéb nyelvről /olasz, cseh, lengyel 15 db /6,6 %/.

Az idegen nyelvre történt fordítások megoszlása:

angolra 28 db /13,4 %/, németre 12 db /5,3 %/, oroszra 6 db /2,6 %/, franciára 2 db /0,9 %/.

1983. január 1-től 22 új fordító jelentkezett, akiket a lektori vélemény alapján foglalkoztattunk vagy elutasítottunk. Jelenleg 43 külső munkatárs készíti számunkra a fordításokat és 3-4 lektort foglalkoztatunk.

Az év folyamán készült jelölt fordításaink lektoráltak, a rendelt fordításokat csak kérésre lektoráltatjuk.

Az OMIKK fordításokról a helybenolvasás céljára katalógust készítettünk.

Az 1980-tól napjainkig terjedő időszakban rendelt fordításokról hasonló céllal ugyancsak katalógust szerkesztettünk.

Irodalomkutatás

Elkészült 700 db bibliográfia/1982: 795/ ez 200-zal kevesebb a tervezettnél, 70 esetben az archívumból /1982: 65/ tettünk eleget a kérésnek.

A "Gyógyszereink"-ben történt meghirdetés alapján 875 bibliográfiai másolatot igényeltek /1982: 550 db/ 1750 oldal terjedelemben /1982: 1431 oldal/.

A bibliográfiák kutatási időszakának vizsgálata azt mutatja, hogy az igénylők mintegy 50 %-a 10-15 év, és mintegy 30 %-a 3-5 év feltárását kéri. A korábbi években ez az arány fordított volt.

A fennmaradó 20 %-ban további kétirányú tendencia mutatkozik: vagy csak a kurrens év anyagát kérik, vagy 20, illetve ennél hosszabb visszatekintő időszak feltárását.

Hasonló polarizáció mutatkozik a kérések szakmai jellegében is: vagy igen speciális részletkérdésekhez keresnek szakirodalmi analógiát, vagy nagyobb átfogó témakörökhöz. Új jelenség, hogy a kutatási időszak megjelölése helyett a kívánt adatok számát határozzák meg /Például: 5 jól használható adat/.

A tematikai megoszlás tekintetében nem mutatkozik lényeges eltérés az előző évekhez viszonyítva. Emlitésre méltó a sebészeti műtéttani, gasztroenterológiai, valamint az Egészségügyi Főiskolai Kar hallgatóinak különböző szakdolgozati témáihoz csatlakozó kérések számottevő emelkedése. A személyesen hozzánk forduló főiskolásokat megtanítjuk a MOB használatára, így a magyar szakirodalmat maguk tárják fel. Minden esetben kiegészítjük kérésüket a tömörítvény gyűjteményből, ill. postai megrendelés esetén mellékeljük a megfelelő tömörítvényeket az elkészült bibliográfiához.

Polyamatos szakirodalmi figyelést végzünk az Egészségügyi Minisztériumnak az orvostovábbképzés és továbbképzés aktuális kérdéseiről, a MÁV Tudógyógyászati Intézetnek pedig "long-term care" témakörben.

A kérések speciális jellegénél fogva előfordul, hogy a kért témáról nem találunk adatot /pl. Klapp késsel végzett varix műtét/, vagy a talált adat az országba nem járó folyóiratban került publikálásra /Colon intramurális divertikuluma/. Az év folyamán 14 db /1982: 6/ kérésre adtunk nemleges választ, a fenti okok miatt.

Ha a megrendelő által megjelölt időszakban és nyelvterületről nem találunk adatot, az esetek túlnyomó többségében növeljük a kutatási időszakot, illetve a nyelvterületi határokat is kiszélesítjük, és erről a megrendelőt tájékoztatjuk. Ily módon egy-egy kérésre olykor az átlagosnál nagyobb kutatási időt fordítunk /pl.: Alopecia areata és göccs tonsillitis együttes előfordulása. 30 év magyar és 10 év külföldi irodalom; 2 adat/.

A bibliográfiák megoszlása az adatok száma szerint:

10-50 adatot tartalmaz a bibliográfiák	53,5 %-a,
1-10 adatot tartalmaz a bibliográfiák	36,0 %-a,
50-100 adatot tartalmaz a bibliográfiák	8,0 %-a,
100-300 adatot tartalmaz a bibliográfiák	0,5 %-a,
0 adatot tartalmaz a bibliográfiák	2,0 %-a,

A nyelvterületi megoszlás az előző évekhez hasonló. A megrendelők 15 %-a csak a magyar szakirodalom feltárását kérte.

A bibliográfiák átfutási ideje átlagosan 10-12 nap. Indokolt esetben arra is mód nyílt, hogy a kéréseknek soron kívül eleget tegyünk. A megrendelők túlnyomó többsége az előző évekhez hasonlóan gyakorló orvos.

Tömörítvények

Az Egészségügyi Szakosító és Továbbképző Intézet részére 163 db tömörítvényt készítettünk /1982: 140 db/, 601 oldal /1982: 520 oldal/ terjedelemmel.

Tömörítvény archívumunk ezernél több dokumentumot tartalmaz, közel 4 ezer oldal mennyiségben.

A tömörítésre szánt közleményeket az előző években hasonlóan a hozzáférhető kurrens középkáder szaklapokból /Nursing Times, Amer J. Nursing, Heilberufe, Revue de l'Infirmière/, valamint további 27 angol, német, francia nyelvű orvosi folyóirat anyagával bővítettük.

A tömörítvények közül 82 angol, 61 német és 12 francia nyelvterületről készült. Tematikai megoszlásuk az előző évhez viszonyítva színesebb: a hagyományos témák mellett fokozott figyelmet szenteltünk a munkaszervezés, az oktatás, a rehabilitáció, a fizikoterápia és a traumatológia-ortopédia kérdéseinek.

Az Egészségügyi Munka című lapban az elmúlt évben 11 jegyzékünk jelent meg, amely 238 tömörítvény címét tartalmazta /1982: 9 tematikus jegyzék, 182 tömörítvény/, négy tematikus jegyzékünk közlésre vár.

A jegyzékek nyomán 1983-ban 1012 db tömörítvényt rendeltek, 4299 oldal /1982: 354 db tömörítvény, 1459 oldal/, azaz az elmúlt évben a megrendelések száma háromszorosára emelkedett.

45 tömörítvényből 5-10 db-ot igényeltek. Ezek pszichiátriai, geriátriai, gyermekgyógyászati és fizikoterápiás kérdésekkel foglalkoztak. 10 tömörítvényből - az ideg-elmeagyógyászat és a munkaszervezés területéről- 10-15 db-ot rendeltek. 3 munkaszervezéssel foglalkozó dokumentumból 15-18 db-ot igényeltek.

A megrendelések egy része vidékről érkezett /körzeti gondozónők, osztályvezető főnővérek, közegészségügyi ellenőrök, védőnők részéről /. Rendszeresen fordulnak hozzánk az Egészségügyi Főiskolai Kar hallgatói, akik jegyzékeinket, illetve archívumunkat szakdolgozatuk megírásához hasznosítják.

Állandó megrendelőnk a BAZ-megyei Kórház miskolci orvosi könyvtára, amely valamennyi tömörítvényünk másolatát igényli. Az Országos Rehabilitációs Intézet orvosi könyvtára a rehabilitáció, a geriátria és a fizikoterápia témakörének állandó igénylője. Az orvosi könyvtári hálózathoz rendszeres megrendelőink a nyíregyházi, szombathelyi, kecskeméti szentesi, kalocsai kórházak orvosi könyvtárai. Az év második felében feltűnően megnőtt a bölcsődei megrendelők jelentkezése /Pápa, Tarcis, Devecser, Nagyréde, Dunaujváros, Sárvár/. A helybenolvasók száma az év folyamán szintén emelkedett. Rendszeresen fordul hozzánk az Ujpesti Integrált Egészségügyi Intézmények oktató nővére. Az év folyamán összesen 80 tömörítvényt igényeltek a helybenolvasók, mintegy 350 oldal terjedelemben.

Szóbeli tájékoztatás

Ezt a tevékenységet a Könyvtári és a Hálózati és Módszertani Osztállyal együtt végeztük az eddigi gyakorlatnak megfelelően. Ezt a tevékenységünket az elmúlt évben tulnyomórészt az egészségügyi főiskolások vették igénybe. A szóbeli tájékoztatások száma az év folyamán megközelítette az ötszázat.

Egyebek

Egy alkalommal tartottunk osztályértekezletet. Az egyes szolgáltatások referenseivel rendszeres heti megbeszélést tartottunk.

Az osztályvezető és az osztály egyik dolgozója a könyvtár-kezelői, ill. könyvtáros továbbképző tanfolyamon oktatóként tevékenykedett, valamint az intézeti referáló ülések keretében előadást tartottak.

5. Bibliográfiai Osztály

Az osztály az 1983. évi tervet a súlyos munkaerőgondok ellenére határidőre teljesítette.

Bibliográfiai munka

Magyar Orvosi Bibliográfia

1983-ra /a szupplementum-ot nem számítva/ 7 kurrens MOB-szám elkészítését terveztük, eggyel többet, mint a korábbi években /1982,5,6.,1983.1,2,3,4,5.sz./ Ezek kéziratát határidőre leadtuk. A kongresszusi anyagot tartalmazó szupplementum kézírata időben elkészült.

A szupplementum szerkesztési elveinek módosítására - konzultálva az Országos Széchenyi Könyvtár Bibliográfiai Főosztályával is - tervjavaslatot dolgoztunk ki, amelyet a vezetőség elfogadott. Ennek értelmében 1983-tól a szupplementumban analitikusan a következő anyagokat dolgozzuk fel:

- a Magyarországon rendezett nemzetközi /világ-, európai/, vagy nemzetközi jelentőséggel bíró kongresszusok és
- a MOTESZ egyes társaságai által rendezett országos jelentőségű kongresszusok, konferenciák stb. anyagát in extenso;
- a nemzetközi jelentőségű határterületi /biológiai, biokémiai stb./ kongresszusok anyagát válogatás alapján; valamint
- a külföldi kiadványokban fellelhető kongresszusi hungarika anyagot.

Minden egyéb konferencia, vándorgyűlés, ankét stb. anyagát a kurrens MOB köteteiben egy címleírással dolgozzuk fel. Elkezdtük az 1983. évi kongresszusi szupplementum anyagának címleírását és tükörre gépelését.

Az év során a Bibliográfiai Osztály és az OSZK Bibliográfiai Főosztálya megállapodást kötött. Ennek tárgya a két intézmény együttműködése az orvostudományi és határterületi közlemények feltárásában, feldolgozásában és közreadásában.

Elkészítettük azoknak a folyóiratoknak a listáját, melyek bibliográfiai ellenőrzését vállaljuk, és azoknak a listáját, melyek megfigyelését az OSZK-tól kértük. Utóbbiak alapján az OSZK rendszeres kartonszolgáltatást nyújt a kötelespéldány állományban fellelhető orvostudományi és határterületi közleményekről. Ezeket a MOB-ba a felelős szerkesztő mérlegelése alapján építjük be. Az OSZK egyidejűleg rendszeresen informálja az OIK-ot az új folyóiratok indulásáról. Az egyesség életbelépése óta a MOB a Magyar Nemzeti Bibliográfia integráns részét képezi. A Magyar Folyóiratok Repertórium 1984 januártól a Magyar Orvosi Bibliográfiát díjmentesen propagálja.

Elkészült a Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle 1983/1,2, 3,4. számának, valamint a Spectrum Pharmaceuticum 1983/1,2, 3,4. számának kézírata.

On-line keresés a Medline adatbázisból

Április óta a Medline adatbázisból számítógépes irodalomkutatásokat végzünk az Egészségügyi Minisztérium tárcaszintű kutatási témavezetőitől beérkezett konkrét megrendelések alapján. Ezt megelőzően 1982. novemberétől kísérleti jelleggel díjmentes kereséseket végeztünk olyan felhasználók részére, akikkel a gyors kapcsolatteremtés lehetősége adott, az azonnali visszajelzés pedig garantált volt. Miután a reflexiók igen kedvezőek voltak, februárban elkezdtük az ismertető-felhívó levelek és a megrendelő - lapok kiküldését.

Javaslatunkkal, hogy ezzel a korszerű módszerrel elsősorban a kutatómunkát támasszuk alá szakirodalmi információkkal, a minisztérium egyetértett. Így a megrendelőlapokat a tárcaszintű kutatási témavezetők részére küldtük ki.

345 ilyen téma van, 17 főirányon belül. Mivel nem tudhattuk előre, milyen arányban érkeznek vissza a kitöltött megrendelőlapok, szakaszosan küldtük ki a felhívásokat.

Az év során mind a 335 témavezetőt értesítettük a lehetőségről. December 31-ig összesen 66 megrendelőlap érkezett vissza. Az ezekben kért témák száma ennél természetesen több; a tapasztalat az, hogy egy visszaérkezett megrendelőlap átlag 2-3 irodalomkutatást /néha 5-6-ot is / jelent. A megrendelők egy része ugyanis eleve több témát jelöl meg; illetve, amit a megrendelő egy témának érez, a valóságban több tárgykörre bontható, sőt bontandó. A keresési stratégia elkészítése során az esetek egy részében a téma pontosítása érdekében konzultáltunk a felhasználóval. Teljesen egyértelmű kéréseket olykor a számítógéppel folytatott párbeszéd során bontottunk több témára. Ez ugyanis az összköltséget nem emeli, növeli viszont az off-line bibliográfiák áttekinthetőségét. Ezzel a megoldással a felhasználók utólag minden esetben egyetértettek.

A terminált az OMIKK bocsátja rendelkezésünkre telefonköltség és terminálhasználati díj fejében. A külföldi adatbankok /DATASTAR, DIALOG/ által havonta küldött számlákat átvizsgálás után igazoljuk. Az OMIKK-TECHNOINFORM ezek alapján /plusz 30 % jutalék felszámításával/ terhelte meg az általunk előlegként befizetett összeget, melynek devizaháttérét az OMIKK biztosítja.

Kezdetben csak a Radio Suisse adatbankjával, a DATASTAR-ral álltunk on-line összeköttetésben. Mivel a nyár folyamán kábelhiba következtében közel három hónapig szüneteltetnünk kellett az on-line kereséseket, biztosítékként augusztusban a DIALOG adatbázishoz is szereztünk ún. "password"-öt /az adatbank igénybevételére jogosító titkos jelszót./ Az üzemszavar okozta torlódást a megrendelések teljesítésében az év végére nagyrészt sikerült felszámolni.

A beszámolási időszak végén tíz, még nem teljesített megrendelést tartunk nyilván. 1984. január 31-ig - amennyiben műszaki nehézségek nem akadályozzák a munkát - az összes 1983. december 31-ig beérkezett megrendelést teljesítjük. 1983.I.18.-óta - amióta saját password-del rendelkezünk - 152 off-line bibliográfiát készítettünk. November óta a folyamatos irodalomkutatásra /SDI/ vonatkozó igényeknek is eleget teszünk. Ez azt jelenti, hogy a számítógép a megőrzött keresési stratégia alapján havonta lefuttatja a témának megfelelő programot.

Folyamatosan kapcsolatot tartottunk az OMIKK Technoinformál.

A megérkezett outputokat rendszeresen tartalmi szempontból elemezzük, majd a témájukat pontosan kifejező magyar nyelvű címet kapnak. Ez képezi az alapját a kiépítendő tárgyszókatalógusnak, és a témák tervezett - a másodlagos felhasználást célzó - meghirdetésének. A tartalmi elemzés egyúttal relevancia-kontrollt és gazdag tapasztalatszerzési lehetőséget is jelent. Néhány off-line bibliográfiamásolatra külön propaganda nélkül is érkezett megrendelés.

A Gyorstájékoztató Szolgálat

keretében 79 témában 613 megrendelőnek 14.003 bibliográfiai adatot szolgáltatunk. A megrendelések száma 2493 volt.

Az előfizetők, ill. a szolgáltatásban részesülők összetétele:

	előfizető	díjmentes	összesen
a/ egyéni	280	60	340
b/ <u>intézményi</u>	205	68	<u>273</u>
Összesen			613

Területi megoszlás szerint

	előfizető	díjmentes	összesen
a/ budapesti	199	12	211
b/ vidéki	279	-	279
c/ <u>külföldi</u>	5	118	<u>123</u>
Összesen			613

Díjmentesen küldtük a szolgáltatást 128 címre, ebből hazai: 12
külföldi: 116 /Románia: 35, Szovjetunió: 2, Csehszlovákia: 5,
NDK: 74/.

A külföldiek közül legjelentősebb az NDK-beli intézmények
részvételése a szolgáltatásban. Ennek alapja az OIK és az
IWIM közötti bilaterális egyezmény.

A megrendelések száma egy év alatt gyakorlatilag nem válto-
zott.

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem könyvtárában és inté-
zetünkben összesen 935 folyóiratot figyeltünk, melyből
865 külföldi folyóirat.

25 alkalommal végeztük el a sokszorosítandó kartonanyag
összeszerkesztését az év során és ugyanennyiszer továbbí-
tottuk a Reprográfiai Osztályra. A reprográfiai szemponto-
kat maximálisan figyelembe vettük az anyag összeállításánál
/nyolccal osztható kartonszám, azonos példányszámban sok-
szorosítandó témák együttes kezelése stb./.

Az év során gyorstájékoztató anyagot 24-szer postáztunk a
megrendelők részére. Azokban a témakörökben, amelyeknek elő-
fizetői nem érik el a tizet, továbbra is u.n. "egyéni" fi-
gyelést végzünk: az adatokat gépelt, illetőleg másológépen
sokszorosított jegyzékeken juttattuk el a megrendelőkhez
9 témakörben.

A Gazdasági Hivatallal márciusban egyeztetettük a Gyorstá-
jékoztató Szolgálat előfizetőinek adatait. Az adatváltozta-
tásokat az osztályon folyamatosan a megfelelő nyilvántartá-
sokon átvezettük. A reprográfiát folyamatosan tájékoztattuk
az előfizetők számának alakulásáról. A témafigyelő szolgálat
anyagát az év során 12 alkalommal postáztuk. Ezenkívül több
izben postáztunk különböző anyagokat a Hálózati és Módszer-
tani Osztály részére: lelőhelyjegyzék áprilisban és október-
ben, példatár júniusban, meghívók a tájértekezletre augusztus-
ban.

Mindkét szolgáltatás lyukszalagírógépes borítékcímzése a
szükséges időpontokra elkészült.

Egyéb tevékenység

Katalógusunkat a Gyorstájékoztató Szolgálat kartonanyagából továbbszerkesztettük, ennek alapján a hozzánk fordulóknak tájékoztatást nyújtottunk.

Az osztály alacsony létszáma miatt osztályértekezletet nem tartottunk, de a munkavégzéssel kapcsolatos aktuális problémákat rendszeresen megbeszéltük a munkatársakkal, - szükség esetén az intézet vezetésével konzultáltunk. Folytattuk erőfeszítéseinket az osztály munkaerőgondjainak megoldására, illetve enyhítésére. A státuszokat az év utolsó hónapjaiban betöltöttük. Ennek érdekében több ízben hirdetésekkel adtunk fel napilapokban. Az osztályvezető a könyvtárkezelői tanfolyamon orvosi terminológiát oktatott, a gyulai tájékoztatóban és a szakmai kollégium ülésén a Medline adatbázisban folytatott tevékenységéről előadást tartott.

6. Könyvtári Osztály

Állományépítés

A könyv és folyóiratállomány 1983. folyamán a következőképpen alakult:

Induló készlet 1983.I.1. 26.151 db. 12.824.829,-Ft.

Évközi gyarapodás 1983-ban 1982-ben

Könyv

vétel	99 db	163.406,-Ft	141 db	76.592,-Ft
ajándék	16 db	2.320,-	28 db	3.353,-
csere	22 db	3.430,-	15 db	5.330,-
kötles példány	272 db	16.905,-	260 db	16.662,-
gyarapodás:	409 db	186.061,-Ft	444 db	101.937,-Ft
állományból				
kivonás	1.166 db	66.440,-Ft		

Könyv leltári állomány

1983. dec.31. 11.403 db 2.040.402,-Ft

Folyóirat

vétel	386 db	1.120.241,-	422 db	1.046.850,- Ft
ajándék	18 db	4.756,-	21 db.	7.184,-
cseré	166 db	138.251,-	160 db	165.103,-
saját kiadvány	8 db	5.400,-	2 db	1.000,-
kötötés	---	7.250,-	---	15.650,-
gyarapodás:	578 db	1.275.898,- Ft	605 db	1.235.787,- Ft

Folyóirat leltári állomány

1983. dec. 31. 14.569 db 12.179.946,- Ft.

gyarapodás összesen: 987 db. 1.461.959,- Ft

Zárókészlet /az állományból kivonás db. és Ft összegével/

~~25.972 db. -----~~ ~~14.220.348,- Ft~~

1983-ban külföldi könyvrendeléseink folyamatosabban érkeztek.

578 kötet folyóiratot vettünk állományba.

Az 578 kötet folyóiratból

magyar	91 félé	- vétel	82
		- saját	7
		- ajándék	2
szovjet	77 félé	- vétel	52
		- cseré	18
		- ajándék	7
népi demokr.	55 félé	- vétel	35
		- cseré	20
		- ajándék	-
tőkés	355 félé	- vétel	225
		- cseré	121
		- ajándék	9

Elkészítettük az 1984. évi külföldi és magyar folyóiratrendeléseinket.

Tőkés folyóiratot: 1.151.512,- Ft

népi demokr. : 42.960,- Ft

magyar folyóiratot: 85.000,- Ft értékben rendeltünk.

1983-ban magyar folyóiratot 73.000,-Ft értékben rendeltünk. Igazodva az osztályok igényéhez, az 1984-es évre minden magyar orvosi folyóiratot 3 példányban rendeltünk meg /MOB, Medinform, Könyvtár/. A Könyvtári Osztály az eddigi gyakorlatnak megfelelően egy példányt vesz állományba. A kereten belül a nemzetközi csere részére 20.000,-Ft értékben rendeltünk magyar folyóiratot.

Köttetés: 50 kötet 7.250,-Ft

Állomány nyilvántartás

A folyóiratokat kardex lapon tartjuk nyilván - külön a benti, s külön a raktárban tárolt folyóiratokat - betűrendben. A könyveket betűrendes, szak- és tárgyszavas katalógus alapján tárjuk fel. A könyveket azonnal, a folyóiratokat az év végén leltározzuk.

Olvasószolgálat

Az olvasószolgálat adatai:	1983	1982
helyben olvasók száma	2.300	2.400
kölcsönzők száma /csak könyv/	564	568
kölcsönzött könyvek száma	1.626	1.682
kvtárk.kölcs.folyóirat /db/	4.500	4.100
kölcsönzési alk./könyv-f.irat/	2.200	2.960
másolatok oldalszáma	39.748	30.143
helyben olvasott művek száma	5.149	5.100
nemzetközi könyvtárközi kölcs.	32	62

A beiratkozott kölcsönzők megoszlása foglalkozás szerint:

1983	1982
orvos 100	orvos 127
orvost.	orvost.
hallg. 54	hallg. 74
gyógyszerész 14	gyógyszerész 9
eu.főisk. 106	eu.főisk. 78
eu.szakdolg. 90	eu.szakdolg. 86
egyéb 63	egyéb 66

A Medinform keretében 2.000 oldal másolatot készítettünk az egyezményben kijelölt folyóiratokról. Együttműködésünk bővült, ebben az évben 13 féle új folyóiratot kapunk mikrofishen a Medinform keretében, továbbá 3 féle másolatban kapott folyóirattal, melyeket azonban rossz minőségük miatt csak helyben olvasás céljára tudunk felhasználni. Rendszeresen háromféle folyóirat tartalomjegyzékét küldtük Moszkvába.

Szóbeli tájékoztatás

Az eddigi gyakorlatnak megfelelően a szóbeli tájékoztatásban az osztály minden dolgozója részt vesz. Ismertetjük katalógusainkat, nyilvántartásainkat, gyűjtőkörünket. Igény szerint segítséget adunk a keresett téma áttekintéséhez szükséges bibliográfiák, referáló lapok, segédkönyvek ajánlásával - telefonon és helyben egyaránt.

Nemzetközi csere

Cseretevékenységünket a már kialakult gyakorlat szerint folytattuk. Cserénk alapja a Hungarian Medical Bibliography évi két kötete, a Therapia Hungarica c. folyóirat, a gyorstájékoztató szolgálat kartonanyaga és az erre a célra előfizetett magyar orvosi folyóiratok és idegen nyelvű szakkönyvek. Tevékenységünk adatai a következők: Cserepartner 197, ebből: 158 tőkés, 39 szocialista országbeli.

A periodikák száma 268, ebből 172 tőkés és 96 szocialista országbeli. Ebben az évben két új cserekapcsolat létesült a következő folyóiratokkal:

Archives de l'Union Médicale Balkanique /Bucuresti/

Current Medical Research and Opinion /England/

Megszűnt kiadvány a Bull. Schweiz. Akad. Med. Wiss. és a DSH Abstracts c. folyóiratok.

Ebben az évben problémát jelentenek a lengyel folyóiratok, ugyanis 46 féle folyóirat közül csak 8-ból érkezett 1983-as szám.

Érkezett még a cserepartnerektől 180 disszertáció /svéd és német/ és 44 könyv. A cserekapcsolatok további bővítésére a jelenlegi helyzetben nincs lehetőség. Egyre nehezebb olyan partnert találni, aki hajlandó előfizetés helyett cserébe adni folyóiratot.

Folyóirat tartalomjegyzék sokszorozás

Ezt a szolgáltatásunkat 1983-ban 112 megrendelő vette igénybe.

Ebből egyéni megrendelő: 50

külső megrendelő: 62

1-3 féle folyóíratra előfizetett: 77 megrendelő

3-nál többféle folyóíratra előfizetett: 35 megrendelő.

150 féle folyóiratból küldtünk 1-2 hetente másolatokat.

	1983	1982
--	------	------

gyorsmásolat	113.679 old.	76.785 old.
--------------	--------------	-------------

megrend.szám	1.877	1.886
--------------	-------	-------

Forgalmazott érték:	246.893,- Ft	164.064,- Ft.
---------------------	--------------	---------------

A gyorsmásolatok részletezése:

1983.		1982
-------	--	------

39.748 old.	könyvtárközi kölcs.	30.143 old.
-------------	---------------------	-------------

40.000 old.	tartalomjegyz.soksz.	36.000 old.
-------------	----------------------	-------------

2.000 old.	Medinform keretében soksz.	1.795 old.
------------	----------------------------	------------

31.931 old.	Intézeti oszt.soksz.	8.847 old.
-------------	----------------------	------------

Mint a gyorsmásolatok részletezésénél kitűnik, a saját, intézeti osztályok részére a könyvtár közel négyszer annyi keresetmátsolatot készített, mint az előző évben, ezért indokolt az osztályok számára készített másolatok részletezése is, ami a következőképpen alakult:

Bibliográfia	2.866 old.
--------------	------------

Medinform	1.153 old.
-----------	------------

Módszertan	1.723 old.
------------	------------

GH	1.690 old.
----	------------

Dokumentáció	19.547 old.
--------------	-------------

Könyvtár	4.460 old.
----------	------------

Titkárság	492 old.
-----------	----------

Fülszépírdányjegyzék

A hálózat könyvtáraiból 20 /az elmúlt évnek kétszerese/ fülszépírdányjegyzék érkezett sokszorozásra, illetve a hálózatban való kördzésre. Saját fülszépírdányjegyzékünk 1 volt.

Kutatás-fejlesztés nyilvántartás

Nyilvántartásunkban 3102 bejelentés van kutatásokról, 111. disszertációkról. 1983-ban 551 új bejelentés érkezett, megoszlásuk a következő:

Az EU. Minisztérium fennhatósága alá tartozó intézményekben folyó

K+F munkáról 496

disszertáció 55

A Minisztérium 1983. márciust jelölte meg határidőként a kutatóhelyeknek, hogy a számítógépes feldolgozásra alkalmas bejelentőlapokat hozzánk eljuttassák. A beérkező adatlapokat ellenőrzés után lemásoltuk, az eredeti példányokat az OMIKK OKNY-hez továbbítottuk. A nálunk maradó példányokat EU.Min. utasítás szerinti feldolgozás után különgyűjteményként kezeljük, négyféle katalógus segítségével tárjuk fel.

Az év folyamán 2 alkalommal adtunk tájékoztatást a K+F anyagból.

Egyebek

A könyvtári osztályon 1983-ban állományrevíziót hajtottunk végre, ezzel egyidejűleg felülvizsgáltuk az állományt s azokat a kiadványokat, melyek elavultak, elrongyolódtak, nem voltak a gyűjtőkörbe tartozók - kivontuk az állományból. Állományunk így 1.166 db. kiadvánnyal csökkent, 66.440,-Ft értékben.

Folyamatosan végeztük az OSZK-ban a kötelezpéldány változtatást s az eddigi gyakorlatnak megfelelően osztottuk el. Megjelentettük a "Tájékoztató a külföldi orvosi könyvekről" o. ajánló bibliográfiát 4 számát.

Új könyvbeszerzéseinkről 8 alkalommal készítettünk jegyzéket, tájékoztatva ezzel a hálózat könyvtárait és az olvasókat. Részt vettünk különböző szakmai megbeszéléseken.

Lezajlott a raktár átköltöztetése 1983 tavaszán. /5.200 kötet/ Az év folyamán egyszer szállítottunk ki nagyobb állományrészt, 611 kötet folyóiratot. Így a raktári állomány 5.811 kötet.

Másológép elhelyezése a raktárban tűzvédelmi és egyéb szempontok miatt nem lehetséges, ezért 2-3 hetenként behozzuk a másolni való anyagokat.

Könyvtárunk új Lumoprint Solid R gyorsmásológépet kapott.

Személyi feltételek

Ebben az évben osztályunkon nagy volt a fluktuáció, 1 munkatársunk GYES-re ment, 1 katonai szolgálatot teljesít, 2 munkatársunk kilépett. Az év végére 3 teljes munkaidőben foglalkoztatott, és két részállású munkatárs maradt, /ebből két új munkatárs/. Az év végén a könyvtárvezető nyugállományba vonult - 1 munkatársnak megváltozott a munkaköre, 3 hiányzó dolgozó munkaköri feladatait el kellett osztani.

7. Reprográfiai Osztály

Az osztály évi teljesítménye 2,563.874 oldal a tervezett 2,352.456 oldallal szemben. Az év folyamán sikerült valamennyi áthuzódó és a tervben szereplő kiadvány sokszorosítását és kötési munkálatait elvégezni. Folyamatosan végeztük kiadványaink postázását, valamint gyorsátjékoztató és témafigyelő szolgáltatásunk sokszorosítását és kartonvágási munkáit. A terven felüli oldalszám teljesítése azért sikerült, mert az osztályok valamennyi kiadvány kéziratát határidőre leadták. Az év folyamán némi nehézséget okozott, hogy egyik munkatársunk kilépett de a munka átszervezésével, valamint napi többletteljesítéssel sikerült a tervet teljesíteni. Munkaerő gondunkat az év folyamán sikerült megoldani.

A Gazdasági Osztállyal közösen a címváltozásokat nyilvántartásainkon folyamatosan átvezettük. A kiadványok megjelenítéséhez az engedélyeket megszereltük és a köteles példányokat az OSZK-nak folyamatosan szolgáltatottuk.

Az osztályok által adott egyéb sokszorosítási munkákat, megbeszélés alapján, rövid határidővel teljesítettük.

Vezettük az osztály számára előírt nyilvántartásokat és elszámolásokat.

Rendszeresen végeztük gépeink karbantartását és azok kisebb javítási munkáit.

1983. évi jelentés

Sor- szám	Megnevezés	Évi megje- lenés	Oldal- szám	Évi pld. szám	Össz. oldal lehuzás	For- má- tum
1.	MOB 1981/II.Suppl.	1	328	320	104.960	B/5
2.	MOB 1982/4-5-6.	3	582	968	187.808	B/5
3.	MOB 1983/1-2-3-4.	4	714	1278	228.296	B/5
4.	MOB 1982/Suppl.	1	322	320	103.040	B/5
5.	HMB 1981/2	1	178	298	53.044	B/5
6.	HMB 1982/1-2	2	558	886	165.392	B/5
7.	O.K. 1982/ 4	1	122	332	40.504	B/5
8.	O.K. 1983/1-2-3-4	4	460	1259	144.519	B/5
9.	Gyógyszerészet1982/4	1	157	316	49.612	A/4
10.	Gyógyszerészet 1983/1-2-3	3	504	950	159.608	A/4
11.	Spectrum 1982/4	1	208	610	126.880	A/4
12.	Spectrum 1983/1-2-3	3	584	1832	356.624	A/4
13.	Táj.Kulf.Orv. Könyv.1983/1-2-3	3	42	622	8.708	A/4
14.	Előfiz.felhívás 1984	1	67	2500	167.600	A/5
15.	Orv.biol.folyóirat lel.jegyz.1977-82	1	276	296	81.696	A/4
16.	Az egészségügyi-or- vostudományi könyv- tári hálózat 1983-ra megrendelt külf. folyóiratainak lel: jegyzéke	1	138	320	44.160	A/4
17.	Egyéb kiadványok		334	660	42.936	A/4
18.	Egyéb sokszorosítás		101		23.360	A/4
19.	Témafigyelő	12	1001		119.060	A/4
20.	Gyorstájékoztató	25	1650		123.656	A/4
21.	Lumoprint gyorsmás.				8.846	A/3
22.	Borítók				33.749	A/4
					8326 13767 2373.958	
					+ 8 % 189.916	
					<u>2.563.874</u>	

8. Gazdasági Hivatal

Az intézet-vezető gazdasági helyettese rendszeresen beszámolt az igazgatónak a Gazdasági Hivatal működéséről és a gazdálkodás során felmerült problémák megoldásáról.

Határidőre elkészítettük az 1982. évi költségvetési és egyéb beszámolókat, amelyeket az Egészségügyi Minisztérium jóváhagyólag elfogadott és jónak értékelt.

Az 1982. évi, az Egészségügyi Minisztérium által jóváhagyott pénzmaradványokat lebontottuk az intézetek részére. Az 1983. évi jóváhagyott költségvetéseket kiadtuk a gazdálkodó intézeteknek és megszerveztük az 1983. évben bevezetett költségelszámolásunkat.

Az előírásoknak megfelelően átszerveztük a költségvetési rendszert, ezen belül az anyagkönyvelés rendszerét teljesen átdolgoztuk. Elkészítettük és az Egészségügyi Minisztériumnak megküldtük a könyvelési számlarendünket, valamint a Gazdasági Hivatal szervezeti felépítésére vonatkozó javaslatot.

A megjelent új rendeleteknek megfelelően az Egészségügyi Szakdolgozók Központi Továbbképző Intézete, Kihelyezett Intézete, Sopronnal közösen elkészítettük és az Egészségügyi Minisztériumnak jóváhagyásra felterjesztettük a kollégium nyári igénybevételére vonatkozó új szabályzatot.

Megszerveztük a költségelszámolások rendjét, és azt a gyakorlatba átültettük.

A bérszámfejtési munkát átszerveztük, úgy, hogy abból megfelelően el lehessen végezni a bérköltségek költséghelyenkénti, valamint szakfeladatonkénti megállapítását.

A kiemelt szintre elfogadott kutatási témák, valamint az állami megbízások és pályázatok támogatására biztosított kereteket lebontottuk az intézetekre, és az ezzel kapcsolatos nyilvántartásokat naprakész állapotban tartottuk.

Átutaltuk az intézetek részére az Egészségügyi Minisztérium valamint a Minisztertanács Titkársága által jóváhagyott összegeket.

A szakfeladatonkénti előírányzati felhasználások érték- és anyagkönyvelését rendben elvégeztük és az előírányzatok fel-

használásáról havonta tájékoztatást adtunk az Egészségügyi Szakdolgozók Központi Továbbképző Intézete és az OIK részére.

Annak ellenére, hogy év közben mindkét bérszámfejtőnk váratlanul távozott intézetünkől, a bérszámfejtési munkát zavartalanul elvégeztük és felülvizsgáltuk a dolgozók besorolásának helyességét is.

Az SZTK Ügyintézésessel kapcsolatban sem merültek fel zavarok, vagy problémák ugyanazon okból kifolyólag.

Megszerveztük az 1984. évi költségvetés elkészítését az intézeteknél, majd intézetenként és szakfeladatonként elkészítettük az összesített költségvetést.

A munka elvégzését határidőre teljesítettük és az Egészségügyi Minisztérium az általunk összeállított költségvetést változtatás nélkül jóváhagyta.

A részben önálló költségvetési szervként működő soproni intézetet gazdálkodásáról elszámoltattuk és annak végrehajtását számos esetben a helyszínen ellenőriztük.

1983.-ban áttértünk az anyagelszámolás új rendjére, amelynek értelmében az anyagok közül csak a legfontosabbakról vezetünk raktári nyilvántartást, a többit azonnali költségként beérkezésükkor számoljuk el. A rendszer bevezetését az Egészségügyi Minisztérium is jóváhagyta.

Az új számlarendből kifolyólag az év során igen sok probléma merült fel, és bár ezek megoldása sok időt vett igénybe, mégis áthidaltuk a nehézségeket és folyamatosan el tudtuk végezni a könyvelési munkát.

Az eddig bérelt 90 m² területű raktárunk bérletét felmondták, azonban helyette 300 m² területű raktárhelyiséget biztosítottak számunkra. Az új raktárhelyiséget könyvtári állványokkal ujonnan berendeztük illetve az előző raktárból átvitt állványokat is az új raktárhelyiségben felállítottuk.

Jegyzetraktárunk folyamatosan végezte a jegyzetek megrendelését, fogadását illetve a megrendelőknek történő leszállítást és számlázást valamint a számlázott összeget behajtását; az előző évinek kétszeresére növekedett a forgalom.

Az OIK szolgáltatásai megrendelőinek nyilvántartását folyamatosan vezettük, végeztük a szakreferensekkel az elszámolást és a számlázást valamint a számlák behajtását szorgalmaztuk.

A gazdasági hivatalhoz tartozó intézetek gazdasági vezetőivel rendszeres konzultációkat tartottunk a gazdálkodás megfelelő lebonyolítása érdekében.

III. A munkatársak képzése, oktató, tudományos és szakirodalmi tevékenysége

Koltay Tibor folytatta tanulmányait az ELTE orosz kiegészítő szakán, Várhelyi Péter az ELTE jogi karán. Almásyné Kovács Éva, Kovács Katalin, és dr. Kusnyerik Györgyné megkezdte tanulmányait az ELTE könyvtártudományi szakán. Fodor Istvánné befejezte tanulmányait az ELTE informatikai kiegészítő szakán.

Kovács Katalin angol nyelvvizsgát tett.

dr. Szilágyi Vilmosné intenzív angol nyelvtanfolyamon vett részt. Az intézeti angol tanfolyamon 5 fő vett részt.

A könyvtárkezelői és továbbképző tanfolyamok oktatói voltak: Almásyné Kovács Éva, Benda Mária, Borsy Tamás, Fodor Istvánné, Kelemen Attiláné, Kominka László, Kovács Katalin, Kusnyerik Györgyné, Selmeczi Nándor, Szilágyi Vilmosné és Varga Mihályné.

Benda Mária a Prodinform könyvtárosképző tanfolyamán a könyvtárтан oktatója volt.

Varga Mihályné elvégezte az MLE Spec. Kollégiumának "A párt káderpolitikai elvei és gyakorlata" c. tanfolyamát.

Az intézet munkatársaitól az alábbi publikációk jelentek meg illetve a következő tanulmányok készültek el:

ALMÁSYNÉ KOVÁCS Éva: Röviden a szlovákiai orvosi könyvtárhálózatról. Az Orvosi Könyvtáros, 1983, 23, 1, 44-54.

ALMÁSYNÉ KOVÁCS Éva: Néhány adat a külföldi folyóiratok 1982. évi kihasználtságáról. Kézirat. Bp. 1983, 4 p. 5 t.

BENDA Mária - KOMINKA László: A Szovjetunió orvosi információs és könyvtári intézményeiről. Az Orvosi Könyvtáros, 1983, 23, 2, 149-171.p.

BENDA Mária: Hogyan vizsgálják az információs igényeket Anglia orvosi könyvtáraiban? Ref. Az Orvosi Könyvtáros, 1983, 23, 3, 280-292 p.

BENDA Mária: Van-e szakkönyvtári hálózat vagy csak úgy tesszünk mintha lenne? Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1983, 30, 5, 192-193.

BENDA Mária: Az "ideális" hasai folyóiratbázis. /Az országos orvosi-biológiai külföldi folyóiratállomány beszerzési politikájáról./ Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1983, 30, 7, 291-292.

BENDA Mária: Területi és szakterületi együttműködés az orvostudomány területén. Helyzetkép - realitások - tervek. Könyvtári Figyelő, 1983, 29, 6, 620-627.

BENDA Mária: Hogyan kerülünk ki a kátyuból? A külföldi folyóiratbeszerzési politikáról. Könyvtáros, 1983, 23, 7, 398-399.

BIRTALAN Győző: A klinikai orvostudomány múlt századi kibontakozása Magyarországon. Az orvostudomány aktuális problémái, 1983. Suppl. 25-32.p.

BIRTALAN Győző: Az orvosi terminológia történetéből - a vizi betegség. Az Orvosi Könyvtáros, 1983, 23, 2, 172-185.p.

KELEMENNE VARGA Judit: A gyógyszerek klinikai vizsgálata. A klinikai farmakológia kialakulása és feladatai. Az Orvosi Könyvtáros, 1983, 23, 4, 297-310.p.

KOLTAY Tibor: A kapcsoló szerepű elemek a referátum szövegében. Orvosi Könyvtáros, 1983, 23, 4, 337-352.p.

Az OIK mutatószámai 1983-ban

<u>Dokumentáció</u>	tervszám	tényszám
1. Irodalomkutatói bibliográfiák száma	900	700
2. Irodalomkutatói bibliográfiák tétel-száma	30.000	21.800
3. Irodalomkutatói bibliográfia-másola-tok száma	1.000	875
4. Fordítások száma	700	660
5. Fordítások oldalszáma	8.000	7.306
6. Fordításmásolatok száma	2.500	3.112
7. Fordításmásolatok oldalszáma	27.500	30.002
8. Referátumok a magyar szakirodalomból	1.000	1.073
9. Témafigyelésben figyelt témák száma	35	35
10. Témafigyelést megrendelők száma	1.000	1.160
11. Témafigyelés megrendelések száma	2.800	2.992
12. Témafigyelésben adott referátumok száma	4.200	4.200
13. Tömörítvények /külföldi szakirodalom-ból/ db/	150	163
14. Tömörítvények oldalszáma	500	601
15. Tömörítvény másolatok /db/	500	1.012
16. Tömörítvény másolatok oldalszáma	1.500	4.299
17. Gyorstájékoztatóban figyelt témák	79	79
18. Gyorstájékoztatót megrendelők száma	610	613
19. Gyorstájékoztató megrendelések száma	2.500	2.493
20. Gyorstájékoztatóban nyújtott adatok száma	14.000	14.003

Könyvtár

21. Kölcsönzők száma /könyv/	600	564
22. Kölcsönzött dokumentumok száma	6.000	5.126
23. Helyben olvasók száma	2.500	2.420
24. Helyben olvasott dokumentumok száma	5.000	4.800
25. Gyorsmásolat megrendelések száma	2.000	1.886
26. Elkészített gyorsmásolatok száma	60.000	113.679
27. Tartalomjegyzék-másolatok száma	50.000	40.000
28. Elkészített mikrofilmkockák száma	3.000	-
29. Mikrokérttya megrendelők száma	12	10
30. Mikrokérttya megrendelések száma	90	89

Összintézeti

31. Kiadványfőlétség	7	8
32. Kiadványok példányszáma	12.720	13.767
33. Kiadványok oldalszáma	5.032	8.326
34. Sokszorosított oldalszáma/nyomás/	2.352.456	2.563.874

XX

K i t e k i n t é s

XX

A tudományos információáramlás tanulmányozása
hivatkozásgelenzéssel a csehszlovák egészségügy
keretében

Jan HELBICH - Jiří OBENBERGER - Naděžda BERÁNKOVÁ
Ústav Vědeckých Lékařských Informací, Praha
Igazgató: dr. Jan Peška

/ A lapunk 1983, 23, 4. számában közölt cikk folytatása. /

Szerkesztési okokból a cikk
második részét csak mostani
számunkban tudjuk közölni.
/A szerk./

5. A hivatkozások időbeli, földrajzi és forrás
/folyóiratcím/ szerinti megoszlása

5.1 A hivatkozások időbeli megoszlását intenzíven különösen
1960 óta kutatják /Burton és Kebler/9/, Avramescu /5/,
Griffith /26/, Brown /8/ stb./. Tanulmányunkban nem foglal-
kozunk a sokat emlegetett felezési idővel, csak annyit emli-
tünk meg, hogy a hivatkozások általában arányosan fogynak a
retrospektív idő növekedésével. Ettől persze eltérések is
előfordulhatnak, néha igen egyszerű okok miatt, ha például

a régebbi források az újabbaknál könnyebben hozzáférhetők stb. Nagy szerepe van ebben a közvetítő információs szervezet helyzetének, színvonalának. Rabkin és Inhaber például /59/ azt írják, hogy Brazília, Argentina és Norvégia szerzői kevesebb 20 évnél régebbi irodalomra hivatkoznak, mint a világátlag s szerintük ennek egyik oka az, hogy a régebbi szakirodalomhoz nehezebben férnek hozzá, másik oka pedig, hogy ezekben az országokban a kutatásoknak kisebb a tradíciója, mint másutt.

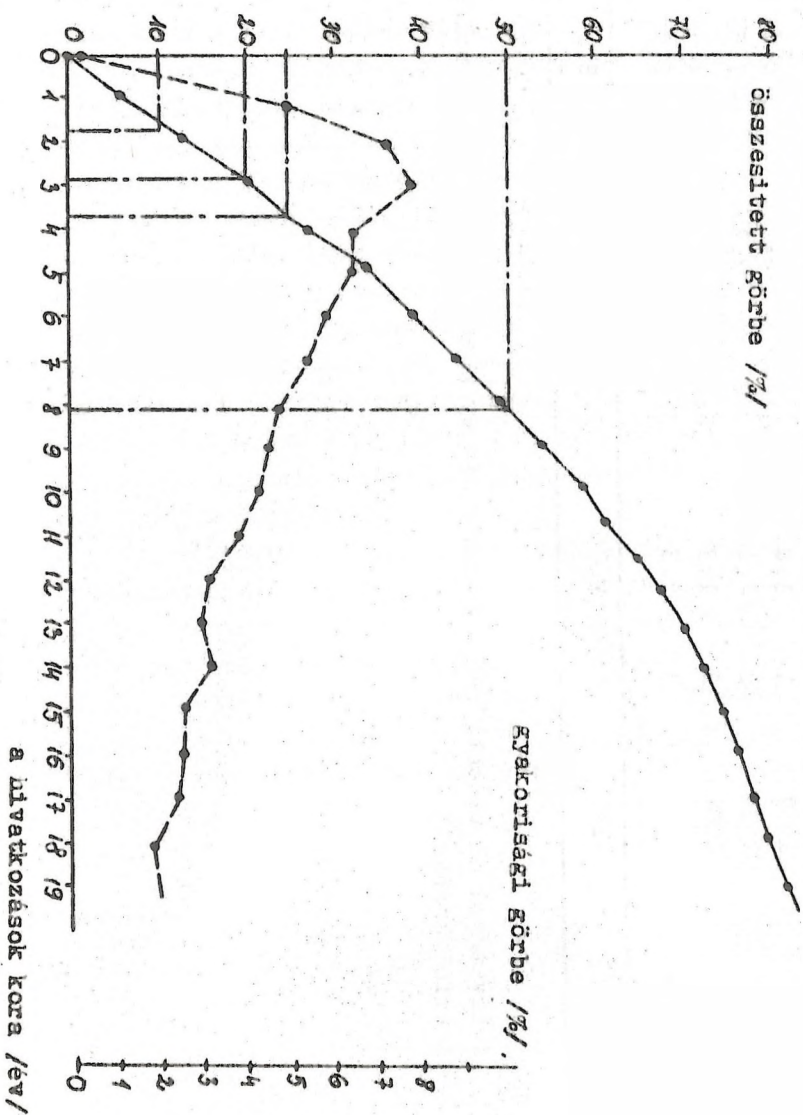
Kutatásainkat a Čs. Oftalm. 1974, 1979, 1980. és 1981. évfolyamán végeztük. Egy-egy évfolyamban átlag 1000-1000 hivatkozás van.

5.1 A hivatkozások korát "0"-nak vettük, ha a hivatkozó és a hivatkozott folyóirat ugyanabban az évben jelent meg, "1 évesnek", ha a hivatkozó folyóirat egy évvel később jelent meg, mint amelyre hivatkozik stb. A gyakorisági görbe legmagasabb pontja a 3 év előtt megjelent közleményeknél van /1. a 3. sz. ábrát/. Igaz, ez a leggyakoribb eset. Néha azonban meglepő eltérések is vannak /és ezeknek az egyszerű okairól az elemzők gyakran nem tudnak vagy nem tartják őket fontosnak. A ford. megjegyzése./. Meghatározó lehet:

- az elemző /hivatkozó/ és az elemzett /hivatkozott/ folyóirat periodicitása,
- mindkét folyóirat átfutási ideje /itt: a kézirat beérkezésétől a megjelenéséig tartó idő/,
- a folyóiraton feltüntetett és a tényleges megjelenési idő közötti különbség,
- a szerzőnek és munkatársainak önhivatkozásai,
- milyen gyorsan jut el maga a közlemény vagy legalábbis a hír a közleményről a hivatkozó szerzőhöz /ebben szerepe van annak, mennyire gyorsan dolgozza fel egy-egy szekunder folyóirat a primer közleményeket vagy például levelezésben áll-e a hivatkozó szerző azokkal, akikre hivatkozik stb./.

3. sz. ábra

A kor szerint összesített hivatkozások gyakorisági és összesített görbéje /a hivatkozások a ős. Oftalmológia 1974, 1979, 1980. 1981. évből valók/

19. táblázat

a Cs.Óftal. évfolyama	a hivatko- zások száma	Modus $\bar{x}$	Első decilis $\bar{x}_{10}$	Első kvin- tilis $\bar{x}_{20}$	Alsó kvar- tilis $\bar{x}_{25}$	Medián $\bar{x}_{50}$	$\bar{x}_{20}-\bar{x}_{10}$
1974	1057	1	1,4	3,0	3,8	8,7	1,6
1979	1098	2	1,6	2,7	3,3	7,5	1,1
1980	1007	2	1,3	2,5	3,1	7,4	1,2
1981	978	3	2,3	3,6	4,3	8,8	1,3
4 évf.	4140	3	1,6	2,9	3,7	8,1	1,3

A hivatkózások időbeli megoszlásának néhány kvantilise a Cs.Oftalmologie
4 évfolyamában.

Ábránk a görbe elején emelkedést mutat. A primer folyóiratok a megjelenésük utáni néhány évben könnyen hozzáférhetőek voltak - ezt mutatja a meredek, felfelé ívelő vonal. Az ábra csúcsa körül többé-kevésbé kiegyenlítődés mutatkozik. Ez két hatásnak a következménye: a primer folyóiratoknak ezeket az évfolyamait már kevésbé forgatják, mert elkezdődik a közlemények elavulása, ez csökkenést idéz elő a hivatkozások számában. Ugyanakkor az olvasók a szekunder folyóiratokból és rejtett bibliográfiákból tudomást szereznek egy-egy cikkről, elolvassák és hivatkoznak rá, ez a hivatkozások számát növeli. Az ábra lefelé menő ága egyértelműen az avulás jele. Az utóbbival azonban tanulmányunk nem foglalkozik, mert véleményünk szerint a szerzők hivatkozási szokásait a könyvtárak, az információs szervezet potenciális szolgáltatásai sokkal inkább befolyásolják, mint az avulás. A felezési idő, ami a hivatkozások mediánja, nem alkalmas vizsgálatunk számára, mert az ábra görbéjének nemcsak teljes felmenő ágát, hanem lezálló ágának bizonyos részét is magában foglalja. Ugyanezért Price indexét /57/ sem tartjuk meggyőzőnek.

5.1.1 Fontolóra vettük hát, milyen más mérőszámot alkalmazhatnánk a felezési idő /medián/ helyett. Ugy tapasztaltuk, hogy erre más kvantilis⁺ alkalmasabb lesz. A 19. sz. táblázatban többféle kvantilist is kipróbáltunk, és pedig deciliseket /a mintát tizedelő pontokat/, kvartiliseket /a mintát negyedelő/ és kvintiliseket /a mintát ötödülő pontokat/.

+ Kvantilisek azok az értékek /vagy azok a pontok egy vízszintes tengelyen/, amelyek különböző megadott arányokban osztják fel a mintát. A szerk.

20. táblázat

az SCI év- a feldolgozott a hivatkozás- Modus első első alsó Medán $\tilde{x}_{20}-\tilde{x}_{10}$
folyama folyóiratok sok száma $\hat{x}$ decilis kvinti- kvar- $\tilde{x}_{50}$
száma /ezer/ /ml./ $\tilde{x}_{10}$ lis tili $\tilde{x}_{25}$

1961	0,6	1,4	2	0,5	1,5	1,9	5,1	1,0
1966	1,6	3,1	2	0,6	1,5	1,9	4,6	0,9
1971	2,3	4,4	2	0,8	1,7	2,2	5,1	0,9
1976	2,7	6,2	2	1,0	1,9	2,4	5,4	0,9
1979	3,0	6,8	2	1,1	2,1	2,6	5,7	1,0
1980	3,1	7,1	2	1,1	2,1	2,6	5,7	1,0

Az 1961-1980 közötti SCI évfolyamok hivatkozásainak időbeli megoszlása.
Néhány kvantilis.

A 19. táblázatban ezeket a kvantiliseket a Čs.Oftal. mindegyik évére külön-külön, majd együttesen is meghatároztuk. Érdekes, hogy az összesített években a legnagyobb értékek az első kvintilisben vannak. Az egyes években az első decilis /1974 kivételével/ nem haladja meg a modust /a görbe csúcsát/.

5.1.2 Adatainkat összehasonlítottuk az SCI adataival. A Journal Citation Reportban /1975-től/ minden egyes folyóiratra vonatkozóan fel vannak sorolva évenként az utolsó 10 évben kapott hivatkozások, és pedig mind a hivatkozó, mind a hivatkozott folyóiratokra vonatkozó részben. Sőt, mindkettőben nemcsak az összesített adatok vannak meg, hanem az egyes folyóiratok adatai is külön-külön.

Ha az elsődleges folyóiratok adatait hasonlítjuk az SCI-hez, figyelembe kell vennünk, hogy a SCI-ben mindig vannak előző évi folyóiratok adatai is, az elsődleges folyóiratok képeve megjelenő utolsó számai viszont csak az SCI következő évfolyamába kerülnek bele. Ennek következtében az SCI-ben több a kis kvantilis érték.

Hogy mennyi tényezőre kell figyelnünk a hivatkozások vizsgálatakor, arra ismét az SCI a jó példa. Ha ti. az 1961-80 közötti időszakot vizsgáljuk, kitűnik /20. táblázat/, hogy az újabb SCI évfolyamokban a kvantilisek fokozatosan növekednek, ami nem annyira a szerzők változó hivatkozási szokásainak, mint inkább annak tudható be, hogy útszűrősségre emelkedett az SCI által feldolgozott folyóiratok száma, köztük számos olyan folyóiraté, amelynek kevésbé megfelelők a hivatkozási előírásai.

5.1.3 Hogy a Čs. Ophthalmologie hivatkozási értékeit valóban megismerhessük, nem az SCI-hez, hanem néhány vezető szemészeti laphoz fordultunk /a vizsgált folyóiratokat azért soroltuk fel, mert ezek hálózatunkban is ismertek és hasonló vizsgálatokban felhasználhatók/: Graefe's Archiv f. Klinische u. Experimentelle Ophthalmologie /NSZK/.

Acta Ophthalmologica /Dánia/, American Journal of Ophthalmology /USA/, Archives of Ophthalmology /Anglia/, Experimental Eye Research /Anglia-USA/, Investigative Ophthalmology /USA/, Klinische Monatsblätter für Augenheilkunde /NSZK/, majd 6 KGST országbeli szemészeti folyóirat kvantilisait vetettük egybe: Vesztnik Oftal'mologi /SZU/, Oftalmologičeskij Žurnal /SZU/, Klinika Oczna /Lengyelország/, Szemészet /MO/, Folia Ophthalmologica /NDK/.

Az összesített adatok a 21. táblázaton láthatók. A cseh szemészeti folyóirat időbeli megoszlásának kvantilisei a 8 nyugati és az 5 KGST országbeli folyóirat kvantilisei között helyezkednek el /l.a 4. ábrát is /.

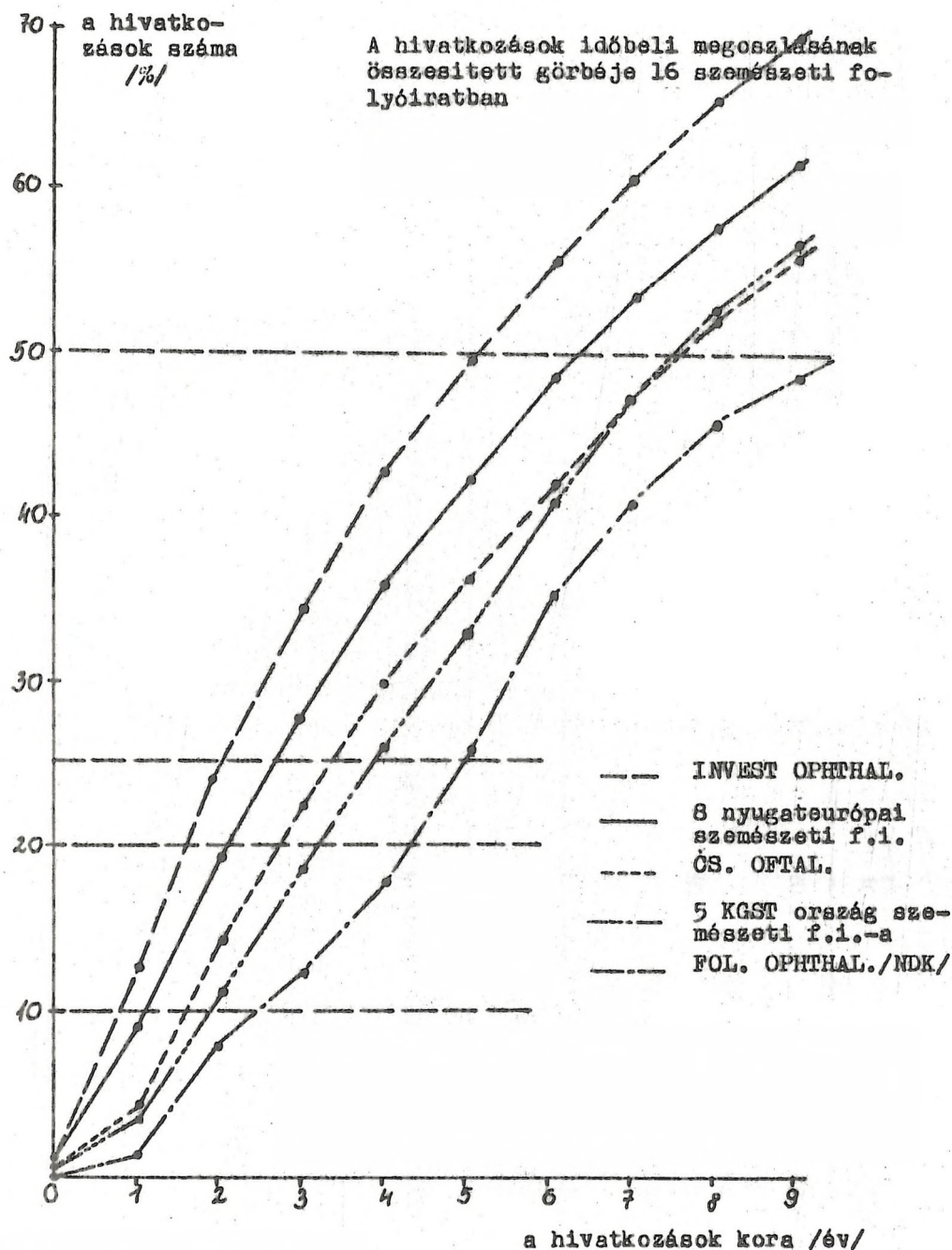
Számos összehasonlításra került még sor. Pl. egy-egy ország /pl. az USA/ több folyóiratának a kvantilisait vizsgáltuk meg tekintet nélkül a szakterületre vagy 27 olyan különböző szakterületű folyóiratot elemeztünk, /amelyeket az SCI feldolgozott. Majd megnéztük, mik a kvantilisei az SCI 1979. évfolyamában 13 olyan orvosi- biológiai folyóiratnak, amelyeket Ausztriában, Belgiumban, Finnországban és Spanyolországban adtak ki /mint kisebb nyugateurópai országok reprezentációiban, amelyekben kevés nemzetközi folyóiratot adnak ki/, végül 8 olyan folyóiratot is megvizsgáltunk, amelyeket 6 fejlődő országban adtak ki.

A csehszlovák orvosi-biológiai folyóiratok kvantilisei itt is a kis nyugateurópai országok és a fejlődő országok értékei között foglaltak helyet.

Vizsgálataink aláhúzták azta feltételezésünket, hogy a hivatkozások megoszlására nagy hatása van a folyóiratok periodicitásának.

Az újdonságokra a legrugalmasabban a hetilapok reagálhatnak /erről a magától értetődő dologról is gyakran megfigyelünk méréseink közben/.

4. sz. ábra

21. táblázat

Folyóiratok	a hivatko- zások száma	$\hat{x}$	$\bar{x}_{10}$	$\bar{x}_{20}$	$\bar{x}_{25}$	$\bar{x}$	$\bar{x}_{20} - \bar{x}_{10}$
Ós. Orv. talmol. 5 KGST-ország- beli szemészeti folyóirat	1098	2	1,6	2,7	3,3	7,5	1,1
8 nyugateurópai és amerikai sze- mészeti folyóirat	6066	4	1,9	3,2	3,9	7,5	1,3
24460	2	1,0	2,0	2,5	6,2	1,0	
14 szemészeti folyóirat	31624	2	1,2	2,3	2,9	6,6	1,1

14 szemészeti folyóirat időbeli megoszlásának kvantilisai 1979-ben.

Megvizsgáltunk 2-2 angliai és NSZK-beli, majd 1-1 francia, USA-beli, svájci és osztrák hetilapot és értékeiket egybevetettük a csehszlovák orvosi hetilapével /a Časopis Lékařů Českých adataival/. Bebizonyosodott, hogy a sűrű megjelenésű folyóiratok citátumainak kvantilisei a ritkábban megjelenő lapokéinál kisebbek, még negatív előjeltű értékek is előfordulnak a decilisekben /pl. - 0,3 a Lancet és a British Medical Journal és - 0,1 a Časopis Lékařů Českých esetén/, azaz a folyóiratok citátumainak több mint 10 %-a ugyanazon évi közleményre hivatkozott. A csehszlovák hetilap a 9 folyóirat között a 4. helyet foglalja el, ami azt mutatja, hogy szerzőink friss folyóiratszámokból tájékozód-
nak.

A KGST országok közül 1975. évi magyar adatok álltak rendelkezésünkre /Benda, 6/. Az Orvosi Hetilapra vonatkozó kvantiliseket ebből a közleményből számítottuk ki /L. a 22. táblázatot/. Kiderül, hogy

- a Časopis Lékařů Českých 1-2 évvel korábban hivatko-
zik a csehszlovák folyóiratokra, mint az Orvosi Heti-
lap a magyarokra,
- az Orvosi Hetilap némileg később hivatkozik a külföldi
folyóiratokra, mint a Wiener Klinische Wochenschrift.

5.1.4 A hivatkozások időbeli megoszlását erősen befolyásolja a nyomdai átfutási idő. A Čs.Oftal. 260 közleménye esetében például a kézirat benyújtása és megjelenése között eltelt idő 6, 9 hónap volt. Összehasonlításként az Arch.Ophthalm. /Chicago/ c. folyóiratot vizsgáltuk meg: 257 1980-ban meg-
jelent cikk átfutási ideje 8,0 hónap volt.

Végül az is hatással van egy-egy cikk citátumainak a korára /s ezzel összefüggésben információik frissességére/, hogy a munkahelyi könyvtár, illetve információs állomás milyen gyorsan tudja a kurrens folyóiratokat olvasói ren-
delkezésére bocsátani.

Kísérletként néhány munkahelyitípuson sikerült a különbségeket bemutatnunk /L. a 23. táblázatot/.

22. táblázat

Hivatkozások	A hivatkozások száma	$\hat{x}$	$\tilde{x}_{10}$	$\tilde{x}_{20}$	$\tilde{x}_{25}$	$\tilde{x}_{50}$	$\tilde{x}_{20}-\tilde{x}_{10}$
magyar folyóira- tokra	1329	2	0,8	1,8	2,2	5,1	1,0
nem magyar folyó- iratokra	6035	2	1,5	2,5	3,1	6,5	1,0
Összesen	7364	2	1,3	2,4	2,9	6,2	1,1

A hivatkozások időbeli megoszlásának kvantilisai az Orvosi Hetilap 1975. évfolyamában/6/

5.1.5 Összefoglalva az időfaktorra vonatkozó eredményeinket, elmondhatjuk, /kiemelések, a szerkesztőtől/, hogy:

a/ a citátumok korának vizsgálata egyike a legfontosabbaknak, ha a szerzők hivatkozási szokásaiból ki akarjuk olvasni az információs szervezetek hatékonyságát. Ennél ui. nem játszanak szerepet olyan "belső" tényezők, mint például a citátumok mennyiségét megazabó szerkesztőségi előírások.

b/ Ugy látszik, hogy a következtetések levonásakor a gyakorisági görbe felszálló ágára kell koncentrálnunk, mint-hogy az mutatja meg, mennyire hozzáférhetők a dokumentumok megjelenésük néhány első évében /az információs szervezetek egyik legfőbb minősítő tényezője/.

Megvizsgáltunk néhány kvantilist a leggyakrabban alkalmazott mediánon kívül. A decilisek $\bar{X}_{10}$ igen alkalmasoknak látszanak, de majd alaposabban meg kell vizsgálnunk a többi kvantilist is, mennyire képesek tükrözni a tudományos információs folyamatokat.

c/ Kísérleti vizsgálatunkból kiderült, hogy az idegen nyelveken publikáló csehszlovák orvosi-biológiai folyóiratok hivatkozásainak 20-50%-a régiebb, mint az SCI-ben feldolgozott orvosi folyóiratok hivatkozásainak tulnyomó részéé.

5.2 A hivatkozások földrajzi megoszlása

A citátumok földrajzi megoszlása a másik olyan tényező, amellyel a szerzők hivatkozási szokásai s ezzel összefüggésben információs ellátottságuk minősíthető. Az elemzés az időfaktor mérésénél is bonyolultabb, mert, míg az idő egydimenzióju, a földrajzi megoszlás legalább kétdimenziós és belejátszanak a gazdasági, politikai, nyelvi, műszaki, pszichológiai, történelmi, kulturális és más tényezők is. Kutatásaink eredményeit ezért inkább csak orientálónak tekinthetjük.

23. táblázat

A munkahely tipusa	a hivatkozá- sok száma	$\hat{x}$	$\tilde{x}_{10}$	$\tilde{x}_{20}$	$\tilde{x}_{25}$	$\tilde{x}_{50}$	$\tilde{x}_{20} - \tilde{x}_{10}$
Csehszlovák							
Tudományos Akadémia	163	3	1,6	2,6	3,1	8,3	1,0
Orvosi fakultások klinikai kórház, regionális ü. int.	1.364	2	1,4	2,5	3,2	7,4	1,1
Kutatóintézetek	92	5	2,4	3,5	4,0	8,5	1,1
Megyei egészségügyi intézmények	366	3	2,2	3,6	4,8	>9	1,4
Egyéb intézmények	86	2	1,0	1,6	2,0	4,9	0,6

A hivatkozások időbeli megoszlásának kvantilisei a Cs. Oftalmológiai 1979. és 1980. év-
folyamában munkahelytípusok szerint.

Forrásunk megintcsak az SCI és éves kötete, a Journal Citation Reports /az ISR/ volt, annak ellenére, hogy célunkat csak két lépcsőben érhattük el /a hivatkozási anyag nem tartalmazza közvetlenül a kiadó ország adatait/.

Ismét a Čs. Oftalmológiét vizsgáltuk az 1980-as adatok alapján. A folyóirat főként USA-beli és NSZK cikkekre hivatkozik, kevésbé a KGST-országok és Anglia lapjaira. Egyetlen vizsgálatból ugyan sohasem vonhatók le következtetések, de az adatok összehasonlításra alkalmasak.

Érdekesek Inhaber-Alvo /32/ adatai és a tanulmányukba átvett 24. táblázatuk, amelyen az SCI 1969. évi adatait mutatják be. Egy-egy adat csak akkor került a táblázatba, ha egy bizonyos folyóiratra legalább 15-ször hivatkoztak. Ez a táblázat is csak orientáló-tájékoztató. Természetes ti., hogy a több folyóiratot megjelentető országokra eleve többször lehet hivatkozni, természetes tehát az USA vezető szerepe stb. A táblázat mégis sok mindent megmutat az egyes országok hivatkozási kapcsolataiból.

5.2.1 Vizsgálatunkat ezután szemészeti lapokra korlátoztuk: Az SCI 1975. évfolyamában 3 USA-beli és 4 NSZK-beli valamint angliai szemészeti folyóiratot vizsgáltunk meg. Itt a citátumok alsó határát 6-ra kellett leszállítanunk a összehasonlításhoz vizsgáltuk a Čs. Oftalmológiét is.

Az eredmények:

- a KGST folyóiratok hivatkozottsága a nyugati szaklapokban minimális, a Čs. Oftalmologie hivatkozásainak 25-30%-a viszont KGST országok cikkeire jut /ugyanaz az arány a nem-szemészeti csehszlovák lapokban is/,
- a saját országbeli folyóiratokra az USA-ban 70%-ban, Angliában és az NSZK-ban 35%-ban, Csehszlovákiában 20%-ban hivatkoznak,
- USA folyóiratra jut az angliai hivatkozások 50%-a, az NSZK-hivatkozások 35 %-a, a csehszlovák folyóiratok 25 %-a,

Hivatkozó
országA hivatkozott
ország

	USA	Anglia	NSZK	Hollandia	SZU	Kanada	Japán	Francia- ország	India	Összesen
USA	164300 81,2	23600 11,7	4660 2,3	7300 3,6	930 0,5	360 0,2	330 0,2	810 0,4	72 0,0	202362 100,0
Anglia	21300 47,8	20900 46,9	550 1,2	1100 2,5	89 0,2	250 0,6	210 0,5	160 0,4	-	44559 100,0
NSZK	15100 45,1	3790 11,3	12400 37,0	1100 3,3	380 1,1	129 0,4	270 0,8	310 0,9	-	33479 100,0
Hollandia	15000 55,7	2880 10,7	820 3,0	7500 27,8	300 1,1	180 0,7	210 0,8	54 0,2	-	26944 100,0
SZU	4650 21,0	670 3,0	310 1,4	620 2,8	15700 71,0	42 0,2	94 0,4	21 0,1	-	22107 100,0
Kanada	3210 52,5	1110 18,2	160 2,6	350 5,7	-	1200 19,6	39 0,6	40 0,6	-	6109 100,0
Japán	5220 50,5	1140 11,0	450 4,3	511 4,9	120 1,2	45 0,4	2800 27,1	53 0,5	-	10339 100,0
Francia- ország	4930 41,3	1400 11,7	600 3,0	180 1,5	110 0,9	52 0,4	55 0,5	4600 38,6	-	11927 100,0
India	780 44,6	390 22,3	58 3,3	-	-	-	-	-	520 29,7	1748 100,0
Összesen	234490 65,2	55860 15,5	20008 5,6	18661 5,2	17629 4,9	2258 0,6	4008 1,1	6048 1,7	592 0,2	359574 100,0

A hivatkozó és a hivatkozott országok kapcsolatait az SCI 1969. évfolyama szerint. Két-két egymásra hivatkozó folyóírat példáján /ha a hivatkozások száma eléri a 15-öt/
Inhaber-Alvor szerint.

- nyugateurópai folyóíratra jut az NSZK-hivatkozások 60%-a, az angliai hivatkozások 50%-a, az USA-hivatkozások 25%-a.

Ettől lehetnek jelentős eltérések, ha nem olyan kis szakágról van szó, mint amilyen a szemészet. Nem lesz érdektelen a földrajzi megoszlások esetleges változásainak a figyelemmel kísérése a csehszlovák folyóiratokban, már csak azért sem, mert azt is megmutatják, milyen az egyes folyóiratok hozzáférhetősége.

Hasznos lenne majd a folyóiratok nagyobb körét is megvizsgálni, majd több szakágazat folyóiratait egymással összehasonlítani /mint ahogyan a szemészetiekkel tettük/, majd kombinálni a földrajzi és az időtényező vizsgálatát, mert tapasztalatból tudjuk, hogy ezek sem függetlenek egymástól.

5.2.2 A földrajzi megoszlással összefügg a nyelvi. E területen is van sok bizonytalansági tényező. Egyikük például az, hogy egyre több nagy nemzetközi nyelvi folyóiratot adnak ki, főleg angol, és orosz nyelvtől még olyan országokban is, amelyeknek a nyelve maga is világnyelv. E vizsgálat forrásául nem használható az SCI, mert a folyóirat címéből ítéli meg a közlemények nyelvét és ez gyakran félrevezető.

5.3 Vizsgálatunk utolsó mennyiségi jellemzője a hivatkozások megoszlása folyóiratoknak szerint /azaz melyek azok a konkrét folyóiratok, amelyekre hivatkoznak/. A vizsgálat egyszerűnek látszik, de a gyakorlat során kiderül, hogy bonyolultabb a földrajzi és a nyelvi megoszlás vizsgálatánál. A folyóiratok száma pl. a megjelentető országok többesződése és állandóan új és új folyóiratok jelennek meg. Szerepet játszanak egymást keresztező okok is /pl. mi a hivatkozott folyóirat szűkebb szakterülete, tudományos és technikai színvonala, nyelve, a kiadó ország ismertsége, a folyóirat periodicitása, átfutási ideje, az egyes gyakran hivatkozott cikkek tartalma vagy a hivatkozó folyóiratnak milyenek a szerkesztőségi előírásai az elfogadható hivatkozásszámról,

25. táblázat

A hivatkozó folyóirat	A hivatkozások száma	A hivatkozott folyóiratok száma	1 folyóíratra jutó hivatkozás-átlag
Acta virol.	1056	320	3,3
Activ.nerv.sup.	799	350	2,3
Endocr.exp.	680	325	3,0
Folia biol.	1191	320	3,7
Folia microbiol.	1263	390	3,2
J.Hyg.Ep.Mi.Im.	860	450	1,9
Neoplasma	1372	485	2,8
Physiol.Bohem.	1525	495	3,1
Sb.lék	1026	460	2,2
9 folyóirat	9772	3495	2,8

A hivatkozott folyóiratok száma és az egy folyóíratra jutó hivatkozás-átlag az SCI által feldolgozott csehszlovák orvosi-biológiai folyóiratokban.

mi a folyóirat tematikája, kik a szerzői, milyen a szerzők nyelvismere, milyen a hivatkozó folyóirat hozzáférhetősége, egyes szerzők előszeretete bizonyos folyóiratok iránt stb./.

A /konkrét/ cím szerinti hivatkozásvizsgálatok legtöbbször egy-egy folyóirat vagy folyóiratcsoport értékelésére helyeslik a hangsúlyt azzal a céllal, hogy a könyvtárak beszerzéseit befolyásolják, módosítsák. A legújabb publikációk e témakörben Dietze /14/, Neszvetajlov /50/, Vlachý /69/, Kosiková és Procházková /36/, Markuszova és Engel'gardt /39/, Narin és mtsai /49/ stb.

Mi a folyóiratok cím szerinti megoszlását csak a hivatkozó szerzők szempontjából vizsgáljuk.

5.3.1 A hivatkozott folyóiratcímek számának vizsgálatához is az SCI-t használtuk fel /az 1975. évfolyamot/. A hivatkozott folyóiratok számadatai azonban itt nem egészen pontosak, egyrészt azért, mert az SCI nem-periódikus kiadványokat is feldolgozza, másrészt mert némelyik folyóirat többféle rövidítésben is szerepel és ezzel torzítja, növeli a folyóiratok számát.

Minden évben több száz folyóíratra hivatkoznak. Ez a szám függ az egyes hivatkozó folyóiratok citátumainak a számától is. Minél több a megengedett hivatkozás, annál többféle folyóirat említésére kerülhet sor. Az egy-egy folyóíratra jutó hivatkozások átlagos száma 1,9-5,8; ezek az átlagok erősen függenek a hivatkozások összes számától, ami az SCI-ben évről évre változik.

Tájékoztatódadatainkat a 25. és a 26. táblázatban közöljük.

A hivatkozott folyóiratcímek száma olyan nagy, hogy belőlük mintát kell alkotnunk, s ez a következőképpen történhet:

- minden egyes jegyzékből csak bizonyos számú folyóíratot foglalkozunk a jegyzék elejétől számítva /pl. csak az első 5-öt, 10-et, 15-öt stb./.
- az összes folyóírat előre meghatározott hányadát vizsgáljuk /pl. 1%-át, 2%-át stb./,

26. táblázat

Folyóirat	A hivatkozások száma	A hivatkozott f.i.-ok száma	1 folyóíratra jutó hivatkozás- átlag
A. Graef. A. Kl.			
Exp. Oph.	2544	720	3,5
Acta ophthal.	1559	395	3,9
Am. J. Ophthal.	4104	870	4,7
Arch. Ophtal.			
/Paris/	1903	460	4,1
Arch. Ophthal.			
/Chic/	3520	720	4,9
Bibl. Ophthal.	1279	360	3,6
Brit. J. Ophthal.	2032	570	3,6
Can. J. Ophthal.	948	345	2,7
Doc. Ophthal.	370	160	2,3
Exp. Eye Res.	2578	530	4,9
Invest. Ophthal.	2075	565	3,7
Klin. Mbl. Aug.	3817	1110	3,4
Ophthal. Res.	626	240	2,6
Ophthalmologica	1324	535	2,5
T. Ophthal. Soc. UK	1227	340	3,6
Vision Res.	4432	770	5,8
16 folyóirat	34338	8690	4,0

A hivatkozott folyóiratok száma és az egy folyóíratra jutó hivatkozás-átlag az SCl által 1975-ben feldolgozott szemészeti folyóiratokban.

- csak azokat a folyóiratokat vizsgáljuk, amelyekre a folyóiratok összes számához viszonyítva megfelelő gyakorisággal hivatkoznak /pl. többször, mint a folyóiratok 1%-a, 2%-ára stb./,
- annyi folyóiratot vizsgálunk meg, amennyi elegendő ahhoz, hogy előre meghatározott kvantiliseket /pl. mediánt, kvartilist stb./ képezhessünk belőlük.

A felsoroltak némelyikének - elképzelhető - csak elméleti értéke van, de ezt csak akkor mondhatjuk ki, ha kipróbáltuk őket.

Miért hivatkoznak egyes folyóiratokra a többinél jobban?

5.3.2 Tartalmi okokból. Ennek megállapításához nem elég csak a címet ismerni, hiszen ez gyakran nem kifejező. Jó példa erre a két leggyakrabban hivatkozott természettudományi folyóirat a Nature és a Science, amelyeknek 1975. évi hivatkozási listáját /az általuk leggyakrabban hivatkozott 10 folyóiratról van szó/ a 27. táblázat mutatja be.

Már az első tekintetre is egyértelmű a folyóiratok biológiai irányultsága, különös tekintettel a biokémiára és a molekuláris biológiára, lényegesen kisebb fizikai képviseléssel.

A 28. táblázaton pedig szembevetendő a Folia Biologica és a Journal of Experimental Medicine immunológiai és transzplantológiai irányultsága. Világos, hogy a folyóiratoknak pusztán a címéből ezek az információk nem derülnek ki.

5.3.3 Ha a táblázatokat megvizsgáljuk, azt gondolhatnánk, hogy minden folyóirat önmagára hivatkozik a leggyakrabban. Nem így van; e tekintetben megvizsgáltunk 15 külföldi folyóiratot, különböző mértékben hivatkoznak önmagukra, de van közöttük olyan is /pl. a Bibliotheca Ophthalmologica/, amely önmagára alig hivatkozik, még a 37. helyen is más folyóirat áll.

A folyóiratok önhivatkozásait meg kell különböztetnünk a szerzők önhivatkozásaitól. A folyóiratok önhivatkozásai szorosan összefüggenek specifikus tartalmi "profil"-kérdésekkel,

27. táblázat

A folyóiratok	A hivat- kozások száma	%	Kumulálva %	Folyóiratok	A hivatkozások száma	%	Kumulálva %
<u>Hivatkozó</u>				<u>Hivatkozó</u>			
Nature	29392	100,0	100,0	Science	20996	100,0	100,0
<u>Hivatkozott</u>				<u>Hivatkozott</u>			
Nature	2697	9,2	9,2	Science	1590	7,6	7,6
P.natl.Acad.Sci.				Nature	677	3,2	10,8
USA	1485	5,1	14,3	P.natl.Acad.			
Science	954	3,2	17,5	Sci.USA	629	3,0	13,8
J.mol.Biol.	699	2,4	19,9	J.Biol.Chem.	391	1,9	15,7
J.Biol.Chem.	562	1,9	21,8	Biochim.biophys.			
Biochim.Biophys.				Acta	229	1,1	16,8
Acta	472	1,6	23,4	J.geophys.Res.	212	1,0	17,8
Astrophys.J.	456	1,6	25,0	Brain Res.	195	0,9	18,7
Nature-New Biol.	433	1,5	26,5	J.Cell.Biol.	194	0,9	19,6
J.exp.Med.	411	1,4	27,9	J.exp.Med.	167	0,8	20,4
J.Physiol./Lond./	397	1,4	29,3	J.mol.Biol.	157	0,7	21,1

A Nature és a Science által leggyakrabban hivatkozott 10 folyóirat az SCI 1975. évfolyama alapján.

a benne publikáló szerzők beállítottságával, esetleg a szerkesztőség olyan előírásaival, amelyek az önhivatkozásokat kizárják.

5.3.4 A leggyakrabban hivatkozott folyóiratok "rangsorát" azért is nehéz megállapítani, mert ez a sorrend évről évre sokat változik. Sok mindent megmutat az is, hogy mely nem szűkebb szakágazatához tartozó folyóiraatra hivatkozik egy szakfolyóirat. A kutatási irányultságú Invest. Ophthal, az Exp. Eye Res. és a Vision Res. szemészeti folyóiratokra például 50%-ban nem-szemészeti folyóiratok hivatkoznak és az ő hivatkozásaik 10 %-a is nem-szemészeti folyóiratokra jut. A klinikai szemészeti lapoknál egészen más a helyzet, kapcsolatuk nem-szemészeti lapokkal jóval kevesebb, egyes esetekben minimális.

5.3.5 A folyóiratok közötti kölesönös hivatkozási kapcsolat felhasználható a folyóiratok földrajzi vagy szakágazati strukturájának vizsgálatában is. Ezek a vizsgálatok igen igényesek és számítógépre valók, különösen megkönnyítik a számításokat a kész cluster analízis programok. Erről szól az orvosi-biológiai szakirodalom e területen legismertebb munkája, Narinnak és munkatársainak közleménye /49/.

E cluster-vizsgálatok alapja a folyóiratok egymás közötti hivatkozottságának mátrixa. Ilyet készített a csehszlovák folyóiratokról Miks /42/ s a táblázatokat ábrára vitte Helbich /30/.

6. Az egyes munkahelyek tudományos információs ellátottsága és a szerzők publikációs valamint hivatkozási aktivitása közötti összefüggés

Az előzőekben már többször utaltunk rá, hogy a munkahelynek nagy szerepük van dolgozói szakirodalmi tevékenységében. Kísérletet végeztünk arra vonatkozóan, hogy vajon milyen módszerrel mutathatók ki az összefüggések.

28. táblázat

Folyóiratok A hivatko-		%	Kumulálva		Folyóiratok A hivatkozások		%
zások száma		%	száma				%
<u>Hivatkozó</u>					<u>Hivatkozó</u>		
Folia biol.	1191	100,0	100,0		J. Exp. Med.	6807	100,0
<u>Hivatkozott</u>					<u>Hivatkozott</u>		
Folia biol.	112	9,4	9,4		J. exp. Med.	1497	22,0
Transplantation	72	6,0	15,4		J. Immunol.	628	9,2
Nature	64	5,4	20,8		Nature	236	3,5
J. exp. Med.	57	4,8	25,6		P. natl. Acad.		
J. Immunol.	35	2,9	28,5		Sci USA	231	3,4
Immunology	32	2,7	31,2		Eur. J. Immunol.	203	3,0
Radiat. Res.	29	2,4	33,6		Cell. Immunol.	146	2,1
Transplant. Proc.	29	2,4	36,0		Immunology	141	2,1
Science	27	2,3	38,3		Transplant. Rev.	127	1,9
Eur. J. Immunol.	19	1,6	39,9		Science	222	3,3
					Transplantat.	108	1,6

A Folia Biol. és a J. Exp. Med. folyóiratok által leggyakrabban hivatkozott 10 folyóirat az SCI 1975. évfolyama alapján.

Azokra a hazai egészségügyi statisztikákra támaszkodtunk, amelyeket az ell. minisztérium állít össze és amelyek 1978 óta rendelkezésünkre állnak.

6.1 A vizsgálatba 30 járási egészségügyi intézményt vontunk be. Ezeket 75 intézmény közül válogattuk ki oly módon, hogy információs ellátottság szerinti rangsorukból az első és az utolsó 15-ből képeztünk mintát.

Választásunk azért esett tanácsai kórház-rendelőintézeti egységekre, mert

- ebből az intézménytípusból van a legtöbb a csehszlovák egészségügyben,
- feladataik és felépítésük csaknem azonos,
- információs ellátottságuk a többi intézménytípusnál gyengébb.

Speciális helyzetük miatt kihagytuk a prágai és a Prága melletti intézményeket.

6.2 A szerzők publikációs és hivatkozási aktivitásának mérésére a következő mutatókat próbáltuk ki:

- az egyes intézmények dolgozóitól származó azon cikkek száma, amelyeket 1974-ben hazai orvosi-biológiai folyóiratokban jelentettek meg,
- az egyes intézményektől származó cikkek hivatkozásainak átlagos száma.

Csak azokat a közleményeket dolgoztuk fel, amelyeket más intézményből való társszerző nélkül irtak. Az esetleg jobb információs ellátottságú intézmény szerzőjének adatai ui. elferdíthették volna a vizsgálatunk számára fontos adatokat.

Az eredményt a 29. sz. táblázaton mutatjuk be/a helységeknek számunkra kevés információt adó nevét csak kezdőbetűvel jelöltük. A szerkesztő/.

A táblázat három sorrendet mutat be: az általunk előzetesen felállított sorrendet /az intézmények információs ellátottság szerinti rangsora/, a 100 orvosi állásra jutó publikációk szerinti és a hivatkozások átlaga szerinti sorrendet.

29. táblázat

Járási intézmények	az inform. ellátottság rangsora	a cikkek száma	az orvosi állások száma	100 orvosi állásra jutó cikk	Rangsor	hivatkozás-szám	hivatkozás-átlag cikkenként	Rangsor
P.	1	5	163	3,07	5	43	8,6	16
S.	2	7	157	4,46	2	46	6,57	21
R.	3	1	108	0,926	13	8	8,00	18
C.B.	4	4	202	1,98	9	33	8,25	17
J.H.	5	7	185	3,78	4	49	7,00	19,5
C.K.	6	2	97	2,06	8	26	13,00	6
CH.	7	1	206	0,485	19,5	7	7,00	19,5
S.	8	1	238	0,42	22	9	9,00	15
Z.	9	-	209	-	28	-	-	27
K.	10	5	539	0,928	12	62	12,40	8
U.H.	11	10	250	4,00	3	99	9,90	12
J.	12	12	221	5,43	1	282	23,50	2
V.	13	3	246	1,22	10	32	10,67	9
P.	14	9	297	3,03	6	113	12,56	7
S.	15	2	300	0,67	15	-	-	27
Ml.B.	16 /61/	1	206	0,485	19,5	10	10,00	11
K.	17 /62/	-	189	-	27	-	-	27
P.	18 /63/	1	205	0,488	18	18	18,00	5
B-v.	19 /64/	6	267	2,23	7	61	10,17	10
H.k.	20 /65/	1	222	0,45	21	19	19,00	4
L.	21 /66/	1	203	0,493	17	22	22,00	3
U.n.O.	22 /67/	1	243	0,41	23	4	4,00	23
Ch.	23 /68/	1	172	0,58	16	5	5,00	22
B.	24 /69/	2	192	1,04	11	19	9,50	14
O.	25 /70/	6	812	0,74	14	58	9,67	13
P-v.	26 /71/	-	217	-	29	-	-	27
B.	27 /72/	-	178	-	26	-	-	27
P-m.	28 /73/	1	356	0,28	24	33	33,00	1
P-s.	29 /74/	-	112	-	25	-	-	27
T.	30 /75/	-	262	-	30	-	-	27
30 intézmény		90	7254	1,24		1058	11,76	

30 járási egészségügyi intézmény rangsora információs ellátottságuk, a publikációk és a hivatkozások rangsora szerint 1974-ben

A publikációs és a hivatkozási aktivitás kimutatására a Spearman és a Kendall féle koefficienseket használtuk fel /Roth 60, 182-196.pp./. A publikációs aktivitás koefficiense jelentős: $r_s=0,618$, a hivatkozási aktivitásé azonban nem jelentős: $r_s=0,115$.

A legjobban ellátott 15 intézményben 100 orvosi állásra 2,02 közlemény, a legkevésbé jól ellátottakban pedig 0,55 közlemény jut. A közlemények átlagos hivatkozottságában /11,72 és 11,86 citátum/ alig van különbség.

A publikációs aktivitás -szemben a hivatkozási aktivitással - vizsgálatunkban erős összefüggést mutat a munkahelyek információs ellátottságával. Olyan oki összefüggésről azonban nem beszélhetünk, vajon a publikációs kedv következménye volt-e a jobb információs ellátottság vagy fordítva: a megfelelő információs ellátottság inspirálta-e a munkatársakat a publikálásban. Valószínű, hogy itt kölcsönhatásról van szó.

A módszer - úgy tűnik - használható, de tovább kell fejleszteni: egyrészt több mutatót kell kidolgoznunk az információs ellátottság kifejezésére, másrészt több intézménytípust kell bevonnunk a vizsgálatokba.

7. A hivatkozások tartalmi elemzése. Kísérlet

7.1 A hivatkozások kvantitatív elemzése felderítheti a szerzők hivatkozási szokásainak néhány külső, a gyakorlatban jól felhasználható külső vonását. Nem tudja azonban kimutatni a közlemény szövege és a hozzá fűződő hivatkozások belső kapcsolatát, különösen rejtve marad a szerző döntése arról, hogy milyen állításokat illesszen a cikkébe és ezek közül melyeket kell hivatkozásokkal alátámasztania.

E fejezet szerzője /J.Obenberger - a szerkesztő/ megkísérelte egy olyan közlemény hivatkozási apparátusának részletes elemzését, amelyet társszerzőkkel együtt maga írt.

A vizsgált publikáció:

J.Obenberger, E. Růžicková, P.Výborný, A.Babičky: Vliv Timololu na krátkoi oko. /A timolol hatása a háziyul szemére./ -Čs.Oftal. 1982, 38,2,82-87.

A cikk az említett folyóirat egyik közleményciklusának a része. Célja annak kísérleti uton történő kimutatása, milyen hatásuk van az egyszer beadott szemészeti gyógyszereknek a belsőszem hidrodinamikájára /módszertani szempontból a hidrodinamikát a radionukleid okulográfia alapmódszerének tartják/.

A cikket 1981 júniusában adtuk le. Akkor még nem tudtuk, hogy a közleményt hivatkozáselemzésnek fogjuk alávetni. 44 hivatkozás került a cikk végére, valamennyi hivatkozott mű különlenyomata a szerző birtokában van, miután a Current Contents alapján kérte és megkapta őket.

Részletezve:

Bevezetés /Összesített adatok arról, hogyan hat a timolol az emlősökre/

1. bekezdés /a timolol hatása az emberre/

- csökkenti a belső szemnyomást az egészséges szemben./Erre vonatkozik a 13. hivatkozás/
- csökkenti a belső szemnyomást glaukomában
/42,44/
- klinikai értékelése Csehszlovákiában, pozitív
/8,14,27,29,35/
- klinikai értékelése külföldön, negatív,
helyi mellékhatások /27,30/
- klinikai értékelés, a timolol nem-helyi
hatása /20,36/

2. bekezdés /a timolol hatása a nedvképződésre/

- a hatás nem egyértelműen tisztázott
/4,5,42,43/
- csökkenti a nedvképződést, tonográfia
/15,26,33,34,38,11,43/
- csökkenti a nedvképződést, fluorográfia
/9,41 /
- csökkenti a nedvképződést, elektrookulográfia
/22/

Ilyen aprólékosan dolgoztuk fel az egész közleményt, majd megnéztük, melyek voltak a nélkülözhetetlen, majd a fontos, esetleg az elhagyható hivatkozások.

A 44 hivatkozás közül 4 volt olyan, amelyet cikkünk megírásakor nem nélkülözhattünk volna. Tizenkettő közülük olyan közleményre hivatkozott, amelyek megérdemelték volna, hogy ismert külföldi folyóiratban is megjelenjenek. A többi 28 hivatkozás inkább a szemleszerű áttekintést biztosította.

Hivatkozásaink időbeli megoszlása:

1976	1
1977	6
1978	9
1979	13
1980	14
1981	1

A hivatkozások megoszlása a folyóiratcímek szerint:

Inves.Ophthal.Vic.Sci /+ Suppl./	13
Arch.Ophthal./Chicago/	6
Albrecht v., Graefes Arch.Klin.Exp.Ophthal.	4
Čs. Ophthal.	3
Amer.Ophthal.	2
J.Franc.Ophthal.	2
Klin.Mbl.Augenheilk.	2
Ophthal.Res.	2
Survey Ophthal.	2
Acta Ophthal./Kbh./	1
Ophthalmology	1
Exp.Eye Res.	1
Trans.Amer.Ophthal.Soc.	1
A prágai Timoptic szimpózium gyűjt.1980.	2
u.a. a glaukomáról. Prága,1976.	1
u.a. Brighton, 1976.	1

/A következtetések levonásával a szerző adós maradt. Aszerk./

7.2. Néhány gondolat az elméleti és klinikai kutatások információgyűjtéséről

Az elméleti orvostudományi szakágazatokban a tudományos publikáció előkészítése ugyanúgy folyik, mint a többi természettudományi ágazatban. A leendő munka koncepcióját alaposan át kell gondolni a rendelkezésre álló források jó kiválasztása és gondos tanulmányozása után, hogy a munka új és eredeti legyen. Információkat elsősorban meghatározott témakörben különböző módszerek leírásáról kell keresni.

A klinikai közlemények előkészítése teljesen másképpen történik. A sebész nem azért operál, hogy jövődöbeli tudományos tevékenységéhez adatokat gyűjtsön, hanem mert a beteg állapota úgy kívánja /nem választhat egyszerre többféle - bármilyen - kezelési módszert sem/. Sok éves munka után gyűl össze annyi adat, amelyek tudományos elemzésnek vethetők alá; az eredményeket ki-ki maga általánosítja - és ez a gyakorlat számára is nélkülözhetetlen.

Amikor kinek-kinek saját adatai már értékelve és osztályozva vannak, kerül sor a szakirodalom vonatkozó részének retrospektív kutatására.

Nem valószínű, hogy a két orvoscsoport számára azonos hivatkozás-felhasználási módot lehetne találni.

7.3 A folyóirat kiválasztásának hatása a felhasznált citátumokra

Ha a szerző munkája eredményeit saját kiadásként nem publikálja /a mi körülményeink között csak néhány kandidátusi vagy doktori disszertációról lehet szó/, ki kell választania a maga számára egy folyóiratot, megfelelő formában be kell küldenie a kéziratát, majd várnia kell, míg a kijelölt lektor a kéziratot elbírálja.

A cseh szemorvosnak, aki hazai lapban akar publikálni, nincsenek választási gondjai, lévén egyetlen cseh szemészeti folyóirat: a Československá Oftalmologie. Igaz, olykor álta-

lános orvosi folyóiratokban is megjelentetheti közleményét. A Čs. Oftal. eredeti cikkeket és összefoglaló referátumokat közöl. Ez a folyóirat szemészeink új információinak legfőbb forrása, olvasása, ismerete kötelező is a fokozatra aspirálók számára. Ezért - a többi folyóirattól eltérően - itt olyan közlések is napvilágot látnak, amelyek egy-egy tárgykör teljes problémakörét feltárják és ezért a szerkesztőség a citátumok számát legtöbbször nem korlátozza.

Ha azonban a szerző külföldi lapban szeretné a cikkét megjelentetni, jó, ha előbb alaposan tanulmányozza a kiválasztott folyóirat előéletét, hagyományait, cikkeinek jellegét és felépítését, ehhez kell igazítania.

Máskülönben előfordulhat, hogy cikkét átdolgozására visszaküldik /ha közlendője egyébként a szerkesztőség érdeklődésére tarthat számot/ vagy teljesen elvetik.

A publikáció - különösen ha világlapba kerül - potenciális halhatatlanságot ad a szerzőnek, különösen, ha a folyóirat adatai számítógép memóriájába kerülnek. Éppen ezért nem ítélhetők el teljesen a hazai szerzők, amiért ugyanazt a cikket gyakran kétféleképpen is megjelentetik, tömör angol változatban valamely világlapban és terjedelmesen a megfelelő cseh folyóiratban.

7.4 Az olvasó és a citátum

Minden szerző szorgalmas olvasó is egyuttal. Jó, ha tudatosan benne minden olvasói elégedetlensége, megjegyzése, kritikája a cikk tartalmával és formájával szemben. Ugyanez fog felvetődni azokban az olvasókban, akik majd az ő közleményét kézbe veszik.

Amíg az olvasó csak az újdonságot keresi a szaklapokban vagy saját eredményeit hasonlítja a másokéhoz, addig a hivatkozásokat általában átugorja. Ezt az olvasói szokást ismerve az Avicenna kiadó gyakran azt a hibát követi el, hogy a szövegben ugyan benne hagyja egy-egy kutató nevét, a rá való hivatkozást azonban még rövidített formában sem közli.

Ezzel pedig nem sok papírt takarít meg, a komoly kutatóknak viszont sok fölösleges keresét okoz.

Sok bosszúságot okoz az olvasóknak - abban a stádiumban, amikor már közleményükhöz keresnek szakirodalmi adatokat -, hogy a citátumok egy-egy közlemény végén már régiek, csak egyetlen nyelvterületről valók stb.

A gyakorlott kutató-olvasó az érdeklődését felkeltő cikk hivatkozásaiból hamar rájön, melyek kötődnek mely eredményhez, helyükön vannak-e a citátumok, melyek azok, amelyeket csak fenntartással fogadhat és alaposabbanutána kell néznie. Saját gyakorlatomból tudom, milyen sokatmondók a kimaradt potenciális hivatkozások, holott tapasztalataim, olvasmányaim alapján inkább rászolgáltak volna a közlésre, mint a többiek.

Lehet ez ti. annak a következménye, hogy a szerző véleménye eltér a kutatását illetően az enyémtől és ennek tisztázása fontos számomra, esetleg döntő lehet további lépéseimben. Lehet más oka is, például a szerző nem jutott hozzá a szerintem fontos forrásokhoz vagy másokhoz jutott hozzá.

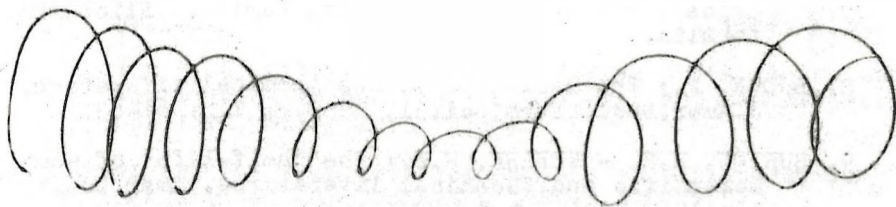
A hivatkozás elmulasztásának azonban szubjektív okai is lehetnek /rivalizálás, esetleg a jó barát vagy kolléga nyilvánvaló és a szerző által takarni szándékozó tévedése stb./. A legtöbb szubjektív hiba a plagizálással függ össze; ma sem ismeretlen a szöveglopás. Nem ritka az olyan eset sem, amikor a szerző nem emlékszik meg azokról a szerzőkről, akiknek vele ellentétes a véleményük.

A legrosszabb az, amikor a szerző akkor olvas valami új módszerről, amikor közleményét már beküldte a szerkesztőségnek, mégsem jelzi, hogy az általa már leírt újdonság nem az ő prioritása. Abban reménykedik, hogy a lektorok figyelmét kikerülheti és ez elő is fordulhat, de a többi hasonló témával foglalkozó szerző figyelmét nem kerülheti el.

Az elhallgatott hivatkozás a közlési etikával mindenképpen ellentéte, a szerkesztők, lektorok és legfőképpen az olvasók félrevezetése.

Összefoglalás

A közlemény három önálló, mégis összefüggő része nemcsak azt mutatja, hogy a hivatkozás kérdésköre milyen bonyolult, hanem azt is, hogy felhasználható a tudományos információk terjesztésének kutatására, elemzésére. A leírt metodikák nem befejezettek, inkább kísérletek, bár kis mintán kipróbálták őket és az eredményeket aprólékosan megírták.

Irodalom

1. ČSN 01 0197. Bibliografické citace. 1970.
2. ZITATENANALYSE und verwandte Verfahren.
/Hrsg.O.Nacke/. Bielefeld, IDIS 1980, 192 s.
3. AMADOR, E.: Normal ranges. In: Progress in clinical pathology.
Vol.5. New York, Grune & Stratton 1973, p.59-83.
4. ASAI, I.: Adjusted age distribution and its application
to impact factor and immediacy index. J.Amer Soc.
Inform. Sci.32,1981, No.3, p. 172-174.
5. AVRAMESCU, A.: Actuality and obsolescence of scientific
literature. J.Amer.Soc.Inform.Sci.30, 1979, No.5, p.296-303.
6. BENDA, M.: Some data on the reference citation by Hungarian
authors /madarsky/. Az Orvosi Könyvtáros 19, 1979, No.1,
p.24-66.
7. BOHDALOVÁ, M.: Informační hodnota citačního rejstříku a
využití citačního rejstříku v lékařství./Diplomová
práce/. Praha 1974. Universita Karlova. Filosofická
fakulta.
8. BROWN, P.: The half-life of the chemical literature.
J.Amer.Soc.Inform.Sci.31, 1980, No.1, p. 61-63.
9. BURTON, R.E. - KEBLER, R.W.: The "half-life" of some
scientific and technical literatures. Amer.Doc.
11, 1960, No.1, p.18-22.
10. CARPENTER, M.P. - NARIN, F.: The adequacy of the Science
Citation Index /SCI/ as an indicator of international
scientific activity. J.Amer.Soc.Inform.Sci.32, Nov 1981,
N. 6, p.430-439.
11. CHUBIN, D.E. - MOITRA, S.D.: Content analysis of references:
adjunct or alternative to citation counting? Soc. Stud.
Sci.5, 1975, p.423-441.
12. CRONIN, B.: The need for a theory of citing. J.Doc.37, 1981,
No.1, p.16-24.
13. CYHELSKÝ, L.: Úvod do teorie statistiky, Praha SNTL 1981.
347 p.16-24.
14. DIETZE, J.: Die Ermittlung von Schlüsselzeitschriften durch
Zitatanalyse. Einige pragmatische Anmerkungen. Zbl.
Bibliothekswesen 94, 1980, No.7, p.319-320.

15. FOGL, J.: Informace.poznání. Čs.Inform. 19, 1977, č.3, s.65-68.
16. FOGL, J.: Transformace informací. Čs.Inform. 21, 1979, č.7-8, s.196-201.
17. GARFIELD, E.: To cite or not to cite: A note of annoyance. Curr.Contents 1977,No. 35, p.5-8.
18. GARFIELD, E.: Do French scientists who publish outside of France and/or in English do better research? Curr. Contents 1978, 4.22, p.5-10.
19. GARFIELD, E. /1978a/: The Science Citation Index as a quality information filter. In: Coping with the biomedical information explosion: a qualitative approach. New York, Rockefeller Found. 1978:68-77. /Hivatkozás: WARREN - 1981/.
20. GARFIELD, E.: Trends in biochemical literature. Trends biochem. Sci. 4, 1979,No.12, p.N290-5.
21. GARFIELD, E. /1979a/: Is citation analysis a legitimate evaluation tool? Scientometrics 1, 1979,No.4, p.359-375.
22. GARFIELD, E. /1979b/: Citation indexing - its theory and application in science, technology, and humanities. New York, Wiley 1979. 274 p.
23. GARFIELD, E.: From citation amnesia to bibliographic plagiarism. Curr.Contents 1980,No.23, p.5-9.
24. GARFIELD, E./1980a/: The number of biochemical articles is growing, but why also the number of references per article? Curr.Contents 1980,No.11, p.5-9.
25. GLANTZ, SA.: Biostatistics: how to detect, correct and prevent errors in the medical literature. Circulation 61, 1980,No.1,p.1-7.
26. GRIFFITH, B.C.etc.: The aging of scientific literature: a citation analysis. J.Doc. 35, 1979,No.2, p.179-196.
27. HELBICH, J. - BERÁNKOVÁ, N. - KOROUSOVÁ, J.: Útvary vědeckých informací a odborné knihovny v ústavech národního zdraví ČSR v roce 1974. /Výzkumná zpráva P18-335-232-01/1/. Praha, SÚZDKS 1976. 29,32 s.
28. HELBICH, J. - BERÁNKOVÁ, N. - KOROUSOVÁ, J. /1976a/: Útvary vědeckých informací a odborné knihovny v resortu ministerstva zdravotnictví ČSR v roce 1975. /Výzkumná zpráva P18-335-232-01/8/. Praha, SÚZDKS 1976. 45+98 s.

29. HELBICH, J.: Některé výsledky citační analýzy časopisu Československá pediatrie. Čs.Pediat. 34, 1979, č.11, s.687-688.
30. HELBICH, J.: Citační vazby biomedicinských periodik. Praha, UVLI 1980. 81.s. /Pl8-335-232-01/26/.
31. HOFFMANN, R.G.: Statistics in the practice of medicine. J. Amer.med.Assoc. 185, 1963, No.11, p.150-159.
32. INHABER, H. - ALVO, M.: World science as an input-output system. Scientometrics 1, 1978, No.1, p.43-64.
33. KALOUS, J.: Československá psychologie očima statistika. Čs.Psychol. 25, 1981, č.6, s.539-551.
34. KOSÍKOVÁ, L.: Citační analýza v průřezových oborech medicíny /fyziatrie - balneologie - léčebná rehabilitace/. Diplomová práce. Praha, FFUK 1976. 235 s., 34 příl.
35. KOSÍKOVÁ, L.: Optimalizace informačního fondu v balneologii pomocí citační analýzy. Techn.Knih. 21, 1977, č.11, s.310-317.
36. KOSÍKOVÁ, L. - PROCHÁZKOVÁ, H.: Využití bibliometrické metody při profilaci informačního fondu československého lázeňství. Praha, ÚVTEI - STK 1978. 68 s.
37. KOUŘILOVÁ, M.: Analýza pramenov vědeckých informácií. Met. Techn. Inform. 7, 1965, č.1 s.35-70.
38. LAMSER, V.: Komunikace a společnost. Praha: Academia 1969. 294.s.
39. MARKUSOVA, V.A.: - ENGEL'GARDT, A.V.: Ukazatel' citirujemosti zurnalov /Journal Citation Reports/, opisaniye i ispol'zovanie v naucno-informacionnoj dejatel'nosti. Nauc.-techn. Inform. 1978, č.6, s.20-23.
40. MECHTIEV, D.M.: Ispol'zovanie ukazatelja citirovannoj literatury dlja analiza sostojanija i tendencii razvitiya informatiki. Nauc.-techn.Inform./Ser.2/ 1977, č.2, s.9-18.
41. MICHAJLOV, A.I.etc.: Naucnye kommunikacii i informatika. Moskva 1976.435s.
42. MIKSL, R.: Vědeckotechnické informace.Čas.Lék.čes. 118, 1979, č.20, s.618-619.
43. MORAVCSIK, M.J - MURUGESAN, P.: Some results on the function and quality of citations. Soc. Stud.Sci. 5, 1975, p.86-92.

44. MORAVCSIK, M.J. - MURUGESAN, P.: Citation patterns in scientific revolutions. *Scientometrics* 1, 1979, No.2, p.161-9.
45. MOTYLEV, V.M.: Ob opredelenii vremeni starenija dokumentov. *Nauc.-techn.Inform./Ser.2/*, 1976, c.12, s.3-7.
46. MURUGESAN, P. - MORAVCSIK, M.J.: Variations of the nature of citation measures with journals and scientific specialities. *J.Am.Soc.Inform.Sci.* 29, 1978, No.3, p.141-7.
47. NACKE, O: Fehlerquellen bei der Zitatenanalyse. In: *Zitatenanalyse und verwandte Verfahren*. Bielefeld, IDIS 1980, p.185-192.
48. NALIMOV, V.V. - MUL'ČENKO, Z.M.: *Naukometrija*. Moskva, Nauka 1969. 192 s.
49. NARIN, F. - PINSKI, G. - GEE, H.H.: Structure of the biomedical literature. *J.Amer.Soc.Inform.Sci.* 27, 1976, N.1, p.25-45.
50. NESVETAJLOV, G.A.: Komplektovanie fonda inostrannoj literatury s ispol'zovaniem Ukazatelja citirujemosti zurnalov. *Nauch.-techn.Biblioteki SSSR* 1980, c.6, s.3-7.
51. NOVÁKOVÁ, H.: Použití citační metody při analýze pramenů informací ve farmaceutických vědách. In: *Knihovna. Vědeckoteoretický sborník*. Sv.8.Praha, St.ped.nakl.1971, s.119-184.
52. PERGLER, P. a kol.: *Vybrané techniky sociologického výzkumu*. Praha, Svoboda 1969. 768.s.
53. POLUŠKIN, V.A.: O ponjatii "starenie informacii". *Nauch.-techn.Inform. /Ser.2/*, 1977, c.4, s.10-11.
54. POYER, R.K.: Inaccurate references in significant journals of science. *Bull. Med.Lib.Assoc.* 67, 1979, No.4, p.396-398.
55. PRICE, D.S.: Networks of scientific papers. *Science* 149, 1965, p.510-515.
56. PRICE, D.S.: Citation practice /letter to the Editor/. *Aslib.Proc.* 21, 1969, p.328.
57. PRICE, D.S.: Kvoty citirovanija v točnych i netočnych naukach, technike i ne-nauke. *Vopr.Filosofii* 1971, N.3, p.149-155.
58. PRICE, D.S.: The citation cycle. In: *Key papers in information science*. White Plains, Ny, Knowledge Ind.Publ. 1980: 195-210.

59. RABKIN, Y.M. - INHABER, H.: Science on the periphery: a citation study of three less developed countries. *Scientometrics* 1, 1979.No.3, p.261-274.
60. ROTH, Z. etc. : Statistické metody v experimentální medicíně. Praha, St.zdrav.nakl.1962. 589 p.
61. ROUBÍČEK, V. etc. : Stručný statistický slovník pro hospodářské pracovníky. Praha, Svoboda 1967. 342 s.
62. SMETÁČEK, V. - JANOŠ, K.: Dva aspekty při stárnutí informací. *Mechan. Autom.Administr.* 19, 1979, č.8, s.295-296.
63. STRAKA, J.: Výskum komunikačního a informačního procesu analýzou citační sítě /statistickým rozбором citací/ jako metoda informatiky a jako metoda studia vědy. *Bibliogr.Čas.* 2, 1969, s.101-113.
64. SWOBODA, H.: Moderní statistika. Praha, Svoboda 1977.352 s.
65. TODOROV, R.: Untersuchung des Alterungsprozesses in der periodischen Physikliteratur. *Informatik* 27, 1980,No.4, p.23-25.
66. UVARENKO, A.R. aj.: Nekotorye kriterii opredelenija informacionnoj cennosti pervičnych publikacij v naučnych žurnalach. *Nauč.-techn.Inform. /Ser.1/* 1980.č.1, s.13-15.
67. VÁCHA, J.: K problému distribuce četností znaků v populaci organismů a k její interpretaci. *Biol.Listy* 43, 1978, č.4, s.293-307.
68. VÁCHA, J.: Problém normálnosti v biologii a lékařství. Praha, Avicenum 1980. 178 s.
69. VLACHÝ, J.: Citation analysis of world physics journals. *Czech.J.Phys.* 30, 1980, s. 477-480.
70. VLACHÝ, J. /1980a/: Citation analysis of Europhysics journals. *Czech.J.Phys.*30, 1980, s.239-242.
71. VOVERENE, O.J.: Otnošenie učených k bibliografičeským ssylkam. *Nauč.-techn.Inform./Ser.1/,* 1981, č.10, s.8-12.
72. WARREN, K.S.: Selective aspects of the biomedical literature. In: *Coping with the biomedical literature.* New York Praeger Publ. 1981:17-30.
73. WEINSTOCK, M.: Citation indexes. In: *Encyclopedia of library and information science.* Vol.5. New York 1971, p.19.

Use of the analysis of references in studying
the communication of scientific information in
Czechoslovakian medicine.

- Jan HELBICH - Jiří OBENBERGER - Naděžda BERÁNKOVÁ -

The institutional and personal friendly relations with the medical librarians and informants of neighbouring Czechoslovakia and their steady high-class work has inclined us to translate to Hungarian the study of the authors entitled : "Metodika výzkumu komunikace vědeckých informací v ds.adravotnictví metodou citační analýzy" /Praha,1982.ÚVLf.157 p./ and if not in full but in details got published in our periodical in two parts: the first part was issued in the No 4.Vol 23,1983. of the Orvosi Könyvtáros/353-398 pp./.

The writing of the study was preceded by an analysis aimed at proving whether the effectiveness of a certain information system and the trend of communication can be demonstrated by examination of citations,further elaborating a method for an analysis which autentically shows the division of citations according to their chronological-,geographical and title-order. In addition the authors wanted to find out the facts which have an effect on the Czechoslovakian medical authors in choosing their citations.

To reach this aim partial tasks were undertaken as follows:

- 1.To work out experimentally which method is the best in determining the average number of citations.
- 2.To clear up how can be autentically stated the division of citations as per chronological-,geographical-and title-order.
- 3.To examine how do the citations relate to the contents of the articles.
- 4.To examine whether it is possible to clear up from the citations the level of scientific information-supply of each working place.

47 Czechoslovakian medical-biological periodicals were drawn into the examination. Even the first results have shown that it was needed to make a distinction among the types of publications: is it an original article with special topic in question, or is it a review, perhaps a technical publication, an answer to correspondents or a conference-summary etc. The reviews - deriving from their nature - bring in much citations, the articles of technical character a few ones, the conference-summaries quite nothing at all. In general 10 % of the articles mention no citations. Therefore the data of Price are also contestable /15 citations as average per article/.

During the course of the elaboration of the indexes the Czechoslovakian periodicals were compared to the journal-groups treated in the SCI.

There is a great difference in the number of citations; it depends from the character of the articles. In the 1977-80 volume of the Journal Čs.Oftalmologie the most citations appeared in the epidemiological and clinical articles, while the historical publications included only a few ones.

The authors have examined later only the citations of the "essential" articles; they stated that the most citations appear in the medical publications/SCI 1980/, by 4,6 more as in the publications of other special branches. The average of citations in the Czechoslovakian national language periodicals is less than those published in world-wide languages.

It is a methodological statement that the geometrical average seems to be the best index nevertheless it is advisable to use the arithmetical average; in one respect it is more simple, in the other respect it is preferred by world-literature practice. The authors sum up the factors which affect the number of citations as follows :

a/factors connected with the author's personality /scientific preparedness, experiences, knowledge of languages, diligence, solicitude etc./ b/personality of those persons who influence the author's habits in citation /superiors, assistants, opponents, working partners, consultants etc./

o / content of the publication and the author's judgment regarding the suitable citations, d/ accessibility to scientific information sources, e/ editorial office prescriptions for citations, possible limitations, f/ scientific experiences gained in course of the historical development of the discipline, g/ characteristics of the discipline, h/ features of the idiomatic-, economical and political field of the author's country, i/ the article's topic, j/ the article's volume, k/ number of the co-authors of the article etc.

In the examination of time-division of citations there are determinative factors : a/ the periodicity of the analytical-and the analyzed /cited/periodical, b/ length of redaction of both periodicals, c/ difference between the date indicated on the issue and the real coming out of the periodical, d/ self-references of the author and his cooperators, e/ how quickly reaches the publication-, or the news about the publication the citing author /here it is very important a secondary periodical how quickly elaborates the primary publications or whether the citing author makes correspondence with the referred persons etc./

The authors do not deal with the obsolete time and state that the median is inapplicable for their examination. Many other quantiles were tried /deciles, quartiles, quintiles/; out of these subtle index numbers

the deciles seemed to be the most adequate ones to demonstrate the time division.

On basis of the up-to-date citations the authors compared the Czechoslovakian medical-biological periodicals to the citations of foreign /US,Austria, Belgium,Finland etc./journals. The citations of the big countries are more fresh especially if the periodical is written in a world-wide language. The quantiles of the Czechoslovakian journal citations rank between the values of the small West-European and those of developing countries and prove better then certain neighbouring countries'values.

As regards the geographical division of citations

it is more complicated as the former examination because of economical-, political-, technological-, psychological-,historical-, cultural-and linguistic factors.

The examination was limited to ophthalmological periodicals only;beside the national ophthalmological journals three US-,four English and German periodicals were choosen from the SCI 1975 volume. Results : the Western scientific reviews refer very seldom to periodicals edited in the Comecon countries while 25-30 % of the citations of the Czechoslovakian ophthalmological journal refer to the periodicals of

mentioned countries. In the US 70 % refer to the national periodicals, in England and GFR 35 %, in Czechoslovakia 20 %. 50 % of the English citations fall on US periodicals as well as 35 % of the GFR and 25 % of Czechoslovakian citations. 50 % of the English-, 25 % of the US-, 60 % of the GFR citations fall on West-European periodicals.

It is a more complex question the language of citations /apart from the frontiers, more-and-more periodicals are published in world-wide languages./. Regarding citations of Nature and Science, important programme-points were examined; during this period the topic of the most frequently cited 10 periodicals tended markedly towards biological themes. Results are promising but to extend the survey the computer is badly needed.

Is it demonstrable the correlation between publishing and citating activity and the information-supply of the working site?

The authors' institute is the network center of the Czechoslovakian medical libraries. Public health institution libraries located in 30 districts were drawn into the examination; they were chosen from 75 institutes by ranking their information supply.

The first and the latest 15 institutes constituted the model for the examination.

The authors studied the number of publications and citations falling on 100-100 medical employments and formed an order from their data; the determination of the values has taken place by the Spearman-Kendall coefficients. Out of the results turned out that the information supply has an influence on the publication activity however the same is not provable at the citation-activity.

The correlation between citations and content of the publication was examined by one of the authors, Mr.

Obenberger on his own article. He stated that 4 citations could not have been spared, 12 were important, the other 28 rather guaranteed the review-like outlines.

Every method is to be improved in the future; some of them can already be applied for further examinations.

If analyses are carefully performed, an objective assessment can be made regarding information-supply.

Изучение потока научной информации методом
анализа цитат в области здравоохранения
Чехословакии

Дружеские отношения между нашими институтами и медицинскими библиотекарями, экспертами по информатике соседней страны - Чехословакии и теплые личные контакты, конечно, наряду с постоянным высоким уровнем их деятельности, побудили нас перевести на венгерский язык работу авторов "Metodika výzkumu komunikace vědeckých informací v ob. zdravotnictví metodou citační analýzy" /Praha, 1982. ÚVLÍ.157 р/ и опубликовать её в нашем журнале довольно подробно в двух продолжениях /первая часть статьи была опубликована в 4. номере 23. тома 1983 г. журнала Orvosi Könyvtárok (353-398 стр.)/.

Исследование, проведенное перед составлением работы, преследовало цель выявления возможности определения анализом цитат эффективности актуальной информационной системы, направления коммуникации, разработки метода анализа цитат, верно отражающего распределение цитат с точки зрения времени, географических мест и библиографических описаний. Кроме того, желали установить факторы, влияющие на обычаи чехословацких врачей-авторов по приведению цитат.

Для этого были выполнены нижеследующие частичные задачи:

1. Проводили испытания для разработки лучшего метода по определению среднего количества цитат.

2. Анализировали возможности достоверного установления распределения цитат во времени, по географическим местам и по названиям /журналам/.

3. Изучали взаимоотношения между цитатами и основным содержанием данной статьи.

4. Исследовали возможности установления степени снабжения научными информацией отдельных рабочих мест на фоне анализа цитат.

В исследования привлекли 47 чехословацких биомедицинских журналов. Уже первичные результаты выявили необходимость дифференцирования разных видов сообщений: существуют оригинальные статьи со существенным сообщением, статьи обзорного характера, технические описания, письма от редактора, рецензии на конференции и т.п. Обзорные статьи, конечно, приводят много цитат, статьи технического характера — мало, а рецензии на конференции совсем не пользуются цитатами. Цитаты полностью отсутствуют из ок. 10% сообщений. Поэтому можно сомневаться и в данных, приведенных Price —ом /среднее число цитат: 15 по статьям/.

Чехословацкие журналы сопоставляли с группами журналов, обработанных в SCI при анализе почти всех показателей.

Количество цитат весьма разнообразно в зависимости от характера статей. Так, например, в томе 1977-80 гг. журнала *Čs. Oftalmologie* в наибольшем количестве нашли цитаты в эпидемиологических и клинических сообщениях, а меньше всего в сообщениях исторической тематики.

В дальнейшем авторы изучали цитаты только статей, содержащих "существенные" установления и выявили, что цитаты в большинстве встречаются в медицинских статьях /SCI, 1980/, на 4,6 больше чем в сообщениях других специальностей. Среднее количество цитат в журналах, изданных на чешском и словацком языках отстает от среднего количества цитат в журналах, изданных в Чехословакии на языках мира.

По методическим установлениям лучшим показателем оказывается Геометрическое среднее. все же рекомендуется применять арифметическое среднее: во-первых, менее сложно, во-вторых, в мировой литературе чаще пользуются последним. Авторы обобщают факторы, влияющие на количество цитат, как следует: а/ факторы, связанные с личностью автора /научная подготовленность, навыки, знание языков, старательность, обстоятельность, и т.п./, б/ личность людей, влияющих на обычай авторы по приведению цитат /личность вышестоящих

и с рядом с ним, оппонентов, сотрудников, консультантов, и т.п./, в/ содержание сообщения и мнение автора о том, что на какое сообщение целесообразно ссылаться, г/ доступность источников научных информации, д/ предписания редколлегии журналов в связи с цитатами, внедрение возможных ограничений, е/ научные сведения, накопленные в ходе исторического развития данной отрасли науки, ж/ языковые, экономические, политические, и т.п. характеристики страны автора, з/ тематика статьи, и/ объем статьи, й/ количество соавторов статьи, и т.п.

При анализе временного распределения цитат определяющими факторами могут быть: а/ периодичность анализирующего и анализируемого /цитированного/ журнала, б/ время пробегания обоих журналов, в/ разница между указанным на журнале и действительным временем выхода в свет, г/ аутоцитаты авторов и сотрудников, д/ скорость дохода самого сообщения или информации о сообщении до цитирующего автора /в этом играет роль и скорость переработки первичных сообщений вторичными журналами, кроме того переписка цитирующего автора с ними, и т.п./. Время устарения не служит предметом анализа; устанавливают, что медиана непригодна для этого. Они исследовали ряд других квантилей /децили, квартили, квинтили/. Среди этих более четких показателей децили оказывались наиболее пригодными для определения временного распределения.

В дальнейшем сравнивали биомедицинские журналы Чехословакии с журналами некоторых других стран /США, Австрия, Бельгия, Финляндия, и т.п./ по свежести цитат. Цитаты больших стран являются более свежими, особенно если журнал издается на мировом языке. Квантили цитат чехословацких журналов занимают среднее место между небольшими западно-европейскими странами и развивающимися странами и лучшие чем показатели многих соседних стран.

В связи с географическим распределением цитат устанавливают, что исследование последнего еще сложнее чем вышеуказанные, так как могут иметь значение экономические,

политические, языковые, технические, психологические, исторические, культурные факторы.

В этом отношении исследование ограничивалось лишь офтальмологическими журналами, кроме отечественного офтальмологического журнала выбирали три журнала США и по 4 журналам Англии и ФРГ из тома 1975 г. SCI. Результаты: цитируемость журналов стран-членов СЭВ в западных спецжурналах минимальна, причем цитаты чехословацкого офтальмологического журнала в 25-30% ссылаются на журналы этих стран. Цитаты на журналы собственной страны составляют 70% в США, 35% в Англии и ФРГ, 20% в Чехословакии. На журналы США ссылаются в 50% в Англии, 35% в ФРГ, 25% в Чехословакии. Цитаты на западноевропейские журналы равняются 60% в ФРГ, 50% в Англии, 25% в США.

Вопрос о языке цитат еще сложнее /границы стран не соответствуют языкам, все больше журналов издаются на мировых языках, и т.п./.

Изучали важные тематические аспекты в связи с цитатами Nature и Science; тематика чаще цитируемых 10 журналов в двух журналах во время исследования показывала поразительный биологический перевес. Многозначные результаты указывают на необходимость расширения исследования, однако для этого нужно было бы работать с ЭВМ.

Можно ли показать взаимосвязь между активностью авторов отдельных рабочих мест по публикациям и цитатам и обеспеченностью информацией рабочих мест?

Рабочее место авторов является центром сети чехословацких медицинских библиотек. Они подвергались исследованию библиотеки 30 уездных медицинских учреждений, которые выбрали среди 75 учреждений так, что определяли очередь по установленным ими баллам в отношении снабжения информацией, затем создали репрезентативный образец из первых 15 и последних 15 учреждений. Исследовали количество публикаций и цитат на 100 врачебных мест, установили очередь из полученных данных, затем попробовали определить показатели

при помощи коэффициентов Spearman-Kendall. Результаты указывали на то, что снабжение информацией влияет на активность в отношении публикаций, причем в связи с активностью по цитатам не удалось выявить такой зависимости.

Один из авторов, Обенбергер подробно изучал взаимосвязь между цитатами и содержанием статьи, в качестве примера приводя свое сообщение. Он установил, что 4 цитаты были незаменимыми, 12 — важными, а остальных 28 обеспечивали скорее обобщение вроде обзора.

Все методы требуют дальнейшего усовершенствования, некоторые из них уже могут быть использованы для обширных исследований.

Уровень снабжения информацией — если анализы проводятся с большой осмотрительностью — может объективно определяться на фоне учета цитат.

XX

T a n u l m á n y u t a k

XX

A csehszlovákiai orvostudományi szakkönyvtárakban / Egy 1983. évi tanulmányút tapasztalatai /

TAKÁTS Ádámné - KOVÁCS Katalin

A Csehszlovák Szocialista Köztársaságban két orvostudományi-egészségügyi információs intézet működik: Prágában az ÚVLI /Ústav Vědeckých Lékařských Informací = Orvostudományi Információs Intézet/, Pozsonyban pedig az UVZI /Ústav Vědeckých Zdravotnických Informací = Egészségügyi Tudományos Információs Intézet/.

1983. szeptember 5-10 között tanulmányoztuk a prágai UVLI felépítését, tevékenységét. Megtekintettük továbbá a legnagyobb prágai kórház, a Bulova információs központját, valamint egy regionális központot.

A cseh orvostudományi információs központ felépítése, fő feladatai:

Az intézetben 130 munkatárs dolgozik. Az ÚVLI feladatait négy szektoron keresztül látja el. Az egyes szektorok szerkezetét, felépítését a következőkben vázoljuk:

1. Tudományos kutatás és módszertan Tudományos kutatási osztály

Az osztály fő feladata az Egészségügyi Minisztériumtól kapott téma, " a tudományos kutatás helyzete Csehszlovákiában" kidolgozása.

Foglalkoznak továbbá a MEDINFORM rendszer kérdéseivel, az SDI-szolgáltatások fejlesztésével, az on-line szolgáltatások bevezetésének lehetőségeivel, a felhasználók továbbképzésével, a beszerzések koordinálásával, valamint citációs vizsgálatokkal.

Módszertani osztály

Négy felsőfoku végzettségű szakember dolgozik az osztályon.

Feladataik:

- Szakmai konferenciák szervezése

Évente két alkalommal szakmai megbeszéléseket tartanak az országos intézetek, valamint a regionális központok könyvtárosai, információs szakemberei részére. Az értekezleteken részt vesznek az intézmények igazgatói és a régió egyéb szakemberei is /orvosok, gazdasági vezetők/.

A konferenciák az ÚVLI feladataival, szolgáltatásaival, a könyvtárakat érintő aktuális kérdésekkel foglalkoznak /pl. off-line szolgáltatások, mikrofilm, a folyóirat- és könyvbесzerzés koordinációja, könyvtárközi kölcsönzés, reprográfiai szolgáltatások, együttműködés a régió belüli könyvtárakkal, jogi kérdések stb./.

- Instruktori munka

13 országos kutatóintézet, 5 egyéb országos intézet /ide tartozik például a magyar OTKI-nak ill. EPI-nek megfelelő intézet/, 3 ipari tevékenységgel is foglalkozó intézmény /pld: gyógyszeripari kutatóintézet/, 8 regionális információs központ /KÖNZ/ és ezek közvetlen irányítása alatt 85 tagkönyvtár /OÜNZ/ tartozik az osztály módszertani irányítása alá. A mintegy 120 könyvtárat rendszeresen látogatják, ellenőrzik az osztály munkatársai. A kiszállások célja egyrészt az információellátás problémáinak /az irányítás formái, könyvtári kérdések, dokumentációs munka, technikai kérdések/, másrészt egyéb speciális problémáknak / mikrofilm, reprográfia stb./ a megbeszélése, megoldása.

- Továbbképzés

A cseh kollégák elmondták, hogy a könyvtári hálózatban nagyrészt szakképzett könyvtárosok dolgoznak. A felsőfokú szakképzettséget a Károly Egyetemen, a középfokút pedig egy speciális prágai középiskolában lehet megszerezni. A módszertani osztály végzi a továbbképzések szervezését, részben az oktatást is. Kétféle továbbképző tanfolyamot tartanak: az egyiket a felsőfokú végzettségű szakemberek /1976 óta minden évben kb 25 fő részére 1 hetes tanfolyamokat tartanak/ a másikat pedig a középfokú végzettséggel rendelkezők számára /ez az oktatási forma is 1 hetes, szintén 1976-ban indult, két évente tartják kb. 25-30 fő részére/. A felsőfokú tanfolyamon elméleti problémákkal, a középfokún pedig aktuális gyakorlati kérdésekkel foglalkoznak.

- Statisztika

1975 óta évente rendszeresen statisztikai jelentéseket adnak ki a hálózat működéséről. 1977-től kezdve számítógéppel állítják elő ezeket a kiadványokat. A hálózat statisztikai adatait, az összehasonlító táblázatokat fel tudják használni az irányításban, valamint az információszolgáltatás vezetőivel való megbeszéléseken, vitákon.

2. Országos Orvostudományi Könyvtár

A könyvtár létszáma 55 fő. A könyvtári "szekció" a következő osztályokra tagolódik:

- Beszerzési osztály
- Feldolgozó osztály
- Olvasószolgálat
- Reprográfia
- Raktár

A könyvtár nagy problémája a helyszűke. Állományába tartozik 70.000 kötet könyv, 90.000 kötet folyóirat, valamint 20.000 mikrokártya. A könyvtár évi forgalma: 3500 olvasó, 40.000 kölcsönzés. Reggel 1/2 10-től este 7 óráig tartanak nyitva.

Könyveket 1 hónapra, folyóiratokat 2 hétre kölcsönöznek - de csak a 2 évnél régebbi folyóiratkötetek kölcsönözhetők. Az állomány több szempontú feltárását szerzői betűrendes, tárgyszó- és szakkatalógus biztosítja.

A központi katalógusok tekintetében hasonló a helyzet, mint Magyarországon: a könyvtárak egy része rendszeresen beküldi az ÚVLI-nak új beszerzésű külföldi könyveinek bibliográfiai adatait. Külön központi katalógust építenek a külföldi folyóiratokról is.

A 70-es évek végén Csehszlovákiában is deviza-gondok jelentkeztek. Ennek következtében nagymértékben lecsökkent a tőkés országokból importált folyóiratok száma. A meglévő választék megtartásának az érdekében országosan nagy súlyt fektettek a rendelések koordinálására. Nemcsak az orvostudományi könyvtári hálózaton belül, hanem más könyvtárakkal is egyeztetik a folyóiratok megrendelését. Elsősorban az egyetemekkel de más hálózatokkal is /pl. az akadémiai/ koordinálnak.

/Csehszlovákiában nincs önálló orvostudományi egyetem, hanem az egyes egyetemeken belül orvosi fakultások vannak. Ennek megfelelően az egyetemi orvosi szakkönyvtárak az oktatásügyhöz, és nem az egészségügyhöz tartoznak./Tőkés folyóirat az ÚVLI könyvtárán kívül csak az alközpontokba jár. E folyóiratok megrendelésére csak az országos intézet által megállapított összeg erejéig kerülhet sor. Ezt a feladatot az Egészségügyi Minisztérium megbízásából végzi az ÚVLI. Vendéglátóink úgy tájékoztattak bennünket, hogy amennyiben az egyes könyvtárak a megállapított keretet nem lépik túl, akkor részükéről ritkán fordul elő törlés, de a megrendelés még két száron megy keresztül. Ezért van talán az - a számunkra furcsának tűnő - gyakorlat, hogy az országos intézet minden évben két lelőhelyjegyzéket ad ki a külföldi folyóiratokról: egyiket az elkészített megrendelések alapján, a másikat pedig a következő év elején az országba ténylegesen beérkezett példányokról, a könyvtárak bejelentései alapján.

A nem rubel elszámolású könyvek vásárlását is devizakeret korlátozza. Ezen belül két lehetőségük van a könyvek beszerzésére.

A könyvkereskedelem mind Prágában, mind a regionális székhelyeken kiállításokat rendez, ahol a külföldi könyvek helyben megvásárolhatók. A vállalat a vásárlással egyidőben értesíti az ÚVLI szerzeményezési osztályát. A másik lehetőség a megrendelés, amelyet egy formanyomtatványon be kell küldeni az ÚVLI-nak, amely azt a könyvkereskedelemtől továbbítja. Így a devizakeret felhasználása mindkét esetben ellenőrizhető és mód van bizonyos koordinálásra a könyvek beszerzése esetén is. 1983-ban összesen 916 nem rubel elszámolású folyóiratot vásárolt a hálózat, ebből 411-et az ÚVLI.

A könyvek központi katalógusa alapján évente 10 alkalommal kiadják az újonnan beszerzett külföldi könyvek jegyzékét. /Megjegyezzük, hogy ellentétben a hazai gyakorlattal, mind a könyvek, mind a folyóiratok jegyzékéért fizetniük kell a megrendelőknek./

Az intézet gépesítettsége igen jó: 3 másológéppel, 2 offset nyomdagéppel, valamint teljes Pentakta-lánccal rendelkezik.

Mintegy 50-60 folyóiratot küldenek rendszeresen mikroformán a megrendelőknek.

Tartalomjegyzék-szolgáltatásukat 40-50 folyóiratból 155 előfizető veszi igénybe.

3. Bibliográfia és tájékoztatás

- Bibliográfiai osztály

1947-ben indult a Bibliographia Medica Československa szerkesztése. A nemzeti orvosi szakbibliográfia évente mintegy 9-10.000 tételt dolgoz fel. /Hasonlóan a MOB-hoz./ Néhány évvel ezelőtt kezdődött el a bibliográfia számítógépes előállítása. A számítógépes feldolgozást a Cseh Műszaki Információs Intézetben /ÚTEI/ végzik. Az irodalom feldolgozása az Index Medicus alapján történik. A csehszlovák orvosi bibliográfia szlovák anyagát az ÚVZI dolgozza fel.

Évente egyszer kiadják az Annual of Czechoslovak Medical Literature-t, amely a nemzeti orvosi szakirodalomnak angol nyelvű változata /a mi HMB-nknek felel meg/, évente kb.5000 tételt referál. Ez a kiadvány komputer outputjaként készül mikrofilmre /COM= computer output microfilm/.

A Bibliográfiai osztály szerkeszti a 28 szekcióból álló referáló sorozatot, témánként 2-6 kötetben. A referáló lapok elsősorban a gyakorló orvosok számára készülnek. A referátumokat külső munkatársak készítik.

Feldolgozzák, regisztrálják továbbá a kutatási- és utijelentéseket, amelyek bekerülnek az ÚVTEI állományába, ahonnan kölcsönözni is lehet őket.

- Irodalomkutatási osztály

Végzik a klasszikus irodalomkutatást az Index Medicus, Excerpta Medica stb. alapján. Ezen kívül több külföldi adatbázis mágnesszalagos szolgáltatását is felhasználják a tudományos tájékoztatásban. 1978 óta az Excerpta Medica mágnesszalagjai alapján SDI szolgáltatást végeznek. Az adatbázisból 1500 profilt figyelnek és mintegy 6000 másolatot szolgáltatnak a megrendelőknek - egyelőre ellenszolgáltatás nélkül.

- Kiadványszerkesztési osztály

Végzi az ÚVLI kiadványainak szerkesztését, nyomdai előkészítést.

- Az Egészségügyi Minisztérium osztálya

Az Egészségügyi Minisztériumot látják el információval. Fő feladatuk: a minisztérium részére fordításokat készítenek.

- Orvostudományi jogi dokumentációs osztály

4. Gazdasági szektor

Tanulmányutunk során megtekintettük a prágai Bulovka kerület hasonló nevű kórházát, amely a főváros legnagyobb gyógyító intézménye. A kórházat 1932-ben építették, azóta állandóan bővíteni kellett. Jelenleg 1600 ágyas, 200 orvos végzi benne a gyógyító munkát.

A kórház információs központjában hárman dolgoznak. Az állomány 7000 kötet, amelynek nagy részét az osztályokon helyezték el. Összesen 20 tőkés folyóiratot járatnak. Az olvasóban 2 személy részére van hely. Folyóiratokat egyáltalán nem kölcsönöznek, de másolatot kapnak az olvasók - gyakorlatilag korlátlanul. Erre a célra két nagyteljesítményű másológép áll rendelkezésre. A dokumentumok feldolgozása, az irodalomkutatás számítógép segítségével történik. Lyukszalag kiemelésű írógép segítségével készülnek a katalóguskartonok is, egyidőben a gépbe való betáplálással. Az állományt szerzői betűrendes- és tárgyszókatalógus tárja fel.

Az információs központ gépi felszereltsége kitűnő. Beszerettek egy terminált is, amelyet azonban először nem könyvtári célokra használnak fel.

Uticélunk volt még egy regionális információs központ tanulmányozása is.

A Cseh Köztársaság két közigazgatási területre oszlik: Csehországra /Bohémia/ és Morvaországra /Moravia/. Csehország hat, Morvaország két régióból áll, a nyolc régió mindegyikében központi kórház, és bennük információs központ működik.

Ústí nad Labem Észak Csehország regionális központja. A területi kórház 1300 ágyas, 2000 alkalmazottal, 300 orvossal dolgozik.

Az információs központnak 7 dolgozója van. Öten látják el a könyvtári és dokumentációs munkát, ketten pedig a reprográfiai feladatokat.

A könyvtárosok munkaideje 7-15 h-ig tart. Az olvasók 9-15 h-ig vehetik igénybe a könyvtár szolgáltatásait.

A könyvtár tágas és tagolt. Raktárban kényelmesen elhelyezhető lesz még sok évi gyarapodás. Az állomány nagysága: 50.000 kötet. A könyvek nagy részét az osztályokon helyezik el, egy-egy osztályon 2-300 kötet található.

A folyóiratok raktározása abc sorrendben, a könyveké pedig numerus kurrensben történik. Az orvostudományi és határterületi dokumentumokon kívül nagy számban van képviselve a szervezési és politikai irodalom is. 500 oktató- és továbbképzéshez felhasználható filmet is tartolnak, a kórház ugyanis egyben oktató kórház. Könyvállományuk évente átlag 900 kötettel gyarapodik, ebből kb 100 a külföldi beszerzés.

A raktár melletti különálló kölcsönzőhelyiségben állítják ki az újonnan beszerzett könyveket, és itt vannak a katalógusok is. Alközponti katalógusukba a hozzájuk tartozó tagkönyvtárak jelentik be új külföldi könyveszerzéseiket. Saját állományukról szerzői betűrendes-, kereszt- és ETO szerinti szak-katalógust készítenek.

A kurrens folyóiratokkal, kézikönyvtárral és mikrofilm-leolvasóval felszerelt olvasóhelyiség tágas. 286 kurrens folyóirat jár a könyvtárba. Ebből 162 eseh, 67 a népi demokratikus és 49 a tőkés folyóirat. Ezenkívül 7 tőkésfolyóiratot vásárolnak mikrokártyán az országos központtól. Kurrens folyóirataikról rendszeresen jegyzéket adnak ki.

Vendéglátóink elmondták, hogy az olvasók közül kevesen tudnak idegen nyelveket. A nyelvismeret vonatkozásában hasonló tendencia mutatkozik, mint nálunk; az idősebbek németül, a fiatalabbak angolul tudnak inkább.

Külön helyiségben folyik a könyvek feldolgozása és azok könyvtárközi kölcsönzésének lebonyolítása. 1983-ban 8 hónap alatt 130 könyvet kölcsönöztek és körülbelül ugyanennyit kértek más könyvtáraktól.

Ugyancsak külön helyiségben foglalkoznak a folyóiratok nyilvántartásával, körözésével és könyvtárközi kölcsönzésével. A folyóiratok körözése nagyon fontos, mivel a tagkönyvtárba egyáltalán nem jár tőkés folyóirat.

Újabb helyiségben folyik a témafigyelés és irodalomkutatás. Egyaránt végeznek folyamatos témafigyelést és alkalmankénti irodalomkutatást az Index Medicus, az Excerpta Medica és a Chemical Abstracts alapján. A két utóbbit az ÚVTEI által megvásárolt mágnesszalagon anyagból kapják térítés nélkül.

A figyelt témákat és az alkalmankénti recherchek anyagát katalógusban tartják nyilván és évenként jegyzékben is közlést teszik. A tagkönyvtárak részére is végeznek témafigyelést. A könyvtár adja ki az alközpont dolgozóinak tudományos tevékenységéről készült jegyzéket, melyben mind az előadásokat, mind a közleményeket feldolgozzák.

Az alközponthoz 10 tagkönyvtár tartozik, amelyeket módszertanilag irányítanak. Évenként egy-két alkalommal látogatják a tagkönyvtárakat, és a könyvtárosokat egy évben többször is összehívják az alközpontba, ahol megbeszélik az éppen felmerülő problémákat.

A könyvtár rendelkezésére áll két Gostar típusú másolóberendezés, ezenkívül nyomdagép kiadványaik elkészítéséhez.

Összegezve a tanulmányut tapasztalatait, megállapítható, hogy a cseh orvostudományi könyvtári hálózatban a hangsúlyt egyre inkább a gépi szolgáltatásokra helyezik. Az információellátásban nagy szerepe van a központi szolgáltatásoknak, amelyek egy része térítés nélkül kerül a felhasználókhoz.

A devizaigényes dokumentumok szűkös beszerzési lehetőségeit ellensúlyozni próbálják a számítógépes és az egyéb központi szolgáltatások segítségével. Mindennek azonban előfeltétele volt, hogy a könyvtárakat, az információs központokat ellátták megfelelő mennyiségű és minőségű másoló- és sokszorosító berendezésekkel. A technikai felszereltség tekintetében elmondhatjuk, hogy a cseh orvosi szakkönyvtárakban sokkal jobb a helyzet, mint Magyarországon.

A gépesítés magas színvonala, a központi szolgáltatások szétszórása, valamint az alapos, átgondolt koordinációs tevékenység teszi lehetővé, hogy a kényeszerű takarékoskodás végső soron nem megy a gyógyító és tudományos munka információ ellátásának rovására.

In the medical reference libraries of
Czechoslovakia.

/Experiences of a study-tour in 1983/

Katalin TAKÁTS - Katalin KOVÁCS

Taking into consideration that the Hungarian and the Czechoslovakian librarianship has a lot of common features, one methodological instructor of the Center of the Hungarian medical libraries and the leader of the medical library of Zala County Hospital - an important sub-center of the network - have taken part on a collective study tour in Prague.

The report makes known the work of the single departments of the Institute for Medical Information of Prague / Ústav Vědeckých Lékařských Informací/ with special regard to the network activity, to training, to the co-ordination of the acquisition of periodicals, to the central registering of the acquired books.

Conclusion : it is worth while to maintain a stronger relation with the librarians. In Czechoslovakia the so-called sub-centres frequently visit the member - libraries and the member librarians are often invited to discuss important matters. The supply with copying machines is significant, the computer-services are wide-spread, the services of the headquarters are extended intensively. It is due to all these circumstances and to the well-considered co-ordination that the compulsory austerity measures in acquisition of documents are not detrimental for the information-supply.

Katalin TAKÁTS - Katalin KOVÁCS

Чехословацкие медицинские спецбиблиотеки
/Опыт, приобретенный во время научной
командировки в 1983 году/

Инструктор по методологии центра венгерских медицинских библиотек и заведующая медицинской библиотекой Больницы области Зала как одного из важного подотдела сети, были в Праге в общей научной командировке, так как медицинское библиотечное дело показывает ряд сходных особенностей в Венгрии и Чехословакии.

В отчете о командировке излагается деятельность разных отделений пражского института по медицинской информации / Ústav Vědeckých Lékařských Informací / с особым вниманием на сетевую активность, подготовку, координирование поступления журналов, центральный учет поступивших книг.

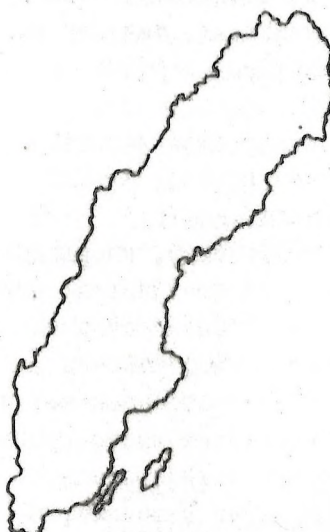
Итоги: стоит иметь контакты с библиотекарями даже более крепкие чем с венгерскими коллегами, так как в Чехословакии представители подотделов часто посещают членские библиотеки, а библиотекарей последних часто приглашают для обсуждения важных проблем. Весьма важное значение имеет соответствующее снабжение копировальными машинами, распространение служб при помощи ЭВМ, интенсивная диссеминация центральных услуг. Благодаря этому и обдуманной координации вынужденная экономия по поступлению документов осуществляется не за счет снабжения информацией.

XX

K u l f ö l d i k ö n y v t á r o s o k
i r j á k

XX

A számítógép alkalmazása az irodalomkutatásban

Ylva DAHLSTRÖM
Academic Hospital, Medical Library,
Uppsala

A szerző engedélyével közölt
cikk a számítógép felhasználá-
sának néhány svédországi
tapasztalatáról. A szerk.

Nagy egyetemi és ipari könyvtárakban megnyílt a lehetőség arra, hogy számítógép alkalmazásával fontos irodalmi információk után kutassunk: ezt a tevékenységet gépesített irodalomkutatás néven ismerjük. Az uppsalai Academic Hospitalban lévő Egyetemi Orvosi Könyvtár egyike annak a 180 északi számítógépes terminál telephelynek, amelyek naponta igénybeveszik az "Északi Központot" annak érdekében, hogy számítógépes orvosi bibliográfiai szolgáltatást nyújtsanak a Karolinska Intitutet Orvosi Információs Központjából. Igen értékes dolog, hogy minden északi terminál egy olyan, viszonylag közeli központtal érintkezhet, ahol információkereső személyzet képzéséről gondoskodnak és ahol megszervezték a bibliográfiai nyilvántartást tartalmazó számítógéppel való kapcsolatot.

Jelenleg kb.200.000 db. tudományos folyóiratot adnak ki, ezekből kb. 15.000 orvosi-,vagy orvosi-biológiai jellegű. Évente kb. 2 millió,- azaz napi6-7000 - cikket irnak, ami évi 250 millió oldalt jelent. 1750 óta a kiadott tudományos folyóiratok száma minden tizenötödik évben egy tizes szorzószámmal növekedett. 1850-ben ez a szám 1000-ettesz ki. Erre az időre tehető, hogy az index/abstract kiadványként ismert bibliográfiai nyilvántartás publikálása megindult, annak érdekében, hogy az irodalom nyomkövetése, rendszerezése, keresése és a korábbi időszakokban publikált anyagok felkutatása jobban sikerüljön. Speciális főcímszavak alatt csoportosítva szerepelnek a sajátos témára vonatkozó irodalmi utalások. A bibliográfiai tételek azokról a szerzőkről, címeiről, nyelvről, publikációforrásról tartalmaznak információkat, ahonnan a cikk, vagy fejezet származik; ezen túlmenően gyakran tartalmi kivonat is kiegészíti. - A Pharmaceutisches Zentralblatt jelent meg elsőként mint index/abstract kiadvány, és 1879-ben adták ki az Index Medicus első számát. A klinikai orvostudománynak ez a legnagyobb tárgymutatója. Rövidesen a legtöbb témában - a társadalomtudományokat és humán tudományokat beleértve - hasonló kiadványok láttak napvilágot; napjainkban kb 10.000kivonatokat és indexelést tartalmazó kiadvány jelenik meg. Ezek gyarapodása és növekvő száma tükrözi a tudományos irodalom óriási fejlődését.

Telefonvonalak vagy műholdak után való kapcsolat

Az adatok nagy száma és a szaknyelv sokfélesége nagyon időrablóná tette a manuális irodalomkutatást, nehézkessé vált az anyag kezelése, különösen azokban az esetekben, amikor a keresést több évre visszamenőleg kellett végezni, vagy a kutatási téma nagyon sajátos, még szokatlan volt.

Az utóbbi tíz évben a számítógépet növekvő mértékben vették igénybe annak érdekében, hogy megkönnyítsék a hatékonyabb irodalomkutatást. Mostanában a legtöbb index/abstract kiadvány megtalálható komputerizált változatban is, amelyet adatbázisként ismerünk.

Ez kutatási célokból mindazoknak a rendelkezésére áll, akik telexgépes vevő-terminállal vannak felszerelve, amin keresztül érintkezésbe lehet lépni az adó-komputerrel. A legtöbb adatbázisnak van nyomtatott megfelelője is, vannak azonban olyan tárolók is, amelyek csak számítógépes formában olvashatók le. A nyomtatott változatok eredetijét on-line terjesztőként ismert szervezetek vásárolják meg, pl. a System Development Corporation, a Lockheed, az Information Retrieval Service, a Bibliographic Retrieval Services és a DIMDI; e cégek ezeket komputereikbe táplálják, az adatbázisok kezelésére software-t alakítanak ki, s ezután bizonyos összeg ellenében felajánlják a keresési lehetőséget.

Megállapodás született a "host-komputer" szervezetek némelyikével. Ennek értelmében egy megfelelő terminál birtokában normál telexgéppel vagy komputer-vonallal és/ vagy műholdon keresztül kapcsolatot lehet létesíteni a komputerekkel a keresés megindítása érdekében. A legtöbb adatbázist nem lehet svédországi komputerekben megtalálni, hanem érintkezésbe kell lépni az USA-ban, Olaszországban, Nagybritanniában és NSZK-ban lévő komputerekkel.

Az USA-ban lévő, a National Library of Medicine által előállított Medlars/Medline adatbázis - az Index Medicus számítógépes változata - egyike a legnagyobb, legfontosabb és legjobban szerkesztett adatbázisoknak. Ez Svédországban a Karolinska Intitutet-en keresztül érhető el, és betáplálják a Stockholm Computer Centre-be, A Karolinska Intitutetben lévő Orvosi Információs központ a Medlars/Medline svéd képviselője; technikai know-how-t, képzést nyújt, továbbá az "Északi terminál" felhasználóinak azt a lehetőséget, hogy ezen a terminálon kívül kisebb, klinikailag orientált bibliográfiai adattárakat is használjanak, mint például a Cancerlit, Health, Toxline.

Egyetemi könyvtárakban, állami szerveknél, az iparban kb. 180 terminál-hely működik, ahol naponta veszik igénybe az Orvosi Információs Központ szolgáltatásait. Minden északi terminálhelynek a számára az a legelőnyösebb, ha on-line közvetítőként egy svéd központtal van kapcsolata.

Az uppsalai Academic Hospital Skandináviában egyike a legnagyobb felhasználóknak; havi 50-70 keresést végeznek. Ezek 80 %-a a Medlars/Medline bázisból, 5%-a a Cancerlit-ből történik; az utóbbi kizárólag az onkológiával kapcsolatos szakirodalmi adatokat tartalmazza - a többi a fennmaradó adatbázisokból nyeri az adatokat. Ezek a biológiai és preklinikai BIOSIS PREVIEWS és az EMBASE, az Excerpta Medica on-line változata, amely különösen alkalmas a farmakológiai irányú kérdések megválaszolására. A Medlars/Medline egyik előnye az információk gyors és rendszeres felfrissítése. A cikkek a folyóiratban történt megjelenése után 2 vagy 3 hónapig tart az, hogy az adatbázisba referenciaként betáplálják.

A Medlars a Medical Literature Analysis and Retrieval System rövidítése. 3000-re tehető azoknak az orvosi és orvosi-biológiai folyóiratoknak a száma, amelyeket áttanulmányoznak, indexelnek és megfelelő kulcsszavakkal leírják. Minden évben ezt kb. 250.000 bibliográfiai adattal egészítik ki. A 3000 folyóirat áttanulmányozását Amerikán kívüli országokra decentralizálták, pl. Az Orvosi Információs Központ személyezte nézi át a kb. 100 skandináv orvosi lapot és minden cikket pontosan előírt tárgyszavak szerint indexelnek. Minden indexelést végző központ ezután az előzetesen tanulmányozott folyóiratokat a National Library of Medicine-nek megküldi, ahol a feldolgozott adatokat összegyűjtik és betáplálják a számítógépes Medlars/Medline-be és a kinyomtatott Index Medicusba.

Minden adatbázis egyedi jellegű

Minden adatbázisnak megvan a maga speciális jellege és összetétele; ezek nagyrésze a nyomtatott változat tradicionális formátumától függ. Miután ez a helyzet, a számítógépes kutatást különböző adatbázisokban különböző módon kell végezni. A különböző host-komputer szervezetek software-je azt is jelenti, hogy a kutatásokat különböző módon kell végezni. A Medlars/Medline olyan adatbázis, ahol a kutatásnál két módszerből lehet választani. Lehet úgy végezni a kutatást, hogy olyan szavakat használunk, amelyeket feltételezés szerint

a szerzők használtak cikkeik címében vagy kivonatában, vagy - és ez a kedveltebb módszer - olyan kifejezésekkel végezzük a keresét /Medical subject headings, Mesh terms/ amelyekkel az indexelést végző személyzet dolgozott a cikk feldolgozásakor.

A számítógépes irodalomkutatásban fel lehet használni a komputernek ama képességét, hogy megfelelő terminológusok vagy kódok alkotásával a már bevitt anyagok kiegészítik a keresett anyag betáplálásával.

A számítógépes párbeszéd

Igen fontos a felvetett kérdés jellegéhez leginkább illő adatbázis kiválasztása; pl. az élelmiszeriparral foglalkozó tudomány kérdéseiben a legcélszerűbb a Food Science and Technology Abstracts és Biosis Previews-ban keresni. A legtöbb adatbázist közvetlenül számítógépes párbeszéd útján keressük - ez on-line kutatásként ismert fogalom - és az azonnali válasz természetéből /pl. tájékoztatás az egy bizonyos szaknyelvhez kötött adatok számáról, cikkek címéről vagy teljes bibliográfiai tétel: szerző, cím, nyelv, tárgyszavak, kivonat és publikálási forrásanyag megjelölésével/ a keresést újra meg lehet fogalmazni vagy szűkíteni annak érdekében, hogy a leglényegesebb adatokat kapjuk.

A kutatásra fordított idő erősen függ a kérdés jellegétől. A kereségi programnak tartalmaznia kell a helyes terminusokat, amit az on-line kérdező az adatbázisra előírt kulcsszavak ismeretében és a felhasználóval folytatott beszélgetés során alakít ki. Ennek az előkészítő munkának az adatbázis keresési technikájára fontos hatása van és közvetlenül befolyásolja az eredményt. Előfeltétel, hogy a keresést előkészítő on-line kutató a felhasználó kérdését jól értse és helyesen értelmezze. Ezért az információkereső személynek alapos tárgyi kiképzésben kell részesülnie.

A számítógépes bibliográfiai kutatás célja az, hogy a felhasználó gyorsan hozzájusson egy, a terminálon közvetlenül kinyomtatott bibliográfiai jegyzékhez, amelynek tanulmá-

nyozása után kiveheti a könyvtárból a folyóiratot és a cikket teljes terjedelmében elolvashatja vagy lemásolhatja.

Visszamenőleges-, vagy folyamatosan tájékoztató szolgáltatás?

Mikor van szükség a korábbi publikációkat ismertető, visszamenőleges irodalomkutatásra? Például, ha valaki előadása készül, cikket vagy esszét ír, új tervet dolgozik, disszertációt készít, külföldi kollégákkal találkozik, vagy utánanéz, hogy egy nehéz esetet máshol hogyan kezeltek. Ha valaki gyorsan szeretné megtudni, hogy egy speciális téma tekintetében több folyóirat általában mit publikált, például abban az időszakban, amikor disszertációját készíti vagy folyamatban van egy munkája, akkor folyamatosan tájékoztató irodalomkutatást rendel. Ez azt jelenti, hogy az információkereső személy a komputerbe táplálja a kérés szövegét és ezt a kérést meghatározott ideig, például egy évig tárolják. Minden alkalommal, amikor az adatbázist "felfrissítik" és az új bibliográfiai adatokat beviszik az adatbázisba, ezek a már elraktározott régebbi adatok mellé kerülnek és a gép most már ebből a bővített adatbázisból választja ki a megfelelő válaszokat. Ilyenformán a felhasználó folyamatosan újabb és újabb adatokat kap témakörében és ezek szabályos időközökben, például havonta eljutnak hozzá.

A "kihelyezett" információkutató a stockholmi központból kapja meg a bibliográfiai listákat és küldi azokat a felhasználónak.

Egyetemi hallgatók és kutatók különböző csoportjait - ideértve a doktorjelölteket, az ápoló-oktatókat, orvosokat, diétás nővéreket, fizioterápiás szakembereket, orvostanhallgatókat, laboratóriumi technikusokat - folyamatosan felkészítik arra, Svédországban, hogy éljenek a számítógépes irodalomkutatás előnyeivel.

Computer technology in literature research.

Ylva DAHLSTRÖM

In Sweden the Central Medical Library at Academic Hospital of Uppsala is one of the 180 Northern computer terminal sites which daily make use of the Northern Computer Center in order to deliver bibliographic computerized services to their readers through the Medical Information Center of the Karolinska Institutet, Stockholm.

In Sweden the Medline and some smaller data bases are available for many years; other data bases can be reached abroad. It is possible to establish contact with data bases in Us, Italy, Great Britain or GFR via computer liner and/or satellite.

The Karolinska Institutet, Stockholm is the Swedish agent for Medline and offers technical know-how as well as training for librarians or users regarding computer handling. It is also the intermediary of the smaller data bases as Cancerlit, Health or Toxline.

The Akademid Hospital in Uppsala is one of the biggest users in Scandinavia; they perform 50-70 searches per month; of these 80 % are undertaken in Medlars/ Medline, 5 % in Cancerlit, the other ones in Biosis Previews and Embase /data base: Excerpta Medica/ ; the later one is considered especially suitable to answer pharmacologically oriented questions. The staff of the Medical Information Center in Sweden selects the articles of about 100 Scandinavian journals

and after indexing they send them to the National Library of Medicine where references are entered into the Medlars databasis.

Out of the questions of the readers they always state first which data base would be the most suitable to match the request ; thereafter they enter in dialogue in the computer terminals.

The Center attributes also great importance to the training of the medical personnel in order to make the best of the computerized literature research.

Использование вычислительной машины
в ретроспективном поиске литературы

В Швеции центральная медицинская библиотека больницы Academic Hospital в Упсале является одной из 180 северных баз ЭВМ, которые ежедневно используют "Северный Центр ЭВМ" в интересе обеспечения библиографических услуг при помощи вычислительной машины для читателей через центр медицинской информации стокгольмского института Karolinska Institutet. В Швеции уже годами работает Medline и несколько меньших клинических баз данных, причем ряд других баз данных являются доступными за рубежом; при помощи компьютерной линии и/или лунника могут вступить в контакт с базами данных, находящихся в США, Италии, Англии или ФРГ.

Стокгольмский Каролинска Институтет ведет работу с подцентром Медлайна, расположенным там, кроме того выдает технические "ноу-хау" и обучает библиотекарей или потребителей пользованию компьютером. Одновременно является посредником и меньших баз данных, как например, Cancerlit, Health, Toxline.

Academic Hospital в Упсале является одним из наибольших потребителей в Скандинавии, выполняет 50-70 поисков в месяц, в 80% из базы данных Medlars/Medline, в 5% из Cancerlit, остальные из Biosis Previews и Embase /база данных Excerpta Medica/, последнюю считают особенно пригодной для получения ответов на вопросы фармакологического направления.

Сотрудники центра по медицинской информации в Швеции подбирают статьи 100 выделенных скандинавских журналов, отправляют в индексированном виде в National Library of Medicine, где их вводят в базу данных Медларса.

В каждом отдельном случае решают вопрос о том, что из какой базы данных можно лучше отвечать читателю, затем ведут диалог с ЭВМ в центрах терминалов.

Придают большое значение и подготовке медицинских специалистов в таком направлении, чтобы они сами могли воспользоваться преимуществами ретроспективного поиска литературы при помощи ЭВМ.

S z u b j e k t í v o l d a l

Vallomás a könyvtárról

Nem mondhatom, hogy mindig könyvtárosnak készültem; engem rabul ejtett a pesti nagy könyvtárak olvasótermének sajátosan, aktív tanulásra, elmélyülésre inspiráló csöndje. Bár e szakma társadalmi presztízse igen rosszul áll, sosem bántam meg ezt a választást. 14 éves könyvtári munkám során sok öröm ért. Nem voltak ezek persze látványos sikerek, csak apró jelzésekszerűség van arra, amit csinálsz. Mindezek az élmények a szentesi kórházhoz kötődnek, ahol 12 évet töltöttem orvosi könyvtárosként. A tudományos életet akkor Bugyi tanár ur irányította kórházi tudományos bizottság elnökeként és a szakkönyvtár is, mint e tevékenység közvetlen szolgáltató műhelye az ő felügyelete alá tartozott. Nagy ember volt és életem egyik ajándékának tartom, hogy ismerhettem ezt a rendkívüli, szerény, tudós embert.

Amikor férjem áthelyezése miatt Szegedre költöztünk, a Városi Kórház könyvtárosi állása már egy ideje üresen állt nyugdíjazás miatt és én előítéletektől szorongattatva jelentkeztem az igazgató főorvosnál állás ügyben.

Előítéleteim végső soron reális tényeken alapultak, hisz köztudott, milyen mostoha körülmények között volt a könyvtár az utóbbi években: átjáró helyiségben, a I. kórház alagsorában, végül iroda is működött benne. A könyvvállomány zöme az osztályokon elhelyezve.

Ami biztatást adott, amikor a tervekről hallottam és ezek most már a megvalósulás stádiumában vannak. Megfelelő alap-

területű, szép könyvtári butorokkal berendezett olvasótermet kap a szakkönyvtár a II. kórházban.

Végülis nagy és szép feladatot kaptam. Egy sok viszontagságot átélt könyvtárat vettem át, megsemmisült irattárral, nehezen kinyomozható múlttal. Az eljövendő évek munkái felérnek majdnem egy könyvtáralapítással. Ez persze egyedül nem megy, szükség van mecénásokra, hiszen a kórházi szakkönyvtár végülis közügy és ugyanugy, mint régen nagy közkönyvtáraink keletkezése idején, úgy ma sem nélkülözheti a nagylelkű egyéni adományokat. Ezekkel hamarabb sikerül pótolni az évek során elveszett szaklapokat és megvalósulhat egy országos normának megfelelő szakkönyvtári bázis, ahol a magyar orvosi szakirodalom lehetőleg teljesen, a külföldi válogatottan - a legfontosabb kézikönyvekre és az alap-folyóiratokra terjedően - megtalálható.

Az osztályokon a korábbi években nagyon sok könyv és folyóirat gyűlt fel. A rendszerezettebb tárolás és a könnyebb hozzáférhetőség céljából nagyon jó volna a jövőben ezeket a gyűjteményeket átvizsgálni és az egyes osztályokon csak a legfontosabb és legfrissebb kézikönyveket és a folyóiratoknál is csak az utóbbi egy év számait tárolni. A régebbieket most már tudja fogadni a központi szakkönyvtár. Így elérhető volna az is, hogy a külföldi folyóiratok egyes számai ne kallódjának el, ugyanis ezek pótlására 1-2 év elmultával szinte semmi esélyünk.

A könyvtár feladatai közé sorolja a kórház-rendelőintézeti tudományos tevékenység segítségét témabibliográfiák összeállításával. Nagy segítséget jelent ebben a Magyar Orvosi Bibliográfia, amely évek óta jár a könyvtárba és ettől az évtől az Index Medicus is.

Addig is, amíg az optimális saját könyvtári állomány kialakul - természetesen még azután is - mindig számíthatunk a jól működő orvosi könyvtári hálózatra; más szakkönyvtárak segítségére. Tehát kellő számú pontos adatok birtokában mindenfajta orvosi szakirodalom beszerezhető, akár külföldről, is a könyvtári hálózaton keresztül.

Talán nem annyira létfontosságú, mégis dédelgetett tervem, hogy kis különgyűjtemény létesüljön a régi magyar orvosi szak-könyvekből és a kórházról szóló dokumentumokból.

Ezúton mondok köszönetet mindazoknak, akik az utóbbi években szívéükön viselték a könyvtár ügyét és akik támogatták az új könyvtár létrehozását.

dr. Imrényi Tiborné
a szegedi Városi
Kórház orvosi könyvtárosa

K ö z l e m é n y e k - H í r e k

Ideggyógyászat: a legújabb irodalom annotált bibliográfiája.

Folyóiratcikkek és egyéb közlemények ismertetése.

Az Orvosi Ismeretek VI. Önképzési Programja

Amerikai Belgyógyász Társaság Ideggyógyászati Bizottsága

Annals of Internal Medicine 1983, 98, 3. 421-426.

A bibliográfia folyóirat-cikkekből és egyéb szakirodalmi forrásokból kiválogatott 100 tétele a belgyógyászat elméleti és gyakorlati fejlődését követi 1978 eleje óta az ideggyógyászat terén. /Az amerikai gyakorlatban az ideggyógyászat a belgyógyászat egyik részterülete/. A pontos címeiráson kívül néhány soros ismertetést is ad. A Medline által regisztrált közleményekből és amerikai valamint kanadai kórházak és klinikák könyvtáraiban fellelhető szakirodalmi forrásokból állították össze. Csak angol nyelvű, főleg amerikai szaklapokban megjelent közleményeket ismertet.

Fejezetei: Elektrodiagnózis. Kép-nyerés /Imaging/. Egy új fogalommal jelölt fejezet, különböző vizsgálati eljárásokkal foglalkozik, úgy mint rtg.. /komputer tomográfia stb./. Cerebrospinalis folyadék /likvor/ vizsgálat. Genitourinális diszfunkció. Kóma, stupor és delirium. Rohamok és epilepszia. Dementia. Látásvesztés. Szédülés. Izombetegségek. Cerebrovasculáris megbetegedések. Immunológiai betegségek. Az idegrendszer fertőző megbetegedései. Neurofarmakológia. A gerincvelő és a perifériás idegrendszer betegségei.

dr. Szőnyi Ferencné
Szeged

Ára: 50.-Ft.

